

5 Hur mycket kostar systemet?

5.1 Förutsättningar

Erfarenheten visar att det vid införande av nya reformer, alltid tar tid innan dessa får fullt genomslag. Så är fallet även när reformen innebär fördelar och nya möjligheter för människor. Av det skälet är det viktigt att vara försiktig i bedömningen av hur många människor som kommer att delta från starten i IKS. Samtidigt är det viktigt att i kalkylerna redovisa antaganden och beräkningar som visar att systemet klarar en hög belastning.

Den Gallupundersökning som jag lät genomföra i september i år 2000 visade att 56 procent av de tillfrågade personerna var intresserade av att påbörja ett skattesubventionerat sparande för kompetensutveckling. Uppföljningar av tidigare genomförda systemförändringar har visat att uppskattningsvis tio till femton procent av de som säger sig vilja delta eller medverka också gör det från början. Om motsvarande resultat skulle gälla för kompetenssparandet innebär det att mellan sex och tio procent av alla i arbetskraften skulle påbörja ett sparande redan år 2002. Jag gör antagandet att antalet nyöppnade konton blir något högre eftersom det i förslaget ingår en startstimulans i form av en grundplåt. Stimulanserbjudandet gäller alla personer mellan 30 och 55 år med en taxerad inkomst som år 2000 låg mellan 50 000 och 216 000 kr och som påbörjar ett sparande under något av de tre första åren efter införandet.

Målet med IKS bör enligt min mening vara att alla i arbetskraften, både anställda och företagare, åtminstone någon gång under sitt yrkesverksamma liv sparar på ett kompetenssparkonto och använder de sparade pengarna till kompetensutveckling. I bedömningen av omfattningen och kostnaderna för systemet räknar jag optimistiskt med att målet nås inom en period på knappt femton år. Samtidigt måste jag i beräkningarna ta hänsyn till de budgettramar som är beslutade av regering och riksdag. Dessa innebär att det

finns ett utrymme på statsbudgetens inkomstsida på 1,15 mdkr årligen.

Jag föreslår dessutom att det tillskapas ett utrymme på ytterligare 300 miljoner kr för att ge möjlighet till subvention av arbetsgivaravgifterna vid arbetsgivares avsättningar till anställdas konton. Dessa bör, enligt mitt förslag finansieras genom att utnyttja en del av den skatteväxling som riksdagen beslutat skall genomföras under de kommande tio åren.

I beräkningarna av systemets kostnader har jag antagit att antalet nytillkommande sparare vart och ett av de första tre åren uppgår till motsvarande 15 procent av arbetskraften. Samtidigt bortfaller några varje år eftersom de utnyttjar sitt sparande eller helt enkelt upphör att spara. Därefter räknar jag med att tillkommande sparare håller sig på ca 10 procent av arbetskraften om året. Jag är medveten om att detta är ett optimistiskt antagande och att det är mycket troligt att startsträckan blir längre. När systemet väl är utbyggt innebär dessa antaganden att cirka hälften av arbetskraften sparar aktivt på ett kompetenssparkonto årligen. Tiden det tar att nå full omfattning kan med en försiktigare inledning ta längre tid. Jag har dock av försiktighetsskäl valt att redovisa en optimistisk kalkyl för att inte riskera att underskatta budgetbelastningen. Med en långsammare expansionstakt kommer belastningen på budgeten under inledningskedet att bli något lägre. I bilaga 2 redovisas några beräkningar med alternativa antaganden om antal sparande, spartider och sparbelopp.

För att inte överskrida de beslutade ramarna har jag med den avsatta finansieringen beräknat kompetenspremien till 25 procent av inkomstbasbeloppet. Med den av mig föreslagna tilläggsfinansieringen skulle arbetsgivaravsättningarna dessutom kunna subventioneras med 10 procent av den del av avgiftsunderlaget som sätts in på anställdas konton. Kostnaderna för den uppskjutna beskattningen och avkastningsskatt i stället för konventionell beskattning är beräknad till omkring 120 miljoner kr årligen.

Skulle omfattningen av antalet sparare bli färre än vad jag antagit i mina bedömningar kommer budgetbelastningen till följd av kompetenspremien också att bli lägre. Kompetenspremiens storlek kan då ökas i motsvarande grad. Det är enligt min uppfattning önskvärt att kunna öka kompetenspremiens storlek även med ett stort antal sparare. Att höja den från föreslagna knappt 10 000 kr till 15 000 kr per år skulle kräva ytterligare 650 miljoner kr med oförändrade bedömningar i övrigt. Jag föreslår att regeringen undersöker möj-

ligheten att tillföra systemet även dessa medel men avstår från att lägga in dem i mina beräkningar.

5.2 Finansiella ramar

Mitt förslag: Finansieringen av IKS-systemet skall ske på statsbudgetens inkomstsida med 1,45 mdkr årligen. Riksdagen har redan fattat beslut om 1,15 mdkr för detta ändamål. Ytterligare 0,30 mdkr föreslås med avsikten att stimulera arbetsgivares medverkan. Dessa bör finansieras inom ramen för den gröna skatteväxling riksdagen beslutat om på 30 mdkr under en 10-årsperiod.

Beslutade medel

I budgetpropositionen för 2000 avsatte riksdagen 1,35 mdkr för år 2000 och 1,15 mdkr årligen från och med år 2001 med syfte att stimulera individuell kompetensutveckling. Avsättningen gjordes på statsbudgetens inkomstsida.

Jag har bedömt att dessa medel räcker till finansiering av ett system med allmänt avdrag för kompetenssparande, subvention av skatten på avkastningen av sparade medel samt till en kompetenspremie i form av en skattereduktion. De reserverade medlen för åren 2000 och 2001 föreslås tas i anspråk till en grundplåt för att stimulera fler att börja spara.

Ytterligare medel

Stimulansen till arbetsgivarnas medverkan i det föreslagna systemet medför en extra belastning på de offentliga finanserna med knappt 300 miljoner kr årligen. Till detta föreslår jag att ytterligare medel reserveras på statsbudgetens inkomstsida. Dessa bör ingå som en del i den nu pågående gröna skatteväxlingen.

5.3 Antaganden om sparbeteenden

Mina antaganden: Under det inledande året 2002 kommer femton procent av arbetskraften att påbörja ett kompetenssparande. Andelen som påbörjar ett sparande kommer att kvarstå även under åren 2003 och 2004, för att därefter ligga på 10 procent av arbetskraften. Från och med år 2015 när systemet har stabiliserats kommer drygt halva arbetskraften att vara aktiva kompetenssparare. Spartid och sparbelopp kommer då att uppgå till i genomsnitt fem år respektive 7 000 kr. Arbetsgivarernas andel av sparandet uppgår till en tredjedel av detta belopp.

De finansiella effekter som följer på införandet av IKS-systemet beror i hög grad på hur många personer som kommer använda systemet och i vilken utsträckning. Av denna anledning måste bedömningar göras för var och en av de faktorer som har betydelse för belastningen på den offentliga sektorn. Dessa bedömningar kan även kompletteras med uppskattningar av tillförlitligheten och precisionen.

Eftersom de beteendeförändringar som följer på ett system av detta slag är svåra att förutse har jag valt en mycket försiktig metod. Jag har i stället valt att göra ett antal grundläggande antaganden om hur många personer som kommer att inleda en sparskvens, under hur lång tid, och hur mycket de kommer att spara. Dessa antaganden skall ses som rejält tilltagna, och således är det mycket osannolikt att belastningen på den offentliga sektorn överstiger den ekonomiska ramen.

Med utgångspunkt från mina antaganden är det möjligt att beräkna de offentlig-finansiella effekter som följer under de kommande åren. Rent praktiskt görs detta i en simuleringsmodell, vilken mer utförligt beskrivs i bilaga 2. Mycket kortfattat kan metoden beskrivas som att för varje år genereras en population bestående av individer med ett sparbeteende enligt mina antaganden. Därefter kan de finansiella effekterna som följer av detta sparbeteende beräknas.

Antal sparare

Det första antagandet jag gör berör hur många personer som förväntas att inleda ett kompetenssparande. För detta ändamål utgår jag från antal löntagare och företagare under innevarande år. Denna grupp beräknas uppgå till ca 4,3 miljoner personer, och dess storlek förväntas vara i stort sett oförändrad under de kommande åren.

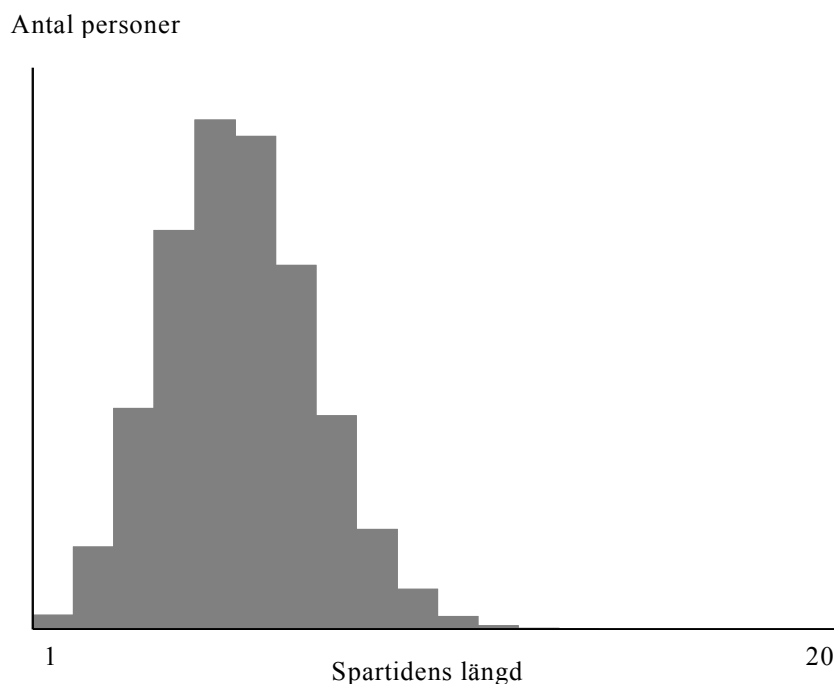
Beräkningarna grundas på antagandet att 15 procent av personerna i den aktuella gruppen varje år under de tre första åren påbörjar ett kompetenssparande, vilket motsvaras av närmare 650 000 personer per år. Därefter antar jag att andelen som årligen kommer att påbörja en sparsekvens minskar till 10 procent av arbetskraften.

En sparsekvens består av dels en sparperiod, dels en period med kompetensutveckling. Det är således inte nödvändigt att det öppnas ett nytt sparkonto för varje sparsekvens. Individen kan ju under tidigare år ha genomfört en eller flera sparsekvenser. Därmed är det möjligt att uppskatta andelen aktiva kompetenssparare av målgruppen som andelen nystartade multiplicerat med den genomsnittliga spartiden. Givet att en oförändrad andel av målgruppen initierar en sparsekvens och vid en oförändrad genomsnittlig spartid kommer andelen aktiva kompetenssparare att efter knappt femton år stabiliseras på en konstant nivå.

Spartid

Det andra antagandet som jag gör gäller längden på individernas spartider. Eftersom olika personer rimligen har olika syften med sitt kompetenssparande är en rimlig bedömning att även spartiderna kommer att skilja sig åt. Individernas spartider förväntas variera mellan allt från ett till omkring tjugo år. Inledningsvis kan det vara rimligt att tro att den genomsnittliga spartiden ligger omkring tre till fyra år. Den genomsnittliga spartiden kan dock antas öka allteftersom systemet har varit i gång. En anledning till detta är att somliga av de personer som påbörjade ett sparande med sikte på att få del av grundplåten avbryter sparandet åtminstone för en tid när de blivit berättigade till denna. Vidare torde förtroendet för systemet växa med tiden.

Figur 1: Antagen fördelning av spartidens längd för olika personer

I figur 1 ges en illustration av hur spartidens längd kan tänkas fördela sig för dem som sparar i IKS-systemet. En koncentration av spartider finns mellan fem och sex år. Tider överstigande 14 år är ovanligt varför dessa inte framträder i figuren. Under de inledande åren, med vilket avses åren fram till och med år 2015, kommer fördelningen av spartidens längd att påverka beräkningarna av den finansiella effekten av systemet. Därefter kommer enbart den genomsnittliga spartiden att inverka på beräkningarna.

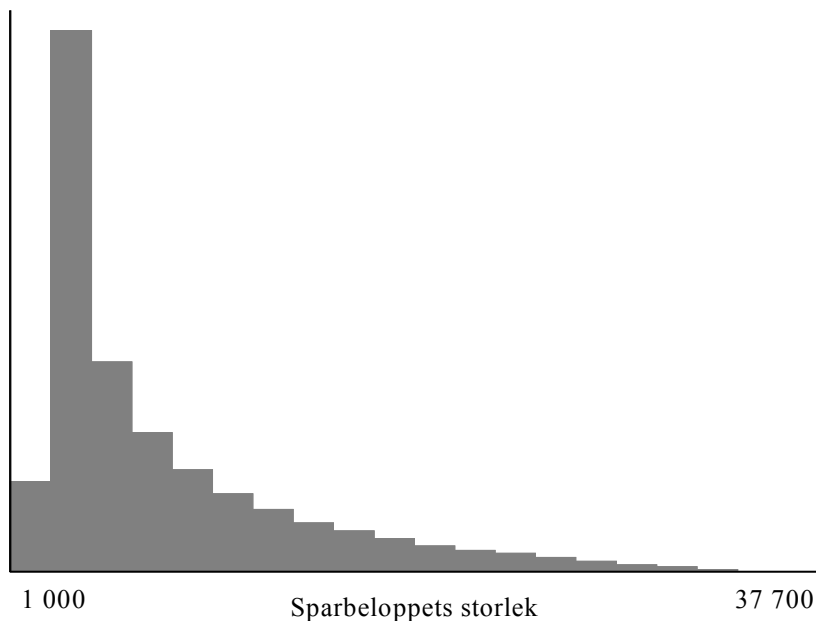
Sparvolym

Det tredje antagandet gäller hur mycket de enskilda individerna kommer att avsätta till sitt kompetenssparande. I likhet med spartiden är det rimligt att anta att sparvolymen kommer att variera mellan olika personer. Spridningen på avsättningarna antas vara mellan 1 000 och 37 700 kr per år. Den genomsnittliga avsättningen förväntas inledningsvis vara drygt 3 000 kr. Ett par år senare beräknas den genomsnittliga avsättningen ha ökat till i genomsnitt

4 000 kr, för att efter ytterligare några år stabiliseras omkring 7 000 kr per år.

Figur 2: Antagande om fördelning av sparbeloppets storlek för olika personer

Antal personer

Antagandena om individernas sparbelopp grundar sig delvis på de resultat som framkommit i den genomförda Gallupundersökningen där en fråga var hur mycket man kunde tänka sig att spara per månad. Till största delen är dock antagandena grova uppskattningar av individernas beteenden.

De redovisade sparbeloppen inkluderar också arbetsgivarnas avsättningar, vilka i genomsnitt antas utgöra en tredjedel av de angivna beloppen. Denna andel antas följa i och med den nedsättning av socialavgifterna som medges för arbetsgivares avsättningar. Under antagande att arbetsgivarnas avsättningar i annat fall hade betalats ut i form av lön hade, i beräkningsavseende, dessa påverkat

inkomstskatten på samma sätt som om individen själv hade avsatt beloppet¹.

Av figur 2 framgår hur de avsatta beloppens storlek antas fördela sig för olika individer. Dessa belopp antas stå i relation till den inkomst som individen har under innevarande år. I likhet med de avsatta beloppens storlek antas de deltagande individernas genomsnittliga inkomst vara något lägre under starten av systemet än för de personer som deltar några år senare. Andelen personer som betalar statlig inkomstskatt har antagits ligga närmare 15 procent av dem som sparar. Därigenom kommer beräkningarna även att beakta en rimlig fördelning mellan stat och kommun av den uppskjutna skatten.

För år 2000 beräknas andelen skattskyldiga för statlig inkomstskatt till omkring 18 procent. Som en del i den pågående skattereformen, med vilken avses kompensation för den allmänna pensionsavgiften och justering av skiktgränserna för statlig inkomstskatt, skall denna andel sjunka till 15 procent av de skattskyldiga med förvärvsinkomster.

5.4 Beskrivning av sparbetandets effekter

Genomsnittliga effekter

Med antaganden om antal personer som under varje år inleder ett sparande och under hur lång tid som dessa personer kommer att spara är det möjligt att för varje år räkna ut både hur många aktiva sparkonton som finns och hur många konton från vilka det görs uttag. Enligt min inledande uppskattning kommer ca 650 000 personer att ingå ett sparande under det första året. Under den närmaste tioårsperioden växer antalet aktiva sparare till ca två miljoner individer.

Eftersom uttag tidigast tillåts efter ett års sparande kommer det inte att ske några uttag under det första året. Det andra året beräknas antal konton där uttag görs uppgå till ca 160 000 stycken. Att så många personer antas ta ut pengar redan efter ett års sparande hänger ihop med att den genomsnittliga spartiden inledningsvis

¹ Lönekostnaden på lång sikt antas vara given, varför avsättningar på individernas sparkonton på sikt kommer att vältras över på löntagarna i form av minskade löner. Att lönekostnaderna uppvisar denna egenskap hänger ihop med att både företagens avkastningskrav och prisnivån är internationellt bestämda.

förväntas bli förhållandevis kort. Då systemet stabiliserats beräknas antal konton där uttag sker uppgå till ca 430 000 stycken per år.

Med utgångspunkt från antaganden om sparbeteendet för individer som samtidigt inleder en sparsekvens är det möjligt att för varje år beräkna storleken på både det genomsnittliga sparandet och det genomsnittliga uttaget per konto, se tabell 1. Det årliga sparandet beräknas under de närmaste knappa femton åren växa från drygt 3 000 till närmare 7 000 kr².

De första uttagen från systemet, vilka förväntas ske under det andra året, beräknas i genomsnitt uppgå till drygt 4 000 kr. Å ena sidan medför den korta spartiden att beloppen blir förhållandevis låga, å andra sidan medför grundplåten att de blir något högre än de annars skulle ha blivit. Efter några år beräknas de genomsnittliga årliga uttagen att uppgå till ca 14 000 kr, och efter ytterligare några år till drygt 40 000 kr.

Tabell 1: Sammanfattning av effekterna av individernas sparbeteende

År	Antal aktiva sparkonton <i>tusen st</i>	Genomsnittligt sparande <i>kr</i>	Antal konton där uttag sker <i>tusen st</i>	Genomsnittligt uttag <i>kr</i>
2002	650	3 210	0	0
2003	1 130	3 190	160	4 510
2004	1 480	3 580	290	7 640
2005	1 590	4 090	320	9 540
2006	1 680	4 930	330	11 080
2007	1 790	5 670	320	13 990
2008	1 900	6 180	310	17 970
2009	2 010	6 520	310	22 320
2010	2 110	6 760	330	26 730
2011	2 170	6 900	360	31 160
2012	2 190	6 920	400	35 610
2013	2 210	6 970	400	36 820
2014	2 220	6 970	420	39 070
2015	2 230	6 940	410	40 590
Varaktigt	2 200	6 900	430	41 200

² Grundplåten är inte inräknad i denna avsättning. Emellertid påverkar grundplåten det genomsnittliga uttaget som redovisas i den femte kolumnen i tabell 1.

Genom att summera antal konton där uttag har skett erhålls det antal sparsekvenser som IKS-systemet har producerat. Således beräknas antalet genomförda sparsekvenser år 2010 uppgå till över 2,1 miljoner stycken. Vid denna tidpunkt uppskattas det samtidigt finnas omkring två miljoner aktiva kompetenssparare.

Det är möjligt att utifrån gjorda antaganden få en grov uppskattning av den genomsnittliga spartiden genom att dela det genomsnittliga uttaget med det genomsnittliga sparandet. Således visar det sig att i början kan den genomsnittliga spartiden förväntas ligga på drygt två år, för att så småningom växa till drygt fem år.

Aggregerade effekter

IKS-systemet skall ha förmågan att kunna hantera ett förhållandevis högt sparande av ett mycket stort antal individer. Genom att använda uppgifterna ovan på de genomsnittliga beloppen och den genomsnittliga omfattningen kan sparandet beräknas på aggregerad nivå.

Tabell 2: Utveckling av sparande, uttag, grundplåt och behållning på aggregerad nivå

År	Sammanlagt sparande <i>mdkr</i>	Sammanlagda uttag <i>mdkr</i>	Grundplåt <i>mdkr</i>	Akkumulerade sparmedel <i>mdkr</i>
2002	2,07	0,00	0,00	2,07
2003	3,61	0,72	1,54	5,82
2004	5,31	2,21	0,61	9,54
2005	6,50	3,11	0,30	13,50
2006	8,31	3,68	0,05	18,64
2007	10,15	4,53	0,00	24,89
2008	11,76	5,73	0,00	31,77
2009	13,14	7,10	0,00	38,89
2010	14,27	8,91	0,00	45,58
2011	15,03	11,27	0,00	50,88
2012	15,23	14,59	0,00	53,25
2013	15,48	15,07	0,00	55,46
2014	15,55	16,44	0,00	56,46
2015	15,55	17,01	0,00	56,92
Varaktigt	15,40	17,40	0,00	56,70

Inledningsvis beräknas de årliga insättningar till IKS-systemet vara drygt tre mdkr. Successivt förväntas dessa att stiga till omkring 11 mdkr. Under motsvarande period beräknas uttagen stiga från drygt en mdkr till ca sex mdkr. Efter omkring knappt 15 år förväntas både sparande och uttag att stabiliseras runt 16 mdkr per år. Att de sammanlagda uttagen överstiger vad som samtidigt sparas under samma år beror på den avkastning som kan tillgodoräknas.

Summan av de ackumulerade sparmedlen kommer som en följd av det antagna sparbetendet att växa under de första 15 åren för att så småningom uppgå till ca 56 mdkr. Ett tillskott till såväl sammanlagda uttag som ackumulerade sparmedel beräknas ske under de fyra år när vissa individer har möjlighet att tillgodogöra sig en grundplåt. Detta återspeglas emellertid inte i redovisningen av de sammanlagda sparade beloppen.

Finansiella effekter av uppskjuten beskattning m.m.

Beräkningen av finansiella effekter för den uppskjutna beskattningen görs med utgångspunkt från individens årsinkomst och avsättning till kompetenssparandet. Jag antar att individens beskattningsbara inkomst är densamma både vid avsättning till och uttag från sparkontot. Med andra ord, individen eftersträvar en jämnt fördelad inkomst över tiden. Skatteregler för år 2001 har använts.

Vid starten av IKS-systemet minskar skatteintäkterna till följd av den uppskjutna beskattningen med omkring en mdkr. Efter några år beräknas bortfallet öka för att som mest uppgå till knappt 2,5 mdkr under år 2009. När systemet så småningom kommer i balans år 2015 minskar den offentliga sektorns kostnader för den uppskjutna beskattningen, se figur 3. Den skattemässiga subventionen, vilken ligger i att avkastningsskattesatsen är bestämd till 15 procent, medför dock att kostnaden för systemet i ett långsiktigt perspektiv kan uppskattas till omkring 120 miljoner kr per år³. I beräkningarna hade denna kostnad uteblivit om

³ Eftersom avkastningen på sparmedlen avser ett skattesubventionerat sparande är det inte självklart hur kostnaden för subventionen av den uppskjutna beskattningen skall separeras från subventionen av den lägre skattesatsen. En reducerad skatt på avkastning leder bland annat till högre inkomstskatt i samband med uttag av sparade medel. För mer information se bilaga 2.

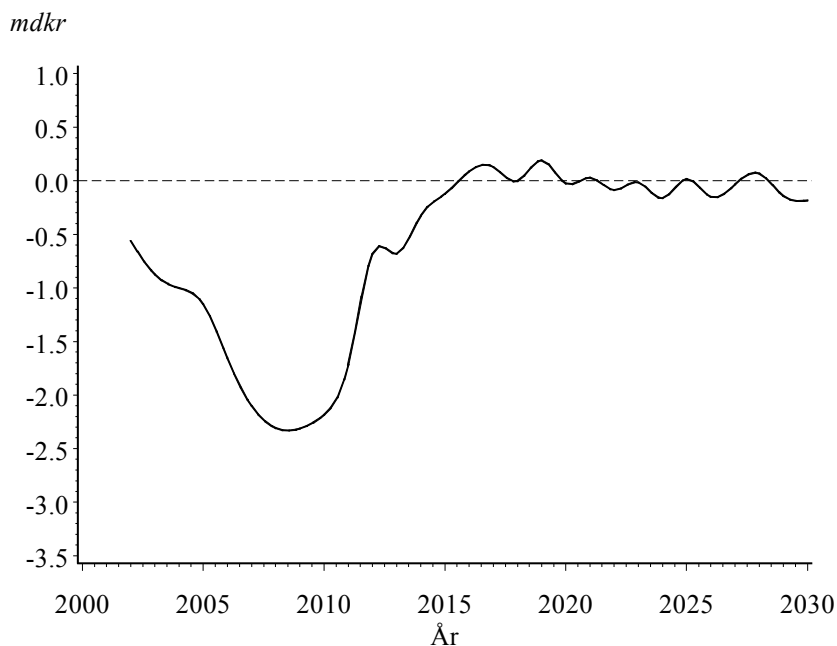
skattesatsen på avkastningen uppgått till 27 procent. Närmast liggande sparalternativet bedöms således vara en kapitalförsäkring.

Utvecklingen av kostnaden för den uppskjutna beskattningen förtjänar ett par kommentarer beträffande de inledande åren. Eftersom den genomsnittliga spartiden antas vara förhållandevis kort för de individer som börjar spara under år 2002 kommer de flesta av dem att ha tagit ut sina sparmedel redan före år 2006. Då uttag av sparmedel, inklusive avkastning och eventuell grundplåt, beskattas som inkomst av tjänst reduceras kostnaderna för den uppskjutna beskattningen under denna period. Detta visar sig i figur 3 som en viss inbromsning av de ökande kostnaderna under inledningskedet.

De personer som efter några år går in i IKS-systemet antas ha en något längre genomsnittlig spartid än sina föregångare. Detta förklarar varför en relativt sett låg andel sparmedel tas ut för beskattning mellan åren 2006 och 2012. Gällande antaganden om individernas sparbeteende gör att det dröjer fram till år 2015 innan kostnaderna för den uppskjutna beskattningen ebbar ut.

De sparmedel som befinner sig i systemet kommer förr eller senare att tas ut för beskattning. Under spartiden har dessutom den genererade avkastningen, efter skatt, lagts till dessa medel. Således bör man ha i åtanke att de kostnader som inledningsvis belastar systemet, i ett senare skede torde medföra intäkter av en något högre storleksordning. Dock beror det exakta utfallet av många faktorer, bland annat av storleken på avkastningen och inkomstutvecklingen.

Figur 3: Finansiella effekter av uppskjuten beskattning samt reducerad skatt på avkastning

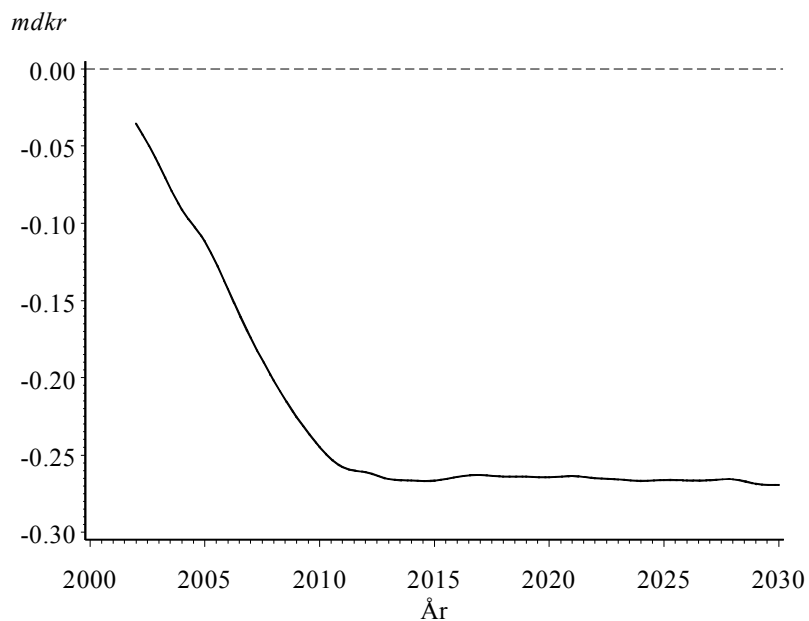
Finansiella effekter av arbetsgivarnas avsättningar

Jag har tidigare pekat på att delar av de sparade beloppen kommer från arbetsgivares insättningar till individens sparkonto. Dessa avsättningar, i likhet med individens egna, är föremål för uppskjuten beskattning varför de i den föregående analysen har behandlats som en integrerad del av sparandet. Arbetsgivare föreslås därtill få rätt till nedsättning av socialavgifterna och den allmänna löneavgiften som tas ut på dessa avsättningar. Nedsättningen skall uppgå till 10 procentenheter. Motsvarande nedsättning skall gälla även för den som betalar egenavgifter.

Den finansiella effekten som uppstår till följd av nedsättningen av arbetsgivaravgifterna redovisas i figur 4. Dessa beräkningar bygger bland annat på antagandet att en tredjedel av det årliga sparandet kommer från arbetsgivare. Underlaget för nedsättningen kommer från och med år 2015 och framåt att, enligt gjorda antaganden, uppgå till ca 5,1 mdkr, varför en nedsättning med 10 procentenheter medför en varaktig nettoeffekt på knappt

300 miljoner kr. Hur denna effekt fördelas mellan kommunerna, pensionssystemet och staten återkommer jag till senare.

Figur 4: Finansiella effekter av nedsättningen av arbetsgivaravgifterna

5.5 Antaganden om uttagsbeteendet och dess effekter

Mina antaganden: Omfattningen av kompetensutveckling finansierad via IKS-systemet kommer år 2003 uppgå till fyra procent av heltidsarbete per individ. Under de närmast följande åren kommer omfattningen att växa stadigt för att år 2015 och därefter uppgå till 27 procent av heltidsarbete.

För att beräkna kostnaden för kompetenspremien, vilken ges i form av en skattereduktion, som individen erhåller för kompetensutveckling i samband med uttag av medel från kompetenssparspar-kontot antar jag ett förhållande mellan kompetensutvecklingens omfattning, det uttagna sparbeloppet och individens inkomst. Vidare beaktas i beräkningarna möjligheten att kombinera kompetenssparandet med andra former av studiestöd.

Jag bedömer att många av dem som använder sig av IKS kommer att göra detta i syfte att undvika ett inkomstbortfall under själva utbildningen. Emellertid kommer somliga personer att ha möjlighet att komplettera med studiestöd. Därför är det rimligt att vid dessa kostnadsberäkningar anta att uttagen från systemet inte till fullo täcker inkomstbortfallet.

Av denna anledning antas att uttagen i genomsnitt täcker 50 procent av den ordinarie lönen (observera att andelen mäts i förhållande till helårs- och heltidsarbete). Detta innebär att de sparade medlen räcker längre och att fler personer kan kompetensutveckla sig under en längre tid. Det innebär samtidigt att beräkningarna innehåller en försiktighetsmarginal. En överskattning av individens utbildningslängd gör ju att kostnaden för kompetenspremien kommer att överskattas.

Kort spartid innebär att omfattningen av kompetensutvecklingen per individ som deltar i sådan under år 2003 kan beräknas till ca fyra procent av motsvarande heltids- och helårsarbete. I stort sett kan en fördubbling förväntas ske under år 2004. Därefter kommer omfattningen växa stadigt för att år 2015 och framöver vara ca 27 procent av heltids- och helårsarbete.

Då kompetenspremien är knuten direkt till omfattningen av kompetensutvecklingen kommer de erhållna premierna inledningsvis att vara små. När systemet har stabiliserats beräknas kompetenspremierna i genomsnitt per person uppgå till omkring 2 500 kr per år.

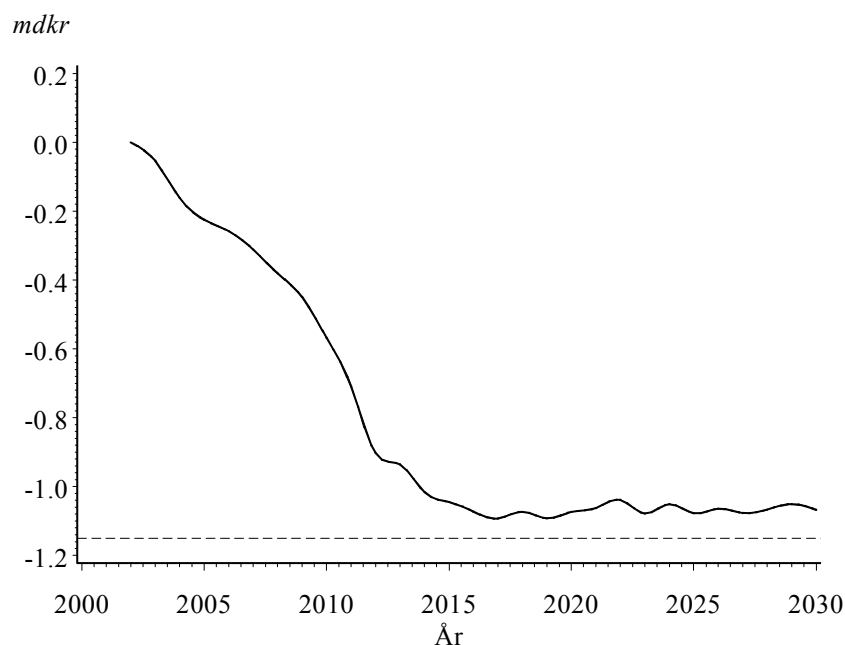
Finansiella effekter av kompetenspremien

Liksom vid tidigare beräkningar av den ekonomiska konsekvensen av individernas beteenden på den offentliga sektorns finanser summerar jag även här de enskilda individernas intäkter och kostnader. Därmed följer, av givna antaganden, att från och med år 2003 minskar skatteintäkterna stadigt för att år 2015 ha reducerats med ca 1 mdkr, se figur 5. Denna finansiella effekt dröjer sig sedan kvar för att ge ett varaktigt bortfall av statens skatteintäkter.

Som en följd av att både antal uttag och storleken på de uttagna beloppen förväntas bli jämförelsevis låga under starten av systemet beräknas kostnaden för kompetenspremien under större delen av 00-talet understiga en halv mdkr per år. Det bör samtidigt påpekas att kostnaderna för skattereduktionen under inledningsskedet är

beroende av spartidernas längd. Den förhållandevis snabba kostnadsutvecklingen under år 2004 och 2005 beror av att det stora flertalet individer under denna period antas ha korta spartider.

Figur 5: Finansiella effekter av kompetenspremien

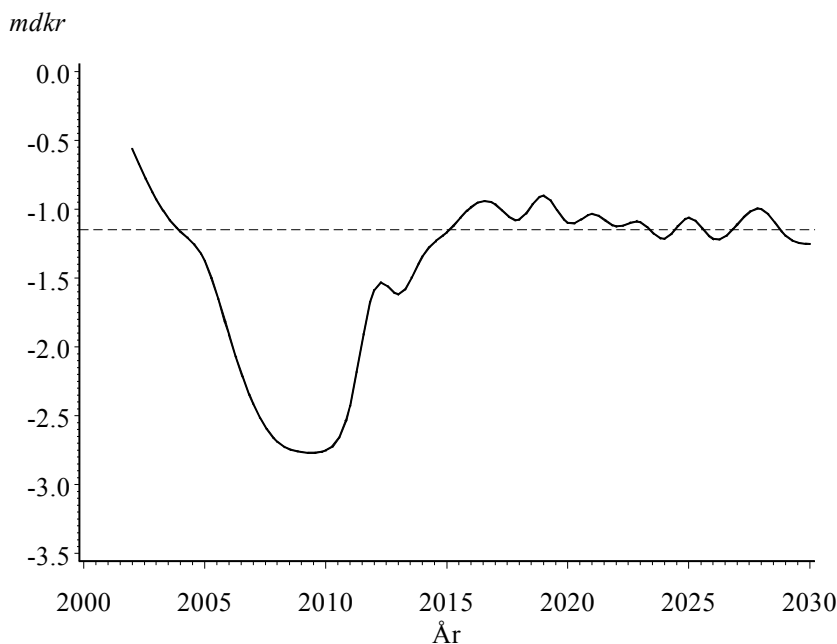
5.6 Sammantagen finansiell effekt av IKS

Mina antaganden: År 2002 när systemet startas kommer den finansiella belastningen till följd av IKS på den offentliga sektorn att vara drygt 700 miljoner kr. Under de följande åren kommer belastningen successivt att öka för att efter omkring sju år uppgå till som mest tre mdkr. Därefter vänder den negativa kostnadsutvecklingen för att från år 2015 och framåt stabiliseras kring 1,45 mdkr årligen.

Konsoliderad offentlig sektor

Summering av de finansiella effekterna för den uppskjutna beskattningen, avkastningsskatt i stället för konventionell beskattning, nedsättningen av arbetsavgifterna samt kostnaderna för kompetenspremien ger den sammanlagda kostnaden för IKS-systemet.

Figur 6: Sammanlagda finansiella effekter av IKS-systemet exklusive nedsättning av arbetsgivaravgifterna

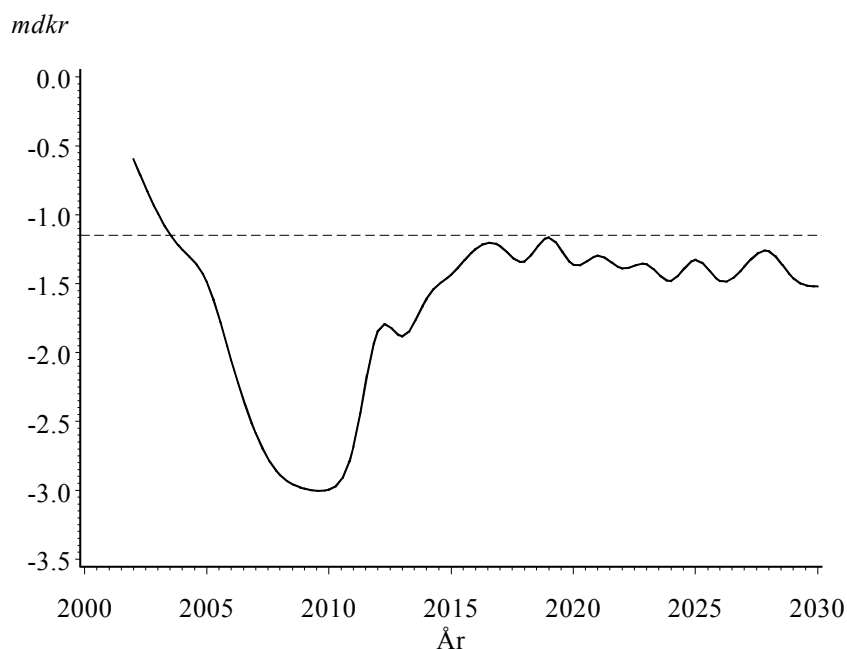

Låt mig inledningsvis visa på den offentlig-finansiella effekten utan hänsyn tagen till nedsättningen av arbetsgivaravgifterna. Jag låter i redovisningen det antagna sparbeteendet ligga fast (beräkningar vid förändrade antaganden redovisas i bilaga 2). Figur 6 visar hur den sammanlagda finansiella effekten utvecklar sig under de närmaste decennierna. Under inledningsskedet beräknas denna effekt kunna uppgå till omkring tre mdkr. De genomsnittliga årliga kostnaderna för systemet, när det väl har stabiliserats, kommer att hålla sig inom den ekonomiska ramen på 1,15 mdkr.

För att ge en mer fullständig bild av de finansiella effekterna av IKS-systemet måste även effekterna, till följd av mitt förslag, av den föreslagna nedsättningen av socialavgifterna tas med i beräk-

ningarna. Detta redovisas i figur 7. I jämförelse med figur 6 har det skett en successiv förskjutning nedåt av den sammanlagda finansiella effekten som från och med år 2015 uppgår till ytterligare knappt 300 miljoner kr.

Figur 7: Sammanlagda finansiella effekter av IKS-systemet inklusive nedsättning av arbetsgivaravgifterna

Den finansiella ramen för ett system av den aktuella typen, där även arbetsgivarnas avsättningar subventioneras, behöver uppgå till ca 1,45 mdkr årligen. I samband med starten av systemet kan, under några år, den finansiella belastningen för den offentliga sektorn komma att uppgå till knappt tre mdkr. Belastningen kommer sig av den uppskjutna beskattning på sparmedel som förr eller senare kommer att tas ut och då beskattas som inkomst av tjänst.

Fördelning av den finansiella effekten mellan olika sektorer

Presentationen av de finansiella effekterna av systemet har fram tills nu enbart berört nettoeffekten för den konsoliderade offentliga sektorn. Emellertid är det så att effekterna på kommunerna, pensionssystemet och staten förväntas gå åt olika håll. Dessutom förändras balansen mellan dessa kostnader över tiden.

Anledning till att kostnaderna fördelas olika mellan sektorerna är att vissa skatter och avgifter, så som skatten på avkastning, går till staten, medan andra skatter och avgifter går till kommunerna och pensionssystemet. Exempelvis medför det allmänna avdraget att staten och kommunerna i samband med avsättningar går miste om skatteintäkter vilka återfås i samband med uttag. Emellertid medför den reducerade avkastningsskatten att en omfördelning av skatteintäkter uppstår från staten till kommunerna. En ytterligare omfördelning från staten till kommunerna uppkommer i samband med nedsättningen av socialavgifterna, vilket beror av löneövervärtningen.

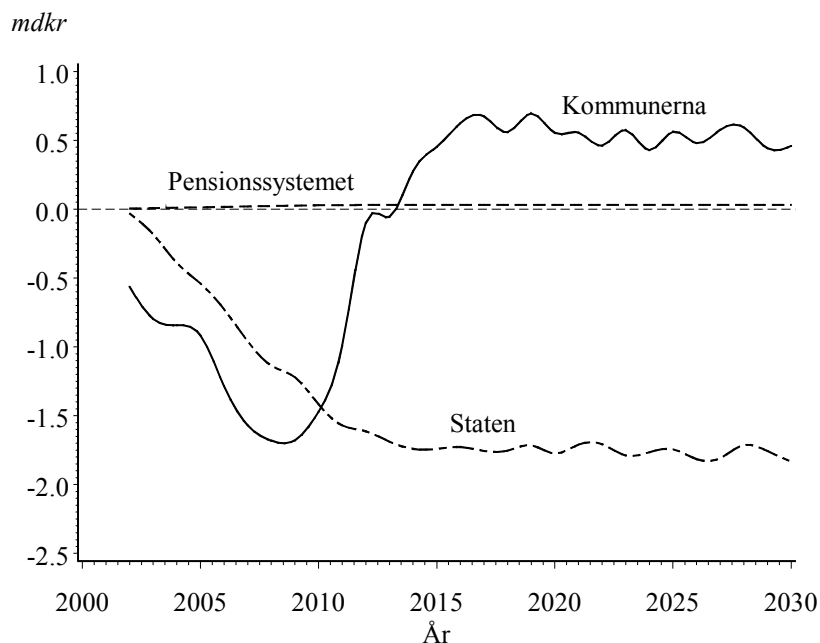
Av figur 8 framgår det att under de första två åren kommer IKS-systemet att medföra en finansiell belastning på kommunerna på omkring 700 miljoner kr. Denna belastning beräknas därefter stiga för att kulminera efter fem år till något över 1,5 mdkr. Från och med år 2015 beräknas utvecklingen ha stabiliserats och därefter kvarstår en positiv effekt av storleksordningen en halv mdkr per år.

Inverkan på pensionssystemet är mycket liten, en svag positiv effekt på ca 50 miljoner kr. Effekten har sin grund i den övervärtning på lönesumman som antas följa av en nedsättning av arbetsgivaravgiften. När individerna så småningom går i pension kommer detta tillskott att användas för finansiering av de ökade pensionsrätterna.

För statens del leder IKS-systemet till en gradvis ökande belastning som från och med år 2010 uppgår till knappt två mdkr. Till stora delar kan kostnadsutvecklingen förklaras av tre faktorer, kompetenspremien, nedsättningen av arbetsgivaravgifterna och nedsättningen av skatten på avkastningen. Sett till storleken är det kompetenspremien som ger det enskilt största bidraget, omkring hälften, av den finansiella effekten. Därefter kommer förskjutningen av skatter till förmån för kommunerna som utgör drygt en halv mdkr. Slutligen bidrar nedsättningen av arbetsgivaravgifterna med knappt 300 miljoner kr och den lägre skattesatsen på avkast-

ning med drygt 120 miljoner kr till den finansiella effekten för staten.

Figur 8: Uppdelning av den sammanlagda finansiella effekten på olika delar av den offentliga sektorn

Variabiliteten i den finansiella belastningen på kommunerna som följer av IKS-systemet är inte önskvärd. Jag föreslår därför att regeringen i inkomstskatteutjämnningen utjämnar inkomsterna för kommunerna så att deras inkomster blir neutrala med avseende på den uppskjutna skatten, allt i enlighet med finansieringsprincipen.

I bilaga 2 redovisas några alternativa beräkningar av den finansiella effekten där antaganden om antal sparande, spartider och sparbelopp varierar något.

5.7 Samhällsekonomiska effekter av IKS

Jag har tidigare redogjort för motiven för att införa ett system med subventionerad kompetensutveckling för vuxna. Dessa motiv är i hög grad samhällsekonomiska till sin karaktär. Det handlar om att allmänt höja arbetskraftens kompetensnivå och att förbättra

arbetsmarknadens funktionssätt. Det ger i sin tur förutsättningar för en långsiktigt högre ekonomisk tillväxt. Att på basis av den kunskap som inom den ekonomiska forskningen finns om samband mellan utbildning och tillväxt i förväg kvantifiera de samhällsekonomiska effekterna av IKS bedömer jag som helt omöjligt.

De samhällsekonomiska effekterna kommer att vara avhängiga hur väl IKS-systemet lyckas bli etablerat och till vilka former av kompetensutveckling det används. Eftersom det saknas erfarenhet av ett liknande system såväl i Sverige som i andra länder har jag varit hänvisad till grova uppskattningar. Mot bakgrund av svaren i Gallupundersökningen är jag dock övertygad om att den individuella kompetensutvecklingen kommer att växa och att IKS-systemet kan innebära en icke obetydlig stimulans av den utvecklingen.

Som jag också anfört tidigare finns det samhällsekonomiska kostnader förenade med en subvention av kompetensutveckling. Den viktigaste kostnaden är den arbetstid som eventuellt går förlo-rad när mer tid avsätts för kompetensutveckling. Jag har tidigare i detta kapitel redovisat en offentligfinansiell kalkyl över IKS-systemet. Denna baseras på en rad antaganden, bl.a. om kompetensutvecklingens omfattning.

Av figur 5 ovan framgår storleken på det skattebortfall som är direkt knutet till kompetenspremien. Eftersom detta står i direkt proportion till antalet studieveckor som kompetensutvecklingen anses motsvara beskriver kurvan även de antaganden jag gjort om den samlade omfattningen på kompetensutvecklingen. Dessa antaganden innebär att kompetensutvecklingen under år 2005 omfattar motsvarande 850 000 studieveckor. Omräknat till timmar med antagande om en genomsnittlig veckoarbetstid på 37 ½ timmar motsvarar detta ca ½ procent av den totala volymen arbetade timmar i ekonomin. Denna andel stiger till drygt en procent år 2010 och stabiliseras på nivån 2–2½ procent år 2015. Dessa tal anger således den reduktion av arbetade timmar som skulle bli fallet om varje kompetensutvecklingsvecka motsvarades av en vecka mindre i arbete.

Detta får emellertid betraktas som den maximalt möjliga effekten. Det finns inget krav på att avstå förvärvsarbete för att få kompetenspremien. Det kommer, enligt min bedömning, att vara vanligt att kompetensutvecklingen sker vid sidan av förvärvsarbete. Därtill kommer att alternativet för många av dem som genomgår kompetensutveckling med IKS inte är förvärvsarbete, utan förtidspension, arbetslöshet etc.

Det direkta bortfallet av arbetade timmar, som på sikt kan antas ge motsvarande bortfall av produktion, kommer därför att vara betydligt mindre. Jag bedömer att en rimlig uppskattning är att det långsiktiga bortfallet av arbetade timmar kan uppgå till en procent.

Denna samhällsekonomiska kostnad skall ställas mot de samhällsekonomiska vinster som en utökad kompetensutveckling är förenad med. Jag bedömer att dessa vinster potentiellt kan vara mycket stora. Kompetensutveckling bidrar till ökad rörlighet på arbetsmarknaden och ger bättre förutsättningar att undvika flaskhalsproblem. Vidare stärks möjligheterna för stora grupper att undvika förtidspensionering och stanna kvar längre i arbetslivet. Därtill skall läggas vinster i form av högre produktivitet som en högre kompetensnivå är förenad med. Jag bedömer att dessa positiva effekter väl överväger bortfallet av arbetstimmar.

6 En utmaning för utbildningssektorn

Jag beskrev i delbetänkandet min bedömning av hur IKS kommer att påskynda och förstärka en utveckling som pågår inom utbildningssektorn. IKS kommer att bidra till en ökad efterfrågan på nya utbildningar och nya kombinationer. Yrkesverksamma, vare sig de tar ledigt för studier eller väljer att kombinera studier och arbete, kommer att kräva nya former och flexibla metoder för att kunna ta del av utbildningen. Därför måste utbildningsanordnarna kunna erbjuda utbildning hela året, på kvällar och helger, men också på deltid under dagarna i kombination med arbete.

Det handlar också om att erbjuda utbildning där det går att kombinera självstudier, mindre grupper, lärar/handledarledda studier med olika former av distansstudier. Inte minst Internetbaserad utbildning där individen själv styr sitt lärande tror jag kommer att efterfrågas i mycket större omfattning än vad som skett hittills. Efterfrågan kommer att bidra till en mångfald av olika utbildningsanordnare.

Jag är övertygad om att många som kommer att delta i IKS kommer att efterfråga det utbud som den reguljära utbildningen i dag erbjuder. Den har en kvalitet och ett innehåll som många individer känner till och har förtroende för och leder i de flesta fall fram till betyg eller godkända examina. IKS kommer också att stimulera utvecklingen av andra utbildningsalternativ i den mån de anpassar sitt utbud till individens behov. Om inte den reguljära utbildningen kan förnya sitt sätt att erbjuda och bedriva utbildning så kommer den enligt min bedömning snabbt att ersättas av andra aktörer. En sådan utveckling pågår bl.a. i Japan, där de inhemska universiteten konkurreras ut av amerikanska, kanadensiska och australiensiska universitet som erbjuder utbildning i nya former och till lägre pris.

Utvecklingen inom utbildningssektorn kan beskrivas som en förskjutning från utbudssidan, där kunskap har genererats och

levererats på ungefär samma sätt år efter år, till en föränderlig, flexibel och individuell efterfrågan. Ny teknik är en viktig orsak till denna förskjutning. Men lika viktigt är sättet att organisera utbildningen, nya infrastrukturer, internationaliseringen och inte minst de ökande kraven från individer och arbetsgivare. Utvecklingen går från *teaching* till *learning*. Lärarnas roll förändras. De blir mentorer som tillsammans med eleverna (oavsett ålder) utforskar, granskar, diskuterar och ifrågasätter fakta. Nya pedagogiska metoder, arbetssätt och verktyg för lärande utvecklas i snabb takt. Det i sin tur förändrar utformning och upplägg av kurser och program, betygssystem liksom metoderna för examination och validering av kunskaper.

Jag ser det individuella kompetenssparandet som ett incitament som ytterligare bidrar till att förstärka denna förskjutning från utbud av utbildning till individuellt anpassad kompetensutveckling. Ett flexibelt sparande som individen kan använda när han eller hon bäst behöver det är en viktig komponent för att realisera det livslånga lärandet. Det ställer nya krav på utbildningsanordnarna att tillhandahålla utbildning i nya former och på flexibla tider. Det ställer också krav på en fristående, professionell vägledning och rådgivning eftersom valalternativen ökar och utbildningarna i många fall blir allt svårare att bedöma på egen hand.

6.1 Beredskap i utbildningssektorn

Det finns anledning att tro att många av spararna kommer att vilja utnyttja sitt IKS för kurser och program inom det reguljära utbildningssystemet. I den Gallupundersökning som utredningen lät genomföra i september (bilaga 3) svarar 30 procent av de tillfrågade att man skulle använda sitt IKS till högskolestudier. 44 procent svarar kortare eller längre kurser i specifikt ämne där man också kan förmoda att det till stor del handlar om utbildningar som finns inom ramen för gymnasieskolan eller högskolans reguljära utbud.

Utredningen har haft täta kontakter med olika företrädare inom utbildningsområdet under arbetets gång och det är glädjande att kunna konstatera att det enligt min bedömning finns både vilja och beredskap hos utbildningsanordnarna att utveckla verksamheten för att möta behoven hos framtidens yrkesverksamma.

Folkbildningsrådet skriver i sitt remissvar till delbetänkandet att *”studieförbund och folkhögskolor redan har en förmåga att snabbt och flexibelt och utan bundenhet av statliga läroplaner forma utbildningar på alla nivåer och inom alla studieområden”*. Samtidigt framhåller Folkbildningsrådet vikten av att det sker en samordning av statens insatser så att inte hinder mellan olika regelverk uppstår som försvårar medborgarnas tillgång till olika utbildningsmöjligheter.

Distansutbildningsmyndigheten (Distum), vars uppdrag handlar om att utveckla flexibla studiemodeller, ser IKS som en viktig komponent för livslångt lärande. Distum skriver i sitt remissvar att man välkomnar en översyn av det nuvarande regelsystemet och är berett att aktivt delta i ett sådant arbete.

Den kommunala vuxenutbildningen har en lång tradition av att erbjuda kurser på gymnasienivå i former som är anpassade till vuxna yrkesverksamma förutsättningar och behov. Denna utveckling har förstärkts med tillkomsten av Kunskapslyftet.

Mitt intryck är att också högskolan ser positivt på IKS. Den 13 oktober arrangerade IKS-utredningen tillsammans med Sveriges universitets- och högskoleförbund, Industriförbundet och Lunds universitet en konferens på temat *”Kommer det individuella kompetensparandet att förändra högskolan?”* Vid konferensen var huvuddelen av landets universitet och högskolor representerade. Där fick jag klart besked från den akademiska världen. Det finns en medvetenhet inom högskolan om att det behövs både förändringar och kompletteringar inom utbildningarna för att möta de yrkesverksamma studenternas behov. Flera av dessa förändringar kan genomföras inom ramen för dagens regelsystem men det finns också hinder som kräver en närmare belysning.

6.2 Snabb expansion inom utbildningssektorn

I arbetslivet ser vi hur ansvarstagande breddas på alla nivåer vilket ställer högre krav på individen. Jag konstaterar att gymnasial utbildningsnivå numera är ett grundkrav inom nästan alla yrken vilket är ett viktigt skäl till den omfattande nationella satsningen på vuxenutbildning som sker inom ramen för Kunskapslyftet.

Flera högskoleutbildningar har förlängts och fördjupningar i olika ämnen blir allt vanligare. Sjuksköterskor och receptarier har fått utbildningen förlängd med ett helt år. För några år sedan fick högskolestudenter jobb efter avslutad kandidatexamen (3 år) i

samhällsvetenskapliga och ekonomiska ämnen. I dag kräver många arbetsgivare en magisterexamen (4 år) i samma ämne. Forskarutbildningen är i dag lika vanlig som gymnasieutbildningen var på 1950-talet.

Förutom förlängning och fördjupning av många utbildningar sker också en satsning på bredden. Antalet registrerade deltagare i reguljär utbildning har nästan fördubblats under 1990-talet. Den allra största ökningen har skett inom den gymnasiala delen där antalet individer inom Komvux ökade från 130 000 (1991) till närmare 235 000 (1999). Den högre utbildningen har också byggts ut kraftigt under 1990-talet vilket har resulterat i att Sverige nu tar igen det försprång som flera andra länder har när det gäller antal individer med akademisk utbildning. Idag finns mer än 300 000 studenter vid landets universitet och högskolor. Antalet studerande i grundutbildningen har ökat med närmare 60 procent sedan 1990.

Vid sidan av traditionell gymnasie- och högskoleutbildning utvecklas också nya verksamheter. Sedan 1996 bedrivs en försöksverksamhet med kvalificerad yrkesutbildning (KY). Övergripande mål för KY är att den skall ge sådana fördjupade teoretiska och praktiska kunskaper som krävs för att självständigt eller i arbetslag utföra kvalificerade uppgifter i en modernt organiserad produktion av varor och tjänster. En tredjedel av utbildningstiden genomförs i form av lärande på en arbetsplats. KY kan anordnas av både statliga högskolor, kommuner, landsting och privata anordnare. KY finansieras med statsbidrag och deltagarna är berättigade till statligt studiestöd.

Högskolor och universitet försöker möta kraven i arbetslivet genom att erbjuda uppdragsutbildning i nya former. Flera högskolor har startat aktiebolag som förutsätts bedriva kommersiell verksamhet inom uppdragsforskning och tjänsteverksamhet av olika slag. De genomsnittliga intäkterna från uppdragsutbildningen uppgår till två procent av högskolans totala intäkter. Det motsvarar 1,6 procent av den totala svenska personalutbildningsmarknaden.

6.3 Begränsningar i den reguljära utbildningen

Min bedömning: Den reguljära utbildningen inom kommunal vuxenutbildning och högre utbildning har goda förutsättningar att möta de yrkesverksammas behov av kompetensutveckling.

Det finns dock anledning att se över vissa begränsningar, så som resurstilldelningssystemet för högskolan och enskilda individers tillträde till uppdragsutbildning. Detta bör prövas i ett vidare utbildningspolitiskt sammanhang.

För att få klarhet i vilka regler inom det reguljära utbildningsväsendet som upplevs som hinder för arbetsgivare, anställda, egenföretagare men också för utbildningsanordnarna gav jag i uppdrag åt Statskontoret att kartlägga hindren och att komma med förslag till åtgärder. I uppdraget ingick också att lyfta fram goda exempel på utbildningar som både till innehåll och utformning svarar upp mot behoven hos yrkesverksamma individer. Statskontorets material baseras huvudsakligen på intervjuer med arbetsgivarorganisationer, fackförbund, myndigheter och intresseorganisationer inom utbildningsområdet samt skolor och universitet. Flera goda exempel redovisas utifrån kriterierna marknadsföring/behovsinventering, distributionsformer samt integration med yrkeslivet. Den 18 oktober lämnade Statskontorets över promemorian *"IKS och reguljär utbildning. Begränsningar – Hinder – Utmaningar"* till utredningen (bilaga 4).

De synpunkter som högskolorna lyfte fram vid konferensen i Lund stämmer väl överens med Statskontorets slutsatser. I huvudsak är det fyra regelområden som enligt Statskontoret har stor betydelse för hur den reguljära utbildningen kan utvecklas för att bättre svara upp mot de yrkesverksammas kompetensutvecklingsbehov. De fyra områdena är:

- Finansiering
- Antagning, behörighet och urval
- Utbildningarnas inriktning, form och förläggning
- Ledighet för studier

6.3.1 Finansiering

En fråga som hamnar i fokus när det gäller kompetensspararens möjlighet att finansiera reguljär utbildning handlar om rätten att bedriva uppdragsutbildning. Detta regleras i lagen om uppdragsutbildning, (SFS 1991:1109). Därutöver finns särskilda förordningar för det offentliga skolväsendet, statens skolor för vuxna samt för högskolan. Ett av huvudvillkoren för uppdragsutbildning är att "ersättning får utgå från annan uppdragsgivare än enskild för vars

räkning utbildning anordnas för personer som uppdragsgivaren utser”. De offentliga utbildningsanordnarna har med andra ord inte rätt att ta betalt för utbildningar där enskilda individer står som uppdragsgivare.

Statskontoret pekar i sin rapport på att en ökad efterfrågan på utbildning från allt fler yrkesverksamma individer kommer att kräva att mer resurser tillförs det reguljära utbildningssystemet. För att värna det offentliga åtagandet måste man antingen hitta nya finansieringskällor eller prioritera om inom befintliga ramar.

Begränsade möjligheter att ta ut avgifter har identifierats som ett hinder för att ytterligare individanpassa reguljär utbildning. Ett annat hinder som Statskontoret tar upp handlar om själva resurstilldelningssystemet. Mål- och resultatstyrningssystemet i högskolan är inte utformat för att möta yrkesverksamma individers behov. Högskolorna får bästa utdelning genom att producera långa, sammanhängande utbildningar som stimulerar studenterna att ta poäng och få godkänd tentamen. Dagens styrsystem kan givetvis vara rationellt utifrån grundutbildningens behov men det borde, enligt Statskontoret, också löna sig för högskolan att utveckla flexibla och kortare kurser. För många yrkesverksamma är det inte lika väsentligt att ta poäng och fullfölja en hel kurs fram till godkänd tentamen. Statskontoret föreslår därför att styrsystemet bör kompletteras så att det också tar hänsyn till yrkesverksammas behov.

6.3.2 Antagning, behörighet och urval

Statskontoret belyser reglerna för antagning, behörighet och urval till reguljär utbildning. Det individuella kompetenssparandet kommer att innebära att individer med vitt skilda utbildningsbakgrunder och yrkeserfarenheter vill använda sina sparpengar för studier inom det reguljära systemet. Det bör vara en självklar utgångspunkt att ingen skall behöva använda sitt IKS för att läsa in kunskaper som man redan besitter. IKS ställer därmed ökade krav på att synliggöra och godkänna reella kunskaper vid antagning till olika utbildningar. IKS förstärker behovet av ett nationellt system för validering av vuxnas reella kunskap och kompetens.

Invandrare med utländsk examen tas inte tillräckligt tillvara på den svenska arbetsmarknaden. Många nya svenskar måste börja om från början eller åtminstone komplettera stora delar av en utbild-

ning för att få arbeta inom sitt yrke eller kompetensområde trots flera års erfarenhet. Ett flexibelt system som validerar individens reella kompetens möjliggör för många fler att komplettera just de delar som fattas. Det i sin tur gynnar mångfald både inom utbildningssystemet och på arbetsmarknaden.

Utredningen om validering av vuxnas kunskap och kompetens (U 1999:06) kommer enligt vad jag erfarit att lägga förslag om ett system för validering på nationell nivå. För individen handlar det dels om validering av kunskaper och kompetenser för att få betyg som ger behörighet för vidare studier, dels om att få ett kompetensbevis, yrkesbevis eller branschcertifikat av något slag. Det handlar också om nya pedagogiska grepp så att utbildningarnas upplägg och genomförande kan ske i förhållande till individens förutsättningar och förkunskaper.

6.3.3 Utbildningarnas inriktning, form och förläggning

Statskontoret konstaterar i rapporten att det inte finns några formella hinder inom vare sig Komvux eller högskolan för att utveckla kurser på flexibla tider eller i annan form. Däremot kan det finnas traditioner och värderingar inom det reguljära utbildningssystemet som gör att utvecklingen inte kommit igång i samma utsträckning som i andra länder. Både Komvux och högskolans företrädare är eniga om att framtidens behov av kompetensutveckling för yrkesverksamma kommer att påskynda utvecklingen av otraditionella utbildningsformer.

I USA finns en lång tradition av samarbete mellan skola, näringsliv, fackförbund och offentlig sektor för att anpassa utbildningarna till individens behov. *Community Colleges* är en utbildningsform som vunnit popularitet hos många amerikaner eftersom den erbjuder ett flexibelt kursutbud som gör det möjligt att kombinera arbete och studier. Många studenter kommer tillbaka för vidareutbildning flera gånger under livet och deltidsstudier är den vanligaste formen. Flera kursmoment erbjuds med hjälp av CD-rom eller via Internet. Flera colleges kan också samarbeta inom en region så att individen kan följa kurser där det passar bäst, i närheten av hemmet eller nära arbetsplatsen. Ofta har studenten tillgång till en elektronisk kursplan som registrerar de moment som är genomförda.

Det är också mycket vanligt att arbetsgivarna antingen finansierar utbildningen eller stöttar genom att individen får studera på arbetstid. Fackförbund och arbetsgivare i olika branscher utvecklar kurser i samarbete med Community Colleges eller andra universitet och därmed får individen tillgång till en utbildning och kan ta en examen som erkänns i hela branschen.

En utveckling i denna riktning pågår även i Sverige. Det gynnar alla parter om man gemensamt utvecklar nya strukturer och strategier för lärande och kompetensutveckling. Min förhoppning är att IKS ytterligare förstärker ett sådant samarbete och stimulerar en utveckling av gemensamt ansvar för det livslånga lärandet.

6.3.4 Ledighet för studier

Statskontoret tar också upp tillämpningen av lagen om ledighet för studier vid uttag från IKS och vilka effekter det kan tänkas få på arbetsmarknaden. Det är främst företrädare för de små företagen som befarar att ett utbyggt IKS kan komma att leda till omfattande frånvaro på arbetsplatserna. Arbetsgivare och arbetstagare i små företag är emellertid vana vid att i det dagliga samarbetet se till både verksamhetens och arbetsplatsens bästa. Effekterna av IKS och villkoren för småföretag och egenföretagare behandlas vidare i kapitel 9.

Statskontorets rapport bekräftar den ståndpunkt som jag redovisade i delbetänkandet när det gäller studieledighetslagen. Jag utgick i delbetänkandet från att dagens regler för studieledighet skulle gälla även för IKS och att några särbestämmelser inte var motiverade. Jag står därför fast vid denna ståndpunkt, men anser att det finns anledning att följa utvecklingen och redan från start studera vilka effekter IKS får för de mindre företagen, bl.a. när det gäller tillämpningen av studieledighetslagen. I kapitel 11 behandlar jag de frågor och områden som jag anser bör bli aktuella för uppföljning och utvärdering. Småföretagens situation är en viktig fråga i detta sammanhang.

Jag kan konstatera att det finns både beredskap och vilja inom det reguljära utbildningssystemet att möta de yrkesverksammas behov. Flera av de föreslagna förändringarna kan åstadkommas inom ramen för dagens regelsystem, men det finns också områden där Statskontoret föreslår ändringar i dagens regelverk.

Jag är medveten om att Statskontorets förslag måste sättas in i ett större perspektiv. Det reguljära utbildningsväsendet har ett vidare ansvarsområde och måste ta hänsyn till fler grupper än de yrkesverksamma. Jag anser dock att de förslag som Statskontoret pekat på är väl motiverade utifrån IKS-systemets behov. Det ligger emellertid inte inom mitt uppdrag att föreslå generella regeländringar inom utbildningsområdet. Jag överläter därför åt Utbildningsdepartementet och berörda myndigheter att besluta om hur den reguljära utbildningen ytterligare kan anpassas till de yrkesverksammas behov och föreslå eventuella regeländringar. Statskontorets PM är därför överlämnat till Utbildningsdepartementet för sedvanlig beredning.

6.4 Trender inom kompetensutvecklingsområdet

Tillsammans med utredningarna om Vägledning i skolväsendet (U 1999:11) och Validering av vuxnas utbildning och kompetens (U 1999:06) gav IKS-utredningen i uppdrag åt konsulten Börje Svensson att göra en omvärldsanalys av den nya utbildningsmiljö som växer fram. I rapporten *"Aktuella trender inom kompetensutvecklingsområdet"* (SOU 2000:115) ger Svensson en bild av vad som händer inom personalutbildning och kompetensutvecklingsområdet både i Sverige och i ett internationellt perspektiv. Rapporten ger inblickar i vad som pågår på olika håll när det gäller vägledning och validering av vuxnas kunskap och kompetens.

Svensson ger i rapporten en bild av en omfattande marknad som växer och förändras i snabb takt. Företagens personalutbildning är givetvis i fokus för de privata aktörerna men även kommuner, landsting och stat köper tjänster av privata utbildningsanordnare, både i rollen som arbetsgivare men också för att utveckla den offentliga utbildningen på olika nivåer. Utbildningsföretagen på den svenska marknaden kan enligt Svensson delas in i följande huvudkategorier:

- Traditionella utbildningsföretag där klassrumsbaserad undervisning dominerar
- Utbildningsföretag med en mix av traditionell och teknikbaserad undervisning
- Utpräglade e-learningföretag
- Företag som driver skolor i vinstsyfte

Den största gruppen privata utbildningsanordnare i Sverige är studieförbunden som bedriver drygt 330 000 studiecirklar per år med en bred spridning över landet. Många av cirkarna är inriktade mot personlig utveckling, men studieförbunden är också stora aktörer när det gäller yrkesinriktad utbildning.

Fackförbunden bedriver utbildning i egen regi eller uppdrar åt olika aktörer att erbjuda medlemmarna utbildning och kompetensutveckling. Det finns också privata aktörer på den svenska marknaden som erbjuder utbildning i samarbete med utländska universitet.

Det växer dessutom fram en mängd företag som erbjuder utbildning i nya former. Lernia och Bure är företag som bedriver en mix av klassrumsbaserad och teknikstödd utbildning. M2S, Enlight Interactive och AcadeMedia är exempel på svenska börsnoterade e-learningföretag.

Fristående skolor och KY-utbildningar har medfört att marknaden för vinstdrivande skolföretag har fått en snabb ökning. Som en följd av Kunskapslyftet har andelen övriga utbildningsanordnare vuxit mycket kraftigt inom den kommunala vuxenutbildningen. De största aktörerna inom fristående för- och grundskolor är Bure utbildning, Praktikertjänst och Kunskapsskolan. KY-utbildningar genomförs av bl.a. Masters of Media och Hyper Island School of New Media.

Jag är övertygad om att IKS kommer att förstärka utvecklingen av olika alternativ som kan erbjuda utbildning i nya former och utifrån individens önskemål. Den privata utbildningsmarknaden är enligt många bedömare den snabbast växande sektorn i de ledande industriländerna.

6.5 Personalutbildning

Under första halvåret 2000 deltog 40 procent av alla förvärvsarbetsande svenskar i någon form av personalutbildning enligt SCB:s personalutbildningsstatistik. Vanliga ämnesområden för personalutbildning är data, företagsekonomi, handel och kontor samt medicin, hälsa och vård av sjuka.

Över lag kan konstateras att utbildningsnivån i samhället har ökat kraftigt och att ökningen varit allra störst inom de s.k. arbetaryrkena. I dag har drygt 75 procent av LO-medlemmarna gymnasial utbildning eller mera. Bland medlemmarna under 30 år är

siffran hela 90 procent. 11 procent av LO:s medlemmar under 30 år har eftergymnasial utbildning av något slag.

Trots höjningen av grundutbildningsnivån finns en risk för ett ökat kunskapsgap mellan LO:s medlemmar och andra grupper på arbetsmarknaden. 32 procent av LO-medlemmarna deltog i personalutbildning under första halvåret 2000 medan motsvarande andel för TCO och Saco var 58 respektive 60 procent. Samma situation gäller i andra länder. I OECD-rapporten *Education at a glance 2000* konstateras att ju högre utbildning en anställd har, desto mer personalutbildning får han eller hon delta i.

Vid en grov jämförelse mellan Sverige, Storbritannien och USA kan man konstatera att kostnaderna för personalutbildning är förvånansvärt lika. Det handlar om ungefär 2 500 kronor per capita i Sverige och Storbritannien medan USA hamnar på 1 964 kronor per capita. Siffrorna avser kostnader för lärare, läromedel, lokaler, resor osv. men inkluderar inte deltagarnas lönekostnad under utbildningen.

Det är svårt att få en överblick över vad som händer inom utbildningsmarknaden men alla tillgängliga undersökningar pekar på samma sak; att företagens investeringar i vidareutbildning och kompetensutveckling ökar, både kvantitativt och resursmässigt.

6.6 Några internationella utblickar

IKS kommer att bidra till att svenska studenter kommer att kunna finansiera studier, i nya former, från olika håll i världen. Det elektroniska lärandet är ännu relativt oprövat men kommer med all säkerhet att utvecklas i stor skala inom loppet av några år. Jag vill därför ge några exempel på vad som sker när det gäller utvecklingen av ny teknik och initiativ för att stimulera livslångt lärande.

6.6.1 Storbritannien

Börje Svensson redovisar i rapporten hur Storbritannien har utvecklat en nationell strategi för livslångt lärande. Det brittiska Utbildnings- och arbetsmarknadsdepartementet har utvecklat en policy för ett lärande samhälle där alla medborgare, oavsett förutsättningar och omständigheter, skall kunna ta del av utbildning och uppgradera sina färdigheter flera gånger under yrkeslivet. Bland

annat har man initierat ett virtuellt folkuniversitet *University for Industry* och ett statligt *e-University*.

University for Industry, UfI, erbjuder både företag och individer möjligheter till utbildning med hjälp av elektroniska verktyg. UfI lanseras i full skala under hösten 2000 genom lokala och regionala lärcentra. Man har satt upp specifika mål för olika typer av utbildningar, t.ex. *basic skills och skills for the workplace*. Man har också satt upp särskilda mål för småföretag och för särskilda branscher.

E-university är ett försök från statens sida att kraftsamla alla brittiska universitet under ett och samma "virtuella paraply" för att kunna konkurrera med amerikanska universitet som har ett starkt försprång och erbjuder ett rikt kursutbud via Internet. Utbildningsminister David Blunkett tror att e-university kan möta utmaningarna inom tre viktiga områden:

Nya former för distansutbildning och virtuella allianser

Målet att klara både kvalitet och utbyggnad av högre utbildning

Nya samarbetsformer för att ge fler individer möjlighet att delta i högre utbildning

Storbritanniens utbildningsminister ger ett rakt besked till universiteten när det gäller utbildning i nya former och med ny teknik. I ett tal den 15 februari 2000 uttryckte han sin syn på universitetens roll i framtiden på följande sätt:

"I kunskapssamhället kommer entreprenörsanda att bli lika viktig inom högre utbildning som inom företagen. Universitet som inte hänger med, the do-nothing universities, kommer inte att överleva. Regeringen kommer inte att stödja universitet som inte följer med i utvecklingen. De måste anpassa sig till den nya tekniken och den globalisering som pågår inom utbildningsområdet och hitta nya former för att förse individer och företag med högkvalitativ kunskap och intellektuell tillväxt".

6.6.2 USA

I USA pågår en explosionsartad utveckling av elektroniska utbildningar. Framst i företagen men också inom högskolor och universitet. Jones International University (JIU) kan kallas ett amerikanskt exempel men känner egentligen inte några geografiska grän-

ser. JIU är världens första virtuella universitet som startade 1995. Fyra år senare blev JIU ackrediterat. Fakulteten består av ledande experter från institutioner runt om i världen. Fram till i dag har drygt 2 200 studenter registrerats och följt kurser vid JIU. Studenterna är i huvudsak yrkesverksamma och kommer från 29 olika länder, bl.a. Sverige.

Eftersom utbildningen sker via Internet kan studenterna själva bestämma när, var och hur de skall studera. JIU har utvecklat interaktiva forum, chat-rooms, streaming audio/video och annan Internetrelaterad teknologi för att kommunikationen skall fungera i den virtuella miljön.

Examina sker ofta i form av "open book exams", tidsbegränsade till 24 eller 48 timmar. Dessa prov, liksom undervisningen, sker elektroniskt och på distans. För betyg och utvärderingar använder man mest uppsatser och arbetsuppgifter. Strategin ligger inte på tentamina utan på uppsatser och grupparbeten. Att kunna samarbeta virtuellt och globalt ser man på JIU som ett måste i det moderna arbetslivet.

6.6.3 Universiteten bildar konsortier

Svensson beskriver i sin rapport att universiteten blir alltmer internationella och hittar nya former för att erbjuda utbildningar i stor skala. För ett enskilt universitet är det knappast ett realistiskt alternativ att på egen hand marknadsföra sina utbildningar internationellt. Därför pågår en utveckling där universiteten bildar konsortier av olika slag. Ibland handlar det om renodlade universitetssamarbeten, andra gånger är det samarbeten med företagsuniversitet eller med stora förlagsjättar. Exempel är Oxford, Princeton, Stanford och Yale som gemensamt kommer att marknadsföra sina tjänster under varumärket *University Alliance for Life-Long Learning*. En viktig del i konsortiernas samarbete handlar om att gemensamt utveckla kurser och program via Internet på en global marknad.

I Sverige har en utveckling i denna riktning påbörjats inom ramen för distansutbildningen. Det finns i Sverige tre konsortier på högskolenivå: Distanskonsortiet, Svenska Distanshögskolan samt Västsvenska konsortiet för Flexibelt Lärande¹. På gymnasial

¹ Distanskonsortiet: Universiteten i Linköping, Lund, Umeå, Uppsala, Växjö samt KTH. 2) Svenska Distanshögskolan: Blekinge Tekniska Högskola, Högskolan i Gävle,

nivå har Statens skolor för vuxna ett stort utbud av distansutbildning. Sedan ett drygt år tillbaka arbetar Svenska Distansutbildningsmyndigheten (Distum) med stöd och råd för utvecklandet av flexibelt lärande på högskolenivå och inom folkbildningen.

6.7 Vägledning i ett livslångt perspektiv

Jag har valt att föreslå en modell för individuellt kompetensspårande som inte begränsar individens valmöjligheter utan i stället stimulerar en utveckling av lärande i nya former där individen står i centrum. Jag är övertygad om att individen själv är bäst på att bedöma vilken utbildning eller kompetensutveckling som IKS-kontot skall användas till. Eftersom det handlar om egna sparmedel kommer individen att vara noggrann i sitt val och ställa höga krav på att utbildningen eller kompetensutvecklingen verkligen innehåller vad den lovar.

Samtidigt blir det allt svårare att på egen hand bilda sig en uppfattning om vad som är bra kvalitet i den mängd av kurser, utbildningar, praktikplatser och annan kompetensutveckling som finns. Studievana personer har redan kontakter och kunskaper som gör att valet av vidareutbildning kanske blir enkelt medan individer som inte har studerat på många år kan behöva hjälp och vägledning att orientera sig rätt i det ökande utbudet.

Jag pekade redan i delbetänkandet på vägledningens centrala roll i ett IKS-perspektiv. Den pågående utredningen om Vägledning i skolväsendet (U 1999:11) har ett viktigt uppdrag som också får betydelse för IKS. Fler yrkesverksamma i gymnasie- och högskola kommer att ställa nya och annorlunda krav på vägledningens funktion. Vägledningsutredningens uppdrag handlar om att kartlägga och analysera individens behov av vägledning i skolväsendet och föreslå mål för studie- och yrkesorienteringen utifrån de förändrade krav som arbetsliv, utbildning och samhällsutveckling ställer. Utredningen skall också lämna förslag avseende utbildningen av vägledare samt kompetensutveckling för yrkesverksamma vägle-

Mitthögskolan, Luleå Tekniska Universitet, Örebro Universitet, studieförbundet TBV samt Utbildningsradion. 3) Västsvenska konsortiet för Flexibelt Lärande: Universiteten i Göteborg, Karlstad, Chalmers Tekniska Högskola, Chalmers Lindholmen Högskola, Nordiska Hälsovårdshögskolan samt högskolorna i Jönköping, Borås, Halmstad, Skövde och Trollhättan / Uddevalla.

dare. Utredningen skall överlämna sitt betänkande till Utbildningsdepartementet den 6 april 2001.

I ett perspektiv av livslångt lärande måste vägledningsfunktionen få en helt annan roll och möjlighet att fokusera på just individens behov. I Skolverkets rapport "Med vuxenutbildningen i fokus" (Dnr 2000:2528) står följande att läsa: "Vägledarnas verkliga kompetens – att stödja individen att se de egna behoven och förutsättningarna och ställa dessa mot de egna önskemålen för att därefter kunna komma fram till ett väl övervägt val av utbildning – utnyttjas inte alltid på grund av för stor arbetsbörda eller till följd av att andra administrativa uppgifter läggs på vägledarna"². Skolverket framhåller betydelsen av att kommunerna erbjuder en allsidig och objektiv vägledning utifrån individens behov, förutsättningar och önskemål. Om vägledningen skall ses som en rättighet och kopplas till individuella studieplaner bör bl.a. frågan om huvudmannaskap för vägledningen övervägas, enligt Skolverket.

Även Kunskapslyftskommittén har lyft fram betydelsen av en neutral och fördjupad vägledning. Kunskapslyftskommittén föreslog i sitt slutbetänkande att kommunerna skall ha skyldighet att erbjuda den enskilde individen en oberoende vägledning.

Jag delar Skolverkets och Kunskapslyftskommitténs bedömning att behoven av en allsidig och objektiv vägledning blir allt viktigare. Om det livslånga lärandet skall realiseras för många fler, måste individen få tillgång till både personlig rådgivning och ett brett utbildningsutbud.

IKS kommer att bidra till ett ökat utbud av kurser, praktikplatser och annan kompetensutveckling. Informationen kommer dessutom att finnas samlad på ett överskådligt sätt i den nya IKS-portalen, något som inte finns idag. I kapitel 8 beskriver jag hur anordnarna tack vare IKS-portalen får ett ekonomiskt incitament att registrera sina aktiviteter och uppdatera de kurser och aktiviteter som erbjuds. Detta bör vara till stor nytta för vägledare både inom skolväsendet och vid arbetsförmedlingar.

Jag vill understryka att vägledningsfunktionen inte bara gäller skolan. För yrkesverksamma individer handlar det om att sätta in utbildningen i ett sammanhang som gagnar fortsatt karriärutveckling och som tar hänsyn till det som händer på arbetsmarknaden. Därför behöver vägledarfunktionen utvecklas till att omfatta både utbildning och arbetsliv.

² Med vuxenutbildning i fokus, s. 60–61, Skolverket, 2000.

Det pågår också en utveckling av privata företag som erbjuder individer karriärvägledning. Verksamheten har sitt ursprung i de privata personaluthyrningsföretagens expansion under 90-talet. Från att ha erbjudit renodlade rekryterings- och förmedlingstjänster har dessa företag vidgat sitt tjänsteutbud till att omfatta yrkes- och karriärvägledning med hjälp av karriärvägledare och kurser av olika slag som förmedlas via Internet. Även de fackliga organisationerna erbjuder olika former av rådgivning och karriärplanering för sina medlemmar. Ur individens synvinkel är det positivt att information och rådgivning finns tillgänglig från flera håll.

Jag har mot den här bakgrunden haft ett nära samarbete med Vägledningsutredningen under utredningsarbetet. Jag har vid utformningen av mina förslag till IKS-portal och när det gäller övrig information och rådgivning samrått och samarbetat med Vägledningsutredningen. Jag har också erfarit att Vägledningsutredningen i sitt slutbetänkande kommer att föreslå en nationell strategi för vägledning och att de också kommer att behandla frågan om ett gemensamt informationssystem för vägledning.

7 Trygghet och valfrihet i sparandet

7.1 Krav på en modell för sparande och förvaltning av medel avsatta för kompetensutveckling

I delbetänkandet framhöll jag vikten av att kunna ställa särskilda krav avseende sparandet och förvaltningen av IKS. Skälen för detta är främst att jag vill att sparandet i största möjliga utsträckning skall kunna utnyttjas till det avsedda syftet. Syftet med kompetenssparandet är att det kontinuerligt skall kunna användas till kompetensutveckling när individen så önskar och har behov av det. Av det skälet måste det finnas en stor flexibilitet i spartider, utbetalningstillfällen och möjlig storlek på uttagen.

Den statliga subventionen i IKS är förhållandevis liten. Det är därför viktigt att begränsa administration och förvaltning, så att inte höga avgifter för individen överstiger hela subventionen. Av samma skäl är det av stor vikt att sparandet kan placeras på sådant sätt att avkastningen från sparandet kan konkurrera med avkastningen från andra existerande sparformer med samma tidshorisont och med eller utan skattesubvention, som individen kan välja.

Jag påtalade också i delbetänkandet att det är angeläget att konstruera en modell för sparandet som minimerar risken för placeringsförluster. Människor som väljer att kompetensspara skall kunna vara trygga i förvisningen om att deras sparade medel är säkert placerade och lättillgängliga för de ändamål de är avsedda för.

IKS blir ett kort- till medelsiktigt sparande med stora variationer i spartider. Individer kommer att ha svårt att förutsäga spartidernas längd när sparandet påbörjas och de måste kunna få ändra tidshorisont. Jag ansåg därför att det fanns anledning att överväga begränsningar i sparformerna och möjligheterna att själv placera sina sparmedel. Ytterligare skäl för detta är att medel insatta på kompetenssparkonton är avsedda att kunna utnyttjas av individen när dennes situation i livet eller på arbetet medför behov av

kompetensutveckling. De tillfällen när behoven av kompetensutveckling är stora kan variera i olika människors liv, men de blir ofta tydliga när konjunkturen svänger. I lågkonjunkturer har också kurserna på aktiemarknaden en tendens att falla. Skulle en individ vid ett sådant tillfälle ha placerat sitt kompetenssparande enbart i aktier skulle han eller hon förmodligen undvika att ta ut sparpengarna just då, även om de hade behövts. Samtidigt måste ett sparande tillåtas som ger en tillräckligt hög avkastning för att kunna konkurrera med andra sparformer med samma tidshorisont. Av det skälet uteslöt jag redan i delbetänkandet en begränsning av sparandet till att enbart avse inlåning i bank. En sådan reglering skulle med största sannolikhet få till följd att individer avstår från att starta ett individuellt kompetenssparande.

7.2 Sparande och förvaltning enligt delbetänkandets modell

Med hänsyn till de krav jag ställde på sparande och förvaltning avseende IKS ansåg jag det lämpligt att försöka finna nya former för förvaltningen som bättre än de i dag existerande kunde tillgodose önskemålen.

Jag valde att undersöka möjligheten att skapa en egen ordning för IKS.

Den modell som redogjordes för i delbetänkandet innebar en central organisation med ansvar för tillgångsallokering och upphandling av externa förvaltare. Också ett system för administration av individuella konton skulle upphandlas. För individens del skulle det ha inneburit att den egna möjligheten att placera kompetenssparmedel hade inskränkts till en vald risknivå och en placeringstid. Utifrån valda placeringshorisonter och med låg risknivå skulle placeringar ha gjorts av upphandlade förvaltare. En sådan samlad organisation skulle ha inneburit att administrationen kunnat minimeras och därmed skulle också avgifterna som skall finansiera administrationen kunnat hållas låga. Den föreslagna modellen bedömdes vara effektiv avseende placeringar. Den bedömdes vara kostnadsbesparande både ur individens och ur samhällets synvinkel. Riskerna skulle ha minimerats och individerna skulle inte ha tvingats till svåra val vid placeringstillfällena, val som skulle ha kunnat äventyra syftena.

Eftersom det i stora stycken innebar att bryta ny mark med den tänkta modellen var jag i dessa delar särskilt intresserad av att få del av remissinstansernas åsikter och synpunkter på den redovisade modellen för sparande och förvaltning. Huvuddelen av remissinstanserna har avstått från att kommentera denna del av delbetänkandet. Några remissinstanser har dock sagt sig i princip stödja modellen men anser sig inte till fullo kunna bedöma konsekvenserna av ett genomförande. I ett antal remissvar avstyrks dock modellen. Den skulle enligt dessa instanser, begränsa individens valmöjligheter och också begränsa konkurrensen. Detta skulle kräva en ny lagstiftning med krav som i dag inte kan överblickas. Därför har jag av olika experter avrått från att föreslå en sådan modell. Jag väljer därför att inte fullfölja tankarna på en ny organisationsmodell för sparande och förvaltning.

7.3 Mitt förslag till tryggt sparande

Mitt förslag: Sparformer för och förvaltning av IKS utformas enligt samma principer som de som gäller för individuellt pensionssparande och pensionsförsäkring med skattelättnad, men med nödvändiga anpassningar avseende syftet. Jag föreslår att sparande skall kunna ske både i form av försäkring och i former som är tillåtna inom IPS (pensionssparande i bank och dylikt) men med vissa begränsningar avseende fondsparande.

För att förenkla för sparinstitut och försäkringsbolag som kan vara intresserade av att tillhandhålla kompetenssparkonton eller kompetenssparförsäkring har jag valt att föreslå en modell som är snarlik det frivilliga pensionssparandet. Eftersom syftet med de olika sparformerna skiljer sig åt och framför allt eftersom spartidens längd är förutsägbar i pensionssparandet har jag ansett det nödvändigt att föreslå vissa justeringar i reglerna för kompetenssparandet.

Pensionssparande med skattelättnader kan för närvarande ske i traditionella livförsäkringar och i fondförsäkringar. I det första fallet är spararen garanterad en viss ränta. Pensionssparande kan också ske i individuellt pensionssparande (IPS) som saknar försäkringsinslag.

I IPS kan sparandet ske genom inlåning på bankkonto, i värdepappersfonder eller i noterade så kallade fondpapper som aktier och obligationer.

I pensionssparandet regleras bl.a. spartiden, tidpunkten då utbetalningarna skall börja och det antal år utbetalningarna skall ske i skriftliga avtal.

I kompetenssparandet kan inte individen på samma sätt binda sig i fråga om tidpunkter och belopp. IKS bygger tvärtom på att det finns en stor flexibilitet i spartider, utbetalningstillfällena och storlek på uttagen. Det innebär att reglerna för det frivilliga pensionssparandet avseende sparformer och förvaltning inte är möjliga att helt kopiera avseende IKS. Sparandet i IKS måste i högre grad än i IPS inskränkas till sparande med låg risk och en god riskspridning. Hur en sådan riskspridning bör utformas kan till stora delar överlätas åt de kontoförande sparinstituterna att bestämma. För att säkra individernas trygghet föreslår jag dock vissa placeringsbegränsningar i kompetenssparandet.

7.3.1 Förvaltning

Mitt förslag: Kompetenssparande bör kunna handhas av försäkringsbolag, banker, värdepappersbolag, företag som har tillstånd att bedriva värdepappersrörelse och utländska försäkringsföretag och värdepappersföretag med filial i Sverige. Ansökan om tillstånd att få bedriva kompetenssparrörelse bör göras hos Finansinspektionen. För sparinstitut som har tillstånd att driva pensionssparrörelse bör en förenklad tillståndsgivning kunna tillämpas. För försäkringsbolag finns redan tillstånd att tillhandahålla kompetensparförsäkringar.

Jag har valt att behandla utländska sparinstitut på ett sätt som svarar mot nuvarande reglering för pensionssparandet. Det innebär att kompetenssparande enligt mitt förslag endast kan erbjudas av svenska sparinstitut eller av utländska institut som är etablerade i Sverige med filial.

På pensionsområdet har EG-rätten medgett att endast försäkringar som meddelas av försäkringsgivare som bedriver verksamhet i försäkringstagarens hemland får del av skattelättnader som tillkommer pensionssparare i detta land (EG-domstolens s.k. Bachmandom den 28 januari 1992, mål nr C-204/90). Jag har bedömt det som rimligt att utgå från gällande regler för pensionssparandet och den avgränsning av sparinstitut som görs där när det

gäller kompetenssparandet, eftersom de föreslagna reglerna så nära ansluter till gällande ordning på pensionsområdet.

För att underlätta hanteringen och minimera administrationen föreslår jag i kapitel 8 att myndighetsuppgifterna i största möjliga utsträckning skall datoriseras och hanteras elektroniskt. Detta innebär att också sparinstitutens arbete bör underlättas och att manuell hantering av uppgifter i samband med kontoregistreringar snarast skall tillhöra undantagen.

För att sparinstitutet skall kunna tillhandahålla ett sparande med stor flexibilitet avseende uttagstillfällen, spartider och byten av planeringshorisonter som är nödvändig i IKS, är min avsikt att föreslå en så enkel hantering som är möjlig utan att tumma på rättsäkerheten. De förvaltande instituten bör kunna klara av att hantera information för godkänd kompetensutveckling och tillåtelse att lyfta kompetenssparandet elektroniskt. De skall också elektroniskt kunna rapportera till skattemyndigheten om uttagna belopp och preliminärskatteavdrag.

När individer av olika skäl väljer att ta sparade medel från kompetenssparkonton och kompetensförsäkring till annat än kompetensutveckling kommer enligt mitt förslag staten att ta ut en avgift för detta. Avgiften, i form av en punktskatt, avses täcka den skattesubvention som kompetenssparandet fått del av. Avgiften bör dras från det uttagna beloppet av kontoförande sparinstitut. Sparinstitutet överför dessa avgifter tillsammans med preliminärskatten till skattemyndigheten. Avgiftens storlek bör beräknas schablonmässigt och föreslås vara tre procent av uttaget belopp, dock minst 100 kronor. Avgiften skall regleras i lag.

7.3.2 Stor frihet i valet av sparformer

Mitt förslag: I IKS bör följande sparformer tillåtas

inlåning på bankkonto
kompetenssparförsäkring av traditionell livförsäkringstyp
värdepappersfonder med vissa begränsningar
kompetenssparfondförsäkring med vissa begränsningar
obligationer

Mitt förslag till sparformer följer de tillåtna sparformerna för pensionssparande. Jag har inte funnit någon anledning att begränsa möjliga sparformer. Jag har dock övervägt behovet av att i IKS tillhandahålla försäkringslösningar. Enligt min bedömning är behovet av försäkringsinslag i kompetenssparandet litet. Till skillnad från pensionssparande är IKS-sparandet betydligt kortsiktigare och sparmedlen binds inte heller lika hårt. Det finns inget tvång att spara regelbundet, individer kan avbryta sparandet vid sjukdom eller arbetslöshet. Dessutom saknas behov av efterlevandeskydd. Det som ändå har avgjort att jag valt att ta med denna sparform, är möjligheten att välja ett sparande med garanterad ränta samt att i förenklingssyfte följa pensionssparandet.

Kompetenssparförsäkringen kan vara av traditionell livförsäkringstyp vilket innebär att försäkringen garanteras en ränta som för närvarande är tre procent. Den högre avkastning som uppkommer tillförs spararna i form av återbäring. Kompetenssparandet kan också ske i fondförsäkring med vissa begränsningar som beskrivs närmare i det följande.

De regler som gäller för pensionsförsäkringar föreslås också gälla för kompetenssparförsäkringen med ett undantag. Utmätning föreslås kunna ske av kompetenssparmedel, främst av det skälet att sparmedlen inte är lika hårt bundna som i pensionssparande. Detta undantag finns beskrivet i kapitel 10 IKS och andra offentliga system. Övriga civilrättsliga regler föreslår jag skall följa samma reglering som gäller för pensionssparandet.

Sparande i fond kan ske antingen i försäkringsbolag, i bank eller i annat godkänt sparinstitut. Mitt förslag innebär dock att sparinstitutens möjligheter att utforma fonderna bör begränsas. Risknivån i de sparprodukter som erbjuds spararna bör vara låg. Motivet till detta är främst att säkerställa att den statliga subventionens syfte uppnås, det vill säga att medlen kan användas för kompetensutveckling när de bäst behövs.

Inlåning på bankkonto kan vara aktuell för de som är säkra på att sparandet är mycket kortsiktigt. Det kan vara fall där man redan från den första insättningen vet vid vilken tidpunkt kompetensutvecklingen skall äga rum och därför avsätter stora belopp under en kortare tid.

7.3.3 Placeringsbegränsningar för IKS

Mitt förslag: Sparinstitut och försäkringsbolag som förvaltar medel inom ramen för IKS skall förvalta dessa medel på ett tryggt sätt

Den totala risknivån i placeringarna skall vara låg. Fondmedlen skall, vid vald risknivå, placeras så att hög avkastning uppnås på medellång sikt.

Finansinspektionen bör vara den myndighet som utifrån en allmän begränsningsregel i IKS-lagen bemyndigas att utforma föreskrifter om förvaltningen och att kontrollera att kapitalförvaltarna följer föreskrifterna.

Jag föreslår att de bestämmelser som finns om riskspridning o.d. för fonder i lagen om värdepappersfonder bör kompletteras med föreskrifter i den nya IKS-lagen som inskränker de tillåtna placeringarna till sådana med låg risk. Avsikten bör vara att begränsa den finansiella risken med utgångspunkt i att sparandet är kort- till medelsiktigt och skall kunna användas för kompetensutveckling oavsett konjunkturläget. Det bör framgå av IKS-lagen att begränsningarna skall gälla för att minimera risken vid ett sparande på "medellång sikt", samtidigt som placeringarna bör ske utifrån att de skall göra största möjliga nytta för spararen.

Att införa begränsningar i individernas möjlighet att placera sina sparmedel måste vägas mot syftet att med en skattesubvention stimulera individuell kompetensutveckling. Den individuella friheten måste utformas mot bakgrund av dels skattesubventionen, dels att en betydande andel av kompetensmedlen sannolikt kommer att nyttjas för kompetensutveckling i lågkonjunktur samt att den genomsnittliga spartiden kan antas vara relativt kort i jämförelse med till exempel individuellt pensionssparande. Min slutsats av dessa förhållanden är att en begränsning av placeringarna är motiverad för att säkerställa syftet.

Finansinspektionen bör av regeringen få ett bemyndigande att utfärda närmare föreskrifter om hur IKS-lagens allmänna begränsningsregel skall tillämpas. Finansinspektionen bör också kontrollera att föreskrifterna följs av kapitalförvaltarna. Finansinspektionens bedömning bör utgå från en tidshorisont för sparandet om cirka fem till sju år. Det är den genomsnittliga tid som jag nu bedömer att sparmedlen kommer att sparas på kontot. Tidsangivelsen kan behöva justeras när de verkliga spartiderna är kända.

Begreppet "låg risk" bör avse en allokering av spararnas kapital så att med den valda placeringshorisonten den finansiella risken bedöms liten. Det kan innebära ett relativt stort inslag av ränte-produkter i de fonder som erbjuds spararna. Jag väljer dock att inte föreslå en precisering av andelen aktier respektive andelen obligationer.

7.3.4 Kompetenssparkonton och kompetensförsäkring

Mitt förslag: En individ kan inneha ett valfritt antal kompetenssparkonton eller försäkringar. Den sammanlagda avdragsrätten begränsas dock till ett inkomstbasbelopp per år oavsett antal konton. Det bör vara möjligt att flytta sitt kompetenssparkonto inom ett sparinstitut och inom ett försäkringsbolag men också mellan sparinstitut och mellan försäkringsbolag.

Det är önskvärt att spararna också kan flytta sitt sparande mellan försäkringsbolag och övriga sparinstitut. Jag föreslår dock ingen reglering för att möjliggöra det, utan emotser kommande lagförslag avseende detta.

Spararen bör själv kunna bestämma hur sparandet skall placeras utifrån gällande regler och begränsningar. Det bör vara fritt för individen att själv bestämma hur många kompetenssparkonton eller -försäkringar som skall öppnas. Den föreslagna avdragsrätten begränsas dock till ett inkomstbasbelopp per år oavsett antal konton. Dessutom föreslår jag av främst administrativa skäl att endast ett kompetenssparkonto eller en kompetensförsäkring berättigar till den föreslagna grundplåten. Det innebär att spararen kan ha flera konton, men ett av dessa skall anmälas som det konto till vilket grundplåten skall föras efter uppfyllda sparvillkor avseende insättningar och spartid.

Spararen skall i stor utsträckning kunna placera om hela eller delar av behållningen på kompetenssparkontot eller kompetenssparmörsäkringen. Med omplacering avses en flyttning av kapital mellan olika underliggande konton eller tillgångsslag inom ett och samma kompetenssparkonto men också att det skall vara möjligt att flytta mellan olika sparinstitut utan att det får negativa skattekonsekvenser.

I dag är det inte tillåtet att flytta sparande mellan å ena sidan försäkringsbolag och å andra sidan banker och liknande sparinsti-

tut. En översyn av dagens regler i syfte att öppna en sådan flytt-
möjlighet har dock aviserats av regeringen i prop. 1998/99:87. Ett
sådant förslag kan troligen inte börja gälla förrän tidigast fr.o.m. år
2003. Jag förutsätter att reglerna avseende kompetenssparandet då
anpassas till de nya bestämmelserna. Av det skälet föreslår jag där-
för ingen särreglering men understryker det angelägna i att en
möjlighet finns att kunna flytta sitt sparande inte enbart inom för-
säkringsbolag, utan också till andra sparinstitut.

8 IKS-styrelsen

8.1 Individens val

Mina förslag till utformning av IKS förutsätter att det finns ett system för godkännande av uttag från kontot och när kompetenspremien skall utgå vid genomförd kompetensutveckling.

Samtidigt betonade jag särskilt i delbetänkandet att det skall vara individens eget val vilken kompetensutveckling som de sparade medlen skall användas till och att definitionen av kompetensutveckling skall vara generös. Till kompetensutveckling skall exempelvis räknas olika former av utbildning såväl reguljär som övrig utbildning samt praktik. Det bör även vara möjligt att både studera och praktisera utomlands. De sparade medlen skall också kunna användas till att prova nytt jobb.

Jag underströk också att det är individens sparande och individens medel och att den statliga subventionen utgör en betydligt mindre del än individens egen insats. Den bästa kontrollen över att medlen används på bästa sätt utför individen själv. Det samhället bör bidra med utöver att ställa vissa grundkrav för medlens användning, är att stödja individen med information och vägledning.

Praktiskt taget samtliga remissinstanser delar denna uppfattning. Flertalet remissinstanser understryker att den kontroll som ändå är nödvändig måste utformas så att den för individen blir enkel och överblickbar och att myndighetsuppgiften innebär så liten administration som möjligt.

8.2 En nätverksmyndighet

Mitt förslag: Följande myndighetsuppgifter bör finnas i IKS-systemet:

fastställa de kompetensutvecklingsinsatser som berättigar till uttag från IKS-konto samt ansvara för att de registreras och finns tillgängliga,
pröva ansökan från kompetensutvecklingsanordnare som önskar få sin verksamhet registrerad som godkänd kompetensutveckling, kontrollera att kriterierna är uppfyllda samt hantera registreringsavgiften,
ansvara för att utvärderingsformulär utarbetas samt följa upp att resultaten av utvärderingen redovisas och görs tillgängliga,
genomföra stickprovskontroller hos anordnare,
hantera ansökan om omprövning av myndighetens beslut,
fastställa kompetenspremiens storlek för varje individ som underlag för skattemyndigheternas beslut om skattereduktion,
ansvara för information om IKS-systemet gentemot individ, kontoförare, kompetensutvecklingsanordnare och berörda myndigheter samt
ha det övergripande ansvaret för att uppföljning och utvärdering av IKS genomförs.

De myndighetsuppgifter som är nödvändiga för IKS-systemet och det regelverk som bör gälla för uttag och för att få del av kompetenspremien bör utformas så att det ger individen största möjliga frihet och inflytande över hur det egna kompetenssparandet skall disponeras. Samtidigt måste vissa grundvillkor vara uppfyllda för att samhället skall kunna försäkra sig om att det subventionerade sparandet verkligen används till kompetensutveckling. Dessa villkor bör utformas så att de inte kräver omfattande kontroll och inte inskränker individens frihet i val av kompetensutveckling.

För att uppnå båda dessa syften bör myndighetsuppgifterna i största möjliga mån skötas via elektronisk hantering och elektroniska tjänster. Reglerna och kriterierna för uttag och för att få del av kompetenspremien bör vara så utformade att de kan hanteras elektroniskt och vara så generella och överblickbara att de enkelt förstås och accepteras av alla som berörs av IKS-systemet. Målet bör vara att all kommunikation som är nödvändig för uttag och för

utbetalning av kompetenspremien på några års sikt skall kunna ske utan pappershantering. Detta bör så långt det är möjligt gälla all kommunikation med individen, kontoförande sparinstitut och mellan olika myndigheter och kompetensutvecklingsanordnare i IKS-systemet.

Jag har tagit min utgångspunkt i de kriterier och den ambition som Statskontoret redovisat i rapporten "24-timmarsmyndighet"¹ för vad som bör karaktärisera en modern och väl fungerande nätverksmyndighet.

Statskontoret har beskrivit utvecklingen som en trappa där de högsta utvecklingstrappstegen bl.a. innebär:

- interaktiv webbservice med möjlighet till vägledad sökning, beräkningar, blanketthämtning,
- individanpassade funktioner som tillåter besökaren att lämna och hämta personlig information
- beslut kan tas och förmedlas elektroniskt med hjälp av säker elektronisk identifiering samt
- väl utvecklade nätverksfunktioner för samverkan med andra myndigheter och aktörer.

Statskontoret gör i sin rapport bedömningen att det redan i dag finns fullgoda lösningar och fungerande system för Internetbaserad informationsförmedling men att det som hittills saknas är säkra interaktiva lösningar för elektroniska signaturer. En ny lagstiftning om elektroniska signaturer kommer dock att träda i kraft från och med år 2001 och bedömningen är att på några års sikt kommer det också i hemmiljö att finnas tillgång till lösningar som möjliggör bred användning av elektroniska signaturer.²

Jag anser att de tillkommande myndighetsuppgifter som IKS-systemet medför redan från starten år 2002 skall kunna svara upp mot dessa högt ställda ambitioner för elektronisk hantering av beslut, tjänster, och information.

Jag föreslår att det bildas en *IKS-styrelse* som har samordningsansvaret för att hantera de myndighetsuppgifter som bör finnas i IKS-systemet. IKS-styrelsens uppgifter och arbete redovisas närmare i avsnitt 8.5 och 8.6. Min ambition är att den nya myndigheten skall kunna vara en föregångare som servicemyndighet med

¹ "24-timmarsmyndigheten – kriterier för statlig elektronisk förvaltning i medborgarnas tjänst" (2000:21).

² Se vidare Riksskatteverkets rapport "Hantering av certifikat och signaturer inom statsförvaltningen" (2000:15)

hjälp av elektronisk hantering av beslut, tjänster och information. Det innebär att IKS-styrelsens myndighetsuppgifter i första hand kan hanteras elektroniskt via Webbplats och i kommunikation med dataregister. Jag har i fortsättningen valt att kalla detta en *IKS-portal*. Mina förslag innebär också att en central del av myndighetsfunktionen blir att i samverkan med andra berörda myndigheter samordna uppgifter i befintliga databaser och definiera de uppgifter som behövs för IKS-systemet.

Därtill kommer behovet av omfattande informationsinsatser till individer och andra aktörer om såväl sparande som den kompetensutveckling som spararen har möjlighet att ta del av. Särskilt under de första åren då IKS-systemet introduceras och innan det blivit ett naturligt inslag för alla inblandade bör denna informations- och rådgivningsfunktion vara ett viktigt statligt ansvar. Även dessa servicefunktioner bör till stor del kunna hanteras med hjälp av elektroniska tjänster via Internet och telefoni.

Det kommer under ett antal år framöver finnas individer som själva inte har tillgång till Internet eller inte anser sig kunna hantera tekniken. Min bedömning är att de flesta av dessa individer bör kunna ha tillgång till IKS-portalen och den information och de tjänster som skall finnas där via sitt sparinstitut, utbildningsanordnaren, via bibliotek eller andra offentliga platser där allmänheten kan utnyttja datorer uppkopplade mot Internet. Många arbetsgivare och fackliga organisationer kommer säkerligen också att erbjuda tillgång till Internet vilket gör IKS-portalen tillgänglig för ännu fler individer. Det förhindrar inte att det därutöver måste finnas möjlighet att komplettera den elektroniska hanteringen även med skriftlig och muntlig kommunikation. Denna hantering bör dock med de förslag jag lämnar i det följande kunna ske i relativt liten omfattning när systemet är etablerat. För individen handlar det i första hand om att kunna få muntlig information och rådgivning. Till det kommer att det även fortsättningsvis kommer att behövas viss manuell ärendehantering. Det gäller främst vid omprövning av IKS-styrelsens beslut och vid de stickprovskontroller som jag föreslår IKS-styrelsen skall göra bland kompetensutvecklingsanordnare.

8.3 Kriterier för kompetensutvecklingsanordnare

Som jag tidigare föreslagit bör det vara tillräckligt för uttag från ett IKS-konto att den enskilde spararen för sin bank eller sitt försäkringsbolag kan visa att han/hon är anmäld/inskriven vid en godkänd kompetensutvecklingsinsats. Det innebär att IKS-styrelsen upprättar ett särskilt kompetensutvecklingsregister över utbildningar, kurser och praktikplatser som är godkända och därmed berättigar till uttag från IKS-konto.

För att göra denna hantering så enkel och rationell som möjligt föreslår jag att samtliga utbildningar och kurser som berättigar till statligt studiestöd utan särskild prövning bör vara godkända. Dessa utbildningar finns redan registrerade hos Centrala studiestödsnämnden, CSN, och har redan prövats av utbildningsmyndigheter. I flera avseenden är de krav som ställs på en utbildning som är studiemedelsberättigad långt mer omfattande än vad som är motiverat i IKS. Därför behövs inte någon ytterligare prövning hos IKS-styrelsen av dessa utbildningar. Det innebär också en avsevärd förenkling av systemet genom att denna registrering kan ske helt elektroniskt. Det innebär att huvuddelen av kommunal vuxenutbildning, samtliga KY-utbildningar (Kvalificerad Yrkesutbildning), högskolans linjer och flertalet av de lokala kurserna, flertalet folkhögskolekurser samt alla övriga kurser som bedrivs av andra anordnare och som berättigar till studiestöd automatiskt kommer att vara godkända. Det gäller även utbildningar och kurser som bedrivs utomlands och som enligt CSN:s beslut berättigar till studiestöd och därmed finns i CSN:s register. Därmed kommer det för den enskilde kompetensspararen redan från starten att finnas ett mycket brett utbud av godkända kurser och utbildningar som berättigar till uttag. Det kommer att omfatta såväl offentliga utbildningsanordnare som privata, svenska och utländska.

Som framgått av mina förslag måste uttag från IKS givetvis omfatta långt fler kompetensutvecklingsinsatser. Det handlar om enskilda kurser som står utanför CSN:s register, helt nya utbildningar som växer fram bland annat som resultat av den enskilde kompetensspararens efterfrågan. Det skall inte heller begränsas till utbildning i traditionell bemärkelse utan måste också omfatta praktikperioder och andra former av kompetensutveckling som den enskilde väljer. För dessa aktiviteter finns av naturliga skäl inget befintligt register som IKS-styrelsen kan utgå från.

Jag har därför funnit att det mest ändamålsenliga är att för alla dessa övriga kompetensutvecklingsinsatser föreslå ett ansökningsförfarande och ett godkännande.

Huvudsyftet med att ställa vissa krav på godkänd kompetensutveckling bör vara att tillförsäkra kompetensspararen möjlighet att få information och överblick över utbudet. Samtidigt skall kraven på anordnaren för att få sitt utbud godkänt vara så utformade att de kan ge kompetensspararen vissa grundläggande informationer om anordnaren. Därmed blir det naturligt att kriterierna också i första hand avser den ansvariga anordnaren och inte själva kursen eller aktiviteten.

Syftet kan dock inte vara att upprätta en registrering av kvalitetsgodkänd kompetensutveckling. Inte heller kan kriterierna fånga kompetensutvecklingens värde i förhållande till arbetsmarknadens eller den enskildes behov. För att kunna göra sådana bedömningar krävs en betydande manuell granskning och ett omfattande utredningsarbete som inte är vare sig möjligt eller lämpligt att göra inom IKS-systemet. En sådan granskning skulle också stå i direkt motsatsställning till själva grundtanken i IKS-systemet, att det är individens eget val av kompetensutveckling som skall vara styrande.

Jag föreslår mot denna bakgrund att följande kriterier bör fastställas för kompetensutvecklingsanordnare som önskar registrera sin kompetensutveckling i IKS-registret och vars kurser/praktik därmed godkänns för uttag från IKS-konto:

1. Anordnaren skall vara fysisk person som har F-skattsedel eller juridisk person.
2. Anordnaren får inte vara försatt i konkurs, likvidation, ha näringsförbud eller finnas registrerad hos kronofogdemyndigheten för skulder över ett prisbasbelopp.
3. Anordnaren skall ange mål för kompetensutvecklingen och ange om den berättigar till betyg, högskolepoäng eller innebär särskild certifiering eller motsvarande samt ange kompetensutvecklingens omfattning.
4. Anordnaren skall vara skyldig att genomföra en av IKS-styrelsen fastställd utvärderingsenkät bland deltagarna och redovisa resultatet av denna.
5. Anordnaren skall på begäran kunna visa att den har förmågan att fullfölja kompetensutvecklingen. "Förmåga" kan exempelvis innebära att anordnaren ska kunna uppvisa en beskrivning av "refe-

rensuppdrag”, tidigare verksamhet eller vid nystart referenser för enskild person.

6. Anordnaren skall förbinda sig att tillåta stickprovskontroller.
7. Anordnaren skall redovisa kontaktperson och ansvarig för kursen/praktiken.

Genom att begränsa kriterierna till ovanstående punkter blir det möjligt att via elektronisk hantering kontrollera anordnaren i befintliga register hos skattemyndigheterna respektive kronofogdemyndigheterna. Jag har i denna fråga samrätt med berörda myndigheter.

Att anordnaren måste vara en fysisk person med F-skattsedel eller juridisk person innebär att man öppnar upp för alla aktiebolag, handelsbolag, föreningar, stiftelser, ekonomiska föreningar eller enskilda näringsidkare. Däremot kan inte en privatperson utanför denna krets vara anordnare. Det kan uppfattas som en begränsning men är enligt min bedömning rimligt men också nödvändigt om det ska gå att enkelt hantera ansökningar och godkännande.

Genom att ställa krav på att anordnaren inte får vara försatt i konkurs, likvidation eller ha näringsförbud upprättas vissa grundläggande trygghetskrav för spararen. En anordnare som inte kan leva upp till dessa krav bör enligt min mening omedelbart få sina kompetensutvecklingsaktiviteter avregistrerade i IKS-portalen. För registreringen hos kronofogdemyndigheten har jag satt minsta nivån till ett prisbasbelopp för att undvika att mindre skulder skall behöva leda till att man utesluts från registret.

Övriga krav är utformade så att anordnaren själv enkelt skall kunna fylla i uppgifterna. Därmed är det enligt min bedömning möjligt att utforma godkännande så att en registrering skall kunna hanteras elektroniskt och ett besked om att kompetensutvecklingen är uppförd i IKS-portalen bör kunna lämnas i det närmaste automatiskt.

Det kan i vissa fall finnas särskilda skäl där en anordnare bör kunna få sina aktiviteter godkända även om den inte uppfyller kriterierna ovan. Därför bör det finnas en möjlighet för anordnare att begära omprövning av IKS-styrelsens beslut, vilket då bör föranleda särskild utredning och i de fall det anses befogat, ett nytt beslut. Anordnaren bör också ha möjlighet att ytterst få frågan prövad av allmän förvaltningsdomstol.

De stickprovskontroller jag föreslår att IKS-styrelsen skall kunna genomföra avser i första hand kriteriet om anordnarens "förmåga" att genomföra kompetensutvecklingen och om den omfattning på aktiviteten som anordnaren uppgivit är rimlig. Om det visar sig att anordnaren uppsåtligen lämnat felaktiga uppgifter bör IKS-styrelsen ha möjlighet att utesluta anordnaren från registret.

Kriterierna för godkänd kompetensutveckling bör fastställas i lag och närmare föreskrifter om tillämpningen bör lämnas av regeringen i en förordning. Jag har i det följande lämnat förslag till en IKS-lag där dessa kriterier finns angivna.

Jag föreslår att kompetensutvecklingsanordnare som ansöker om att få ingå i registret skall erlägga en registreringsavgift. Avgiften bör utgå per kurs, praktik eller motsvarande som anordnaren önskar få registrerad och erläggas varje kalenderår. Avgiften bör kunna hållas på en låg nivå. Jag har utgått från att den inte ska behöva överskrida 200 kr per kurs eller motsvarande per år (se vidare avsnitt 8.9). Det innebär att registret hela tiden kan hållas aktuellt och att kompetensutveckling som inte längre erbjuds av anordnaren inte kommer att finnas kvar i registret. Anordnare som önskar få sin verksamhet godkänd för kompetensutveckling finansierad med IKS får därmed också vara med och finansiera IKS-styrelsens kostnader för hanteringen av IKS vilket jag bedömer som rimligt mot bakgrund av att anordnaren kan förväntas ha ett direkt ekonomiskt utbyte av att tillhöra IKS-registret.

Givetvis kan anordnarna ha invändningar mot avgiften. Den viktigaste principiella invändningen kan sägas vara att den inte träffar alla anordnare lika. Avgiften utgår enbart för de kompetensutvecklingsinsatser där det krävs ett ansökningsförfarande och ett godkännande. Det innebär att utbildningar som ingår i CSN:s register över studiemedelsberättigade, inte heller behöver erlägga en registreringsavgift. Jag inser att detta kan uppfattas som att dessa utbildningar får en viss fördel framför andra. Jag har dock bedömt, främst av praktiska och administrativa skäl, det som svårt att undvika. Jag är också medveten om att det finns utbildningar och kurser som i dag erbjuds gratis exempelvis via Internet och där utbildningsanordnaren kan anse registreringsavgiften omotiverad. Det kan dessutom finnas större enskilda utbildningsanordnare som kan tycka den sammanlagda kostnaden för registreringen blir för hög. Mot den här bakgrunden anser jag att den organisationskommitté jag föreslår bör tillsättas för i uppdrag att närmare under-

söka intresset hos olika anordnare innan man fastställer avgiftens storlek för de första åren. (se vidare avsnitt 8.8)

8.4 IKS-styrelsens arbete

IKS-styrelsens centrala uppgift blir att ansvara för att fastställa de kurser, praktikperioder och andra aktiviteter som berättigar till uttag från IKS-kontot. Med det följer bl.a. ett samordningsansvar för att de kompetensutvecklingsaktiviteter i befintliga utbildningsregister som berättigar till uttag kan redovisas samlat och på ett enhetligt sätt.

Administrativt kan det ske genom att IKS-styrelsen bygger upp ett kompetensutvecklingsregister och/eller genom att hantera länkar mellan olika befintliga register hos utbildningsanordnare och myndigheter så att de rationellt kan användas för IKS-systemets behov. Vilken teknisk lösning som här är mest ändamålsenlig bör enligt vad jag föreslår i avsnitt 8.7 berörda myndigheter få i uppdrag att föreslå i en särskild förstudie.

Till myndighetsuppgifterna hör också att administrera den årliga registreringsavgiften. Även avgiften, bör då IKS-systemet är utbyggt, till största delen kunna hanteras via elektronisk betalning.

IKS-styrelsen ansvarar också för att stickprovskontroller genomförs bland registrerade anordnare. Stickprovsundersökningarna bör enligt min uppfattning ha relativt liten omfattning och i första hand genomföras i preventivt syfte. De kan också fylla en funktion som underlag för utvärdering och uppföljning av IKS-systemet.

I myndighetsuppgiften ingår också ett ansvar för att utvärderingsformulär utarbetas och att resultaten redovisas via IKS-portalerna. Utvärderingsenkäten bör göras enhetlig och enkel. Syftet bör vara att ge den enskilde spararen en indikation på hur kursen, praktiken eller aktiviteten har uppfattats av tidigare deltagare.

Det blir även en myndighetsuppgift att fastställa och till skattemyndigheterna meddela kompetenspremiens storlek som underlag för skattemyndighetens beslut om skattereduktion. För att det skall kunna hanteras rationellt bör det vara möjligt att ställa krav på respektive anordnare att redovisa vilka som deltagit i aktiviteterna via standardiserade elektroniska blanketter.

Slutligen måste det enligt min uppfattning läggas ett samlat ansvar för information och uppföljning på IKS-styrelsen. Det

gäller som jag tidigare angivit särskilt under uppbyggnadsskedet men även i mindre skala fortsättningsvis. IKS-styrelsen kommer med mitt förslag att utgöra navet i IKS-systemet och kommer därmed också att få en strategisk roll. Det handlar om information om regler, kriterier och hanteringsordning i själva IKS-systemet men även att utveckla nätverk med andra myndigheter och aktörer för att ta tillvara deras informations- och rådgivningsservice. Jag föreslår också att IKS-styrelsen får huvudansvar för uppföljning och rapportering samt för samordning och upphandling av den nationella utvärderingen av IKS. Med informations- och uppföljningsuppgiften följer också att IKS-styrelsen nog måste följa utvecklingen av IKS. Det kan gälla hur IKS utvecklas i omfattning såväl som hur väl olika målgrupper deltar i IKS. Jag återkommer i kapitel 11 med en närmare beskrivning av hur denna del bör organiseras.

Till detta kan läggas att den samlade redovisning av olika former av kompetensutvecklingsaktiviteter som följer av mina förslag bör kunna användas för vägledning och information även utöver IKS-systemet. Den bör givetvis kunna utnyttjas även för utbildning och kompetensutveckling som helhet. I dag saknas en motsvarande samlad informationsbank över utbildning och kompetensutveckling. Genom IKS-systemet får anordnare ett ekonomiskt incitament att få sina aktiviteter registrerade och att uppdatera de kurser eller motsvarande som de erbjuder. Den informationsinsamling som sker via IKS-systemet skulle kunna utgöra grunden för både vägledare i kommuner, vid högskolor och vid arbetsförmedlingar. Kompetensutvecklingsregistret bör också bli användbart för personalansvariga och för fackliga organisationer som önskar ge sina medlemmar stöd och service vid karriärplanering och inte minst för individens egen planering. Jag har i dessa frågor samarbetat med utredningen om Vägledning i skolväsendet (U 1999:11). Jag har också erfarit att de i sitt huvudbetänkande kommer att ta upp frågan om hur IKS-kompetensutvecklingsregister kan tas tillvara för vägledning.

Om, och på vilket sätt dessa funktioner ska tas tillvara utöver det som är nödvändigt för IKS-systemet har jag dock bedömt ligga utanför mitt uppdrag.

Utöver vad jag här beskrivit tillkommer hantering av utbetalning av den grundplåt jag föreslår skall utgå som stimulans till lågavlönade under en införandeperiod. Eftersom den, enligt mitt

förslag, inte kommer att ingå som en reguljär del i IKS-systemet har jag valt att behandla den separat i avsnitt 8.8.

8.5 IKS-styrelsen

Mitt förslag: För att hantera myndighetsfunktionerna i IKS-systemet bildas en styrelse, förslagsvis benämnd IKS-styrelsen. Styrelsen bör bestå av ledamöter som har kunskaper och erfarenheter från såväl arbetsmarknad, arbetsliv som utbildning. Dessutom kan det vara lämpligt att i styrelsen ha företrädare med erfarenhet från forskning och utvärdering.

Till IKS-styrelsen bör också knytas rådgivande organ bestående av parterna på arbetsmarknaden och företrädare för kompetenssparinstitut. Dessutom bör IKS-styrelsen knyta till sig företrädare för de olika kompetensutvecklingsanordnare som kommer att vara representerade i myndighetens register.

IKS kommer i sig att utgöra en naturlig brygga mellan arbetsmarknad, tillväxt och utbildning. Sådana naturliga kopplingar med ett gemensamt, ömsesidigt ansvar för att underlätta övergången mellan arbetsliv och utbildning saknas i stor utsträckning i dag. IKS visar tydligt på behovet av samverkan över traditionella myndighetsgränser. IKS-systemet har en unik möjlighet att ta tillvara kompetenser och erfarenheter från både arbetsliv och utbildning och bidra till att de samverkar för att stödja individens kompetensutveckling. Jag ser det som värdefullt om denna grundsyn också präglar valet av organisation för myndighetsfunktionerna.

IKS-styrelsen bör vara en självständig myndighet med en samverkansfunktion som möjliggör att IKS-systemet kan dra nytta av andra myndigheters och intressenters kompetenser och erfarenheter. Det gäller både verksamhetens inriktning och de administrativa rutinerna för driften av IKS-systemet.

IKS-styrelsen bör ha en egen instruktion och egen finansiering och därmed ha ett eget självständigt myndighetsansvar. Myndigheten bör dock i första hand utnyttja befintliga myndigheter som på IKS-styrelsens uppdrag hanterar de funktioner som följer av instruktionen. Leverantörerna av dessa tjänster bör vara de myndigheter som i dag bedriver verksamhet av den karaktär som IKS-styrelsen skall vara ansvarig för och där det finns störst förutsättningar att uppnå maximala rationaliseringsvinster. Det kan

till exempel innebära myndigheter som i dag hanterar stora register och har upparbetade kontakter och rutiner med andra myndigheter.

De flesta funktioner bör på detta sätt kunna hanteras av andra myndigheter på uppdrag av IKS-styrelsen.

Det kan exempelvis handla om:

- drift av kompetensutvecklingsregister
- att ta in uppgifter från kompetensutvecklingsanordnare om deltagare
- utveckla och följa upp utvärderingen bland deltagarna
- hantering av ett kontaktcenter (call-center) för information/rådgivning
- sammanställa och löpande rapportera statistik och uppföljningsresultat

Dessa uppgifter bör så långt det är rationellt samordnas med den utförande myndighetens egen verksamhet inom respektive område. Därmed kommer såväl investeringskostnader som de löpande driftskostnaderna för IKS-styrelsen att bli betydligt lägre än om motsvarande verksamhet skulle skötas av myndigheten själv.

En förutsättning för denna modell är dock som jag ser det att IKS-styrelsen av den enskilde spararen uppfattas som en egen myndighet och en självständig kontaktpunkt. IKS-styrelsen bör exempelvis ha en egen telefon- och Internetservice och i övrigt ha ett självständigt ansikte utåt. IKS-styrelsens bör vara en liten beställar- och samordningsmyndighet med egen personal och administration som jag bedömer inte behöver överskrida 20 personer inklusive chefsbefattningar. Även denna personal och dess administration bör kunna samlokaliseras med en befintlig myndighet.

Den närmare utformningen av det jag här beskrivit bör överlåtas till den organisationskommitté som jag föreslår skall bildas i samband med att propositionen överlämnas till riksdagen.

8.6 Organisationskommitté

<p>Mitt förslag: Regeringen bör i direkt anslutning till att propositionen om IKS överlämnas till riksdagen tillsätta en organisationskommitté med uppgift att utarbeta de närmare detaljerna om IKS-styrelsens instruktion, uppgifter och bemanning.</p>
--

Som utgångspunkter för organisationskommitténs arbete bör ligga den inriktning av IKS-styrelsen som jag här angett.

För att påskynda och underlätta genomförandet av organisationskommitténs arbete kan det vara lämpligt att regeringen redan i samband med remissomgången ger berörda myndigheter i uppdrag att genomföra en förstudie om lämpligaste formen för att tekniskt samordna och bygga nätverk mellan befintliga register, databaser och Webbtjänster för IKS-systemets behov. Uppdraget bör redovisas i anslutning till att organisationskommittén startar sitt arbete för att därmed kunna ligga till grund för fortsatta överväganden. Jag har i denna fråga samrätt med berörda myndigheter.

Eftersom den största administrativa uppgiften, som jag bedömer, är hanteringen av kompetensutvecklingsregistret föreslår jag att uppdraget ges till CSN som i samråd med övriga berörda myndigheter bör redovisa uppdraget till regeringen senast den 30 april 2001. Berörda myndigheter är bl.a. Riksskatteverket, Skolverket, Högskoleverket, Verket för högskoleservice, Distansutbildningsmyndigheten, Arbetsmarknadsstyrelsen och Statistiska centralbyrån. Uppdraget bör dessutom ske i samverkan med det konsortium för de lokala lärosätena inom högskolor och universitet som ansvarar för register för antagning till lokala kurser. Erfarenheter från Internationella programkontoret vad gäller hantering av utbildningar och praktik i andra länder bör tas tillvara i förstudien.

8.7 Huvudsaklig hanteringsordning

I IKS-systemet måste en lång rad olika aktörer samspela för att hanteringen ska bli så rationell och enkel som möjlig. Viktigast är givetvis att den enskilde kompetensspararen upplever systemet enkelt och smidigt. Systemet måste vara attraktivt för banker och försäkringsbolag att erbjuda, vilket ytterliggare understryker behovet av att hanteringen inte får innebära betydande merkostnader för deras administration. För etablerade anordnare som erbjuder kompetensutveckling är säkerligen IKS en intressant och viktig ny marknad. Men IKS ska upplevas som attraktivt även för en enskild småföretagare som vill erbjuda en praktikplats. Samtidigt måste det vara korrekt och försvarbart utifrån att de krav som samhället

ställer på ett skattesubventionerat sparande och tillämplbart för de myndigheter som har att hantera skatter och sparande. Hanteringen av IKS måste uppfylla alla dessa krav. Jag har därför utgått från att befintliga och beprövade system bör användas så långt det är möjligt både för hantering av sparandet, och vid individens kontakter med myndigheter och med olika kompetensutvecklingsanordnare. Jag har också föreslagit att kompetenspremien ska utgå som skattereduktion och enligt kriterier som är allmänt kända i utbildningssammanhang. Det är därför min bedömning att hanteringsordningen för IKS kan utformas så att den blir enkel och lätt att tillämpa för alla inblandade.

Det bör vara organisationskommittén som utformar hanteringsordningen för IKS systemet. Det bör göras i samråd med banker, försäkringsbolag, kompetensutvecklingsanordnare och berörda myndigheter.

För att ge en bild av hur hanteringsordningen skulle kunna utformas har jag valt att som Appendix till huvudbetänkandet i punktform sammanfatta de moment jag bedömer kan komma att behövas. Givetvis finns i flera detaljer en rad olika alternativ som är möjliga. Därför ska den hantering jag presenterar i Appendixet ses som en vägledning för det fortsatta arbetet av systemet. Jag har också sett det som värdefullt att inför remissinstanserna visa på en möjlig väg att uppnå målen för hanteringen av IKS och hur de kan utformas i praktiken.

8.8 Utbetalning av grundplåten

Mitt förslag: När villkoren för att få del av grundplåten är uppfyllda meddelar IKS-styrelsen Riksgäldskontoret till vilka individer och till vilket konto grundplåten ska utbetalas varefter Riksgäldskontoret verkställer utbetalningen.

Jag har tidigare redogjort för den grundplåt som jag föreslår skall kunna utgå som stimulans för sparande som påbörjas under åren 2002–2004. Grundplåten har en temporär karaktär. Jag har därför valt att vad gäller organisation för utbetalning av grundplåten föreslå en separat ordning.

Den tillfälliga stimulansen i form av en grundplåt föreslås utgå till alla som uppfyller vissa kriterier (se kapitel 4). De föreslagna kriterierna kräver ingen manuell prövning utan bör enligt min be-

dömning kunna hanteras så att när de är uppfyllda utfaller grundplåten på 2 500 kr som en insättning på kompetensspararens konto.

Kriterierna är också av den karaktären att uppgifterna redan finns registrerade och tillgängliga elektroniskt hos skattemyndigheten och hos kontoföraren. Med detta följer att organisation och utbetalning av grundplåten enkelt bör kunna ske via elektronisk hantering.

Medlen som bör användas för grundplåten kommer, i enlighet med det jag tidigare föreslagit, att finnas avsatta på ett konto hos Riksgäldskontoret. Riksdagen har redan fattat beslut om att de medel som avsatts för år 2000, 1,35 mdkr, skall överföras till Riksgäldskontoret och jag föreslår i kapitel 4 att det också skall gälla för 2001 års medel på 1,15 mdkr.

Eftersom medlen finns på Riksgäldskontoret och förvaltas där bör, enligt min bedömning, det mest rationella vara att det också är Riksgäldskontoret som betalar ut medlen till de individer som är berättigade till grundplåten efter beslut från IKS-styrelsen. Den närmare utformningen av vilken ordning som är mest rationell bör överlätas till organisationskommittén att bedöma.

8.9 Kostnader och finansiering av myndighetsfunktionen

Mitt förslag: De totala driftskostnaderna för IKS-myndighetens ansvarsområde beräknas till ca 45 miljoner kr per år. Till det kommer ca 5 miljoner kr per år i ökade kostnader för befintliga myndigheter.

Investerings- och uppbyggnadskostnaderna beräknas totalt uppgå till 70 miljoner kr varav 55 miljoner fördelar sig på fem år och utvärderingskostnaderna på 15 miljoner fördelas på tio år. IKS-styrelsens löpande driftskostnader bör finansieras via registreringsavgiften. Efter fem år bör IKS-styrelsen vara helt avgiftsfinansierad. De engångsvisa uppbyggnadskostnaderna finansieras från avkastningen på Riksgäldskontorets förvaltning av IKS-medlen.

8.9.1 Kostnader

Jag har tidigare redovisat de myndighetsuppgifter som IKS-styrelsen skall ansvara för. Jag har också gjort bedömningen att huvuddelen av uppgifterna bör utföras av andra myndigheter på uppdrag av IKS-styrelsen. Jag har förordat denna modell främst av effektivitets- och kostnadsskäl. Såväl investeringskostnaden som de löpande driftskostnaderna blir avsevärt lägre om IKS-styrelsen kan utnyttja andra myndigheters redan fungerande infrastrukturer än om motsvarande verksamheter skulle byggas upp och hanteras av myndigheten själv.

Jag har i mina uppskattningar av kostnaderna utgått från att samordningsvinster skall utnyttjas så långt det är möjligt och rationellt. Jag har räknat med att betydande sådana vinster kan tas tillvara både genom samlokalisering och utnyttjande av befintliga system hos andra myndigheter. IKS-styrelsen bör ges det samlade ekonomiska myndighetsansvaret för verksamheten men skall kunna överlåta uppgifter till andra lämpliga myndigheter. IKS-styrelsen bör också löpande utvärdera uppdragen och byta utförare om man bedömer det som kostnadseffektivt. Vissa av uppgifterna är också av den karaktären att det kan vara mest rationellt att välja att göra en allmän upphandling. Det innebär också att det över åren bör vara möjligt att pressa kostnaderna för den löpande driften av verksamheten. De kostnader jag här redovisar avser de första årens verksamhet och bör därför kunna minska successivt åren framöver. Jag har tidigare också gjort bedömningen att informations- och rådgivningsfunktionen på sikt kommer att bli ett naturligt inslag för alla inblandade aktörer vilket bör leda till att kostnaderna långsiktigt kan reduceras ytterligare.

Naturligtvis är kostnaderna relaterade till den ambitionsnivå som man har för IKS-systemet som helhet. Jag har i den här kostnadsberäkningen valt en hög ambitionsnivå eftersom jag räknar med att IKS på några års sikt kommer att omfatta ett stort antal sparare och ett brett utbud av kompetensutvecklingsinsatser.

Jag har i det följande uppskattat kostnaderna för respektive funktion utifrån de preliminära bedömningar som gjorts av de olika myndigheter jag varit i kontakt med. Regeringen bör uppdra till myndigheterna att inom ramen för den förstudie jag tidigare föreslagit också lämna mer preciserade kostnadsberäkningar. De

bör därefter kunna tjäna som en utgångspunkt för organisationskommitténs fortsatta arbete med budget och bemanning för IKS-styrelsen. Organisationskommitténs förslag vad gäller kostnader bör överlämnas till regeringen så att de kan behandlas i 2001 års budgetproposition.

Jag har valt att ange en uppskattning av kostnaderna uppdelat på följande fem huvudfunktioner:

Kostnader för den löpande *hanteringen av kompetensutvecklingsregistret* beräknar jag till ca 8 miljoner kr per år. Det inkluderar kostnaden för fortlöpande uppdatering av registret och för IKS-portalens driftskostnader samt kostnaden för utvärderingsenkäten. Uppbyggnadskostnaderna för registret bedömer jag till ca 10 miljoner kr fördelat på fem år.

Kostnaden för *hantering av kompetenspremien* bedömer jag till ca 8 miljoner kr per år. I denna summa inkluderar jag kostnaden för hanteringen av grundplåten under åren 2002–2006 eftersom den i likhet med kompetenspremien förutsätter viss personregisterhantering. Jag utgår från att man här kan replikera på befintliga personregister. De engångsvisa uppbyggnadskostnaderna bör därför kunna stanna vid ca 2 miljoner kr.

Kostnaden för *kontaktcenter och övrig löpande information och rådgivning* beräknar jag till ca 12 miljoner kr per år vilket förutsätter att all verksamhet samordnas med ett eller flera befintliga kontaktcenter hos annan myndighet. De investeringskostnader som ändå uppstår och som bör täckas av IKS-styrelsens avtal med värdmyndigheten bör kunna begränsas till ca 3 miljoner kr.

Kostnaden för *uppföljning och rapportering* avser de löpande kostnaderna för statistikinsamling och redovisning. Jag bedömer att de inte skall behöva överskrida 2 miljoner kr per år förutsatt att alla uppgifter finns att tillgå via elektronisk hantering och genom samordning av befintliga dataregister.

Kostnaden för *IKS-styrelsens egen personal och administration* beräknar jag utifrån totalt 20 anställda. Det handlar i huvudsak om kvalificerad personal med beställarkompetens inom en rad olika områden och personal som hanterar omprövning av beslut och stickprovskontroller. Även IKS-styrelsen bör kunna dra nytta av annan myndighetspersonal- och ekonomifunktioner m.m. Jag bedömer därför den årliga kostnaden till ca 15 miljoner kr.

Utöver detta föreslår jag i kapitel 11 att det avsätts en ekonomisk ram för *informationsinsatser* under de första åren då IKS introduceras på sammanlagt 30 miljoner kr. I denna summa har jag inkluderat kostnaden för de särskilda informationsinsatser som andra myndigheter exempelvis Riksskatteverket, kommer att behöva genomföra vid införandet av IKS. Till detta kommer det särskilda anslag jag föreslår ska gå till de *fackliga organisationerna och till småföretagens organisationer* för deras *informationsinsatser* om IKS. Jag föreslår att sammanlagt 10 miljoner kr engångsvis avsätts för detta ändamål. Det innebär att totalt 40 miljoner kr som en engångsvis kostnad, enligt mitt förslag, bör avsättas för särskilda informationsinsatser under introduktionen av IKS. Jag har bedömt att dessa medel bör kunna disponeras under fem år från år 2002 till 2007.

Jag kommer också att i kapitel 11 behandla behovet av utvärdering av IKS. Enligt min uppfattning är det befogat att avsätta särskilda resurser för forskningsinriktad utvärdering av IKS. Många remissinstanser har också ställt väl motiverade krav på uppföljning och utvärdering av effekterna av införandet av IKS. Jag föreslår att en finansiell ram på 15 miljoner kr avsätts för *utvärderingskostnader*. Som framgått av mina tidigare förslag anser jag att IKS-styrelsen bör disponera dessa medel för att efter upphandling lägga ut tydligt definierade utvärderingsuppdrag på forskare eller andra utvärderingsinstitut. Dessa medel bör avse en tioårsperiod.

Totalt uppgår de löpande driftskostnaderna för IKS-myndighetens ansvarsområde enligt förslagen ovan till 45 miljoner kr per år och uppbyggnadskostnaderna under en femårsperiod till totalt 70 miljoner kr.

IKS kommer även att innebära vissa nya löpande uppgifter för befintliga myndigheter. Det gäller exempelvis Riksskatteverket och Finansinspektionen. Jag bedömer att de kommer att uppgå till sammanlagt ca 5 miljoner kr per år.

Därmed kommer enligt min bedömning de totala kostnaderna för IKS att fördela sig enligt följande tabell:

Myndighetsfunktion	Driftskost.	Engångskost.
Kompetensutvecklingsregister	8	10
Kompetenspremien	8	2
Kontaktcenter	12	3
Uppföljning/rapportering	2	
IKS-styrelsen	15	
Informationsinsatser		30
Information, fackliga organisationer m.fl.		10
Utvärdering		15
Befintliga myndigheter	5	
Totalt	50	70

8.9.2 Finansiering

IKS-systemets kostnader måste således ses i två tidsperspektiv. Dels systemets löpande och varaktiga kostnader, dels engångsvisa kostnader under ett uppbyggnadsskede. Enligt min bedömning är det på samma sätt rimligt att se finansieringen i två tidsperspektiv. Systemets löpande driftskostnader måste också ha en finansiering som långsiktigt är stabil och som står i relation till systemets omfattning. Tillfälliga kostnader som är direkt relaterade till introduktionen av ett nytt system kan dock finansieras med engångsvisa anslag. De former för finansiering jag här lämnar har utgått från detta synsätt.

Jag föreslår därför att IKS-styrelsens löpande driftskostnader finansieras via den registreringsavgift jag tidigare föreslagit skall utgå vid kompetensutvecklingsanordnarens årliga registrering. Genom att denna registrering är en förutsättning för att kompetensutvecklingen ska berättiga till uttag från IKS-konto kommer det enligt min bedömning att finnas ett starkt ekonomiskt incitament för anordnare att få sin aktivitet IKS-registrerad. Därmed kommer också IKS-registret successivt att utökas för att efter uppbyggnadsskedet bestå av ett mycket stort antal kurser, praktikplatser eller motsvarande aktiviteter. Det är inte orimligt att anta att IKS-registret långsiktigt kommer att kunna innehålla praktiskt

taget alla kompetensutvecklingsinsatser som kan erbjudas i Sverige och därutöver ett stort antal anordnare från andra länder. Jag har i mina kostnadsberäkningar också utgått från att IKS-systemet kommer att hantera mycket stora volymer både vad gäller antal individer och kompetensutvecklingsinsatser. Kommer IKS att få mindre omfattning så kommer också de löpande driftskostnaderna minska vilket givetvis också kommer att avspegla sig i minskade registreringsavgifter. Genom att en del av IKS-styrelsens uppgifter hanteras av andra myndigheter efter avtal och att dessa avtal löpande kan omprövas bör det också vara möjligt att relativt smidigt anpassa kostnaderna efter systemets omfattning.

Jag föreslår att avgiften ska utgå årligen per kompetensutvecklingsaktivitet. Därmed kommer registret att kunna hållas aktuellt samtidigt som intäkterna från avgiften kan användas för löpande driftskostnader. Det förutsätter samtidigt att avgiften kan hållas på en låg nivå så att alla kompetensutvecklingsanordnare har ekonomiska förutsättningar att delta.

Jag har mot den här bakgrunden försökt bedöma antalet kompetensutvecklingsinsatser som långsiktigt kan komma att tillhöra IKS-registret. Enligt min bedömning är det inte orimligt att anta att registret, när IKS är fullt utbyggt och årligen omfattar ca 2 miljoner sparare, bör kunna innehålla ca 250 000 enskilda kompetensutvecklingsverksamheter. Det innebär, med de kostnader jag redovisat, att avgiften bör kunna hållas så lågt som 200 kr per kurs eller motsvarande och ändå fullt ut finansiera IKS-styrelsens löpande driftskostnader.

Under uppbyggnadsskedet kommer intäkterna att vara lägre. Jag bedömer dock att det efter fem år bör vara möjligt att helt avgiftsfinansiera IKS-styrelsens verksamhet.

Vad gäller investerings- och uppbyggnadskostnaderna för IKS-systemet föreslår jag i enlighet med mitt tidigare resonemang att de finansieras via engångsvisa anslag. Jag bedömer dock att även denna finansiering bör kunna ske via intäkter som genereras inom IKS-systemet.

Jag har tidigare redovisat att de medel som avsatts för IKS under år 2000 har överförts till ett räntebärande konto på Riksgäldskontoret och att jag förutsatt att det också kommer att tillämpas för 2001 års avsatta medel. Dessa sammanlagt 2,5 mdkr kommer enligt mitt förslag, att betalas ut som en grundplåt successivt de kommande åren dock tidigast januari 2003 och senast december 2006. Genom att medlen är placerade på ett räntebärande konto

kommer avkastningen från kontot under dessa år att uppgå till 250 miljoner kr vid en avkastning på 4 procent och till 370 miljoner kr om avkastningen blir 6 procent.

Denna ränteinkomst genereras av de medel som riksdagen anslagit för IKS-systemet och bör därmed enligt min uppfattning också komma IKS till del. Jag föreslår därför att en del av dessa medel används för att finansiera uppbyggnadskostnaderna för IKS-systemet under en femårsperiod från år 2002 till 2007. Det gäller de engångsvisa kostnader som jag redovisat ovan och som uppskattningsvis kommer att uppgå till totalt ca 70 miljoner kronor. Dessutom bör avkastningen från IKS-medlen finansiera driften av de delar av IKS-styrelsens verksamhet som under de första fem åren inte täcks via avgifter. Från år 2007 bedömer jag att verksamheten fullt ut kan avgiftsfinansieras. Det är givetvis svårt att förutse hur stor del av återstående avkastning som kan komma att behövas i anspråk men min bedömning är att det under femårsperioden inte ska behöva uppgå till mer än 20 miljoner kr per år igenomsnitt. Det innebär att även med en avkastning på 4 procent kommer ränteinkomsterna med bred marginal att räcka för att täcka IKS-systemets start.

Jag föreslår därför att 70 miljoner kr av avkastningen på Riksgäldskontorets IKS-konto från år 2002 överförs till IKS-styrelsen för att täcka engångsvisa uppbyggnadskostnader. Jag föreslår därutöver att maximalt 100 miljoner kr under åren 2002 till 2007 får överföras till driften av IKS-styrelsen från avkastningen på Riksgäldskontorets konto. Regeringen bör årligen i samband med regleringsbrevet fastställa den summa som ska överföras samtidigt som IKS-styrelsen får ett fastställt mål för sin avgiftsfinansiering.

8.9.3 Avstämning år 2007

<p>Mitt förslag: En från IKS-styrelsen fristående utvärdering genomförs som bör innehålla såväl en ekonomisk som en verksamhetsmässig avstämning.</p>
--

Eftersom IKS-styrelsens avgiftsintäkter är svåra att förutse föreslår jag att en samlad avstämning av IKS-styrelsens intäkter och kostnader görs inför verksamhetsåret 2007. Fram till dess bör IKS-styrelsens avgifter i nuvärde ligga kvar på de nivåer jag här föreslagit. Jag bedömer det som nödvändigt för att ge IKS-

systemet stabilitet och förutsägbarhet inför kompetensutvecklingsanordnare, kontoförare och sparare. Visar den ekonomiska avstämningen att avgiften bedöms som otillräcklig eller varit för högt satt för att långsiktigt täcka verksamhetens löpande kostnader bör den justeras.

Jag anser också att det kan vara lämpligt att vid samma tidpunkt göra en samlad utvärdering av IKS-styrelsen verksamhet. Som jag tidigare redovisat bedömer jag att IKS efter en femårsperiod bör ha funnit sina mer varaktiga former. IKS bör vid den tidpunkten ha blivit ett naturligt inslag i övriga myndigheters, kontoförarens och kompetensutvecklingsanordnarens ordinarie verksamhet. Även den elektroniska hanteringen torde också år 2007 ha utvecklats långt mer än vad vi i dag kan överblicka. Avtal och överenskommelser på arbetsmarknaden om IKS bör ha etablerats. Dessutom bör vissa resultat från utvärderingen av IKS vid den tidpunkten kunna presenteras.

9 Arbetsgivarnas viktiga roll

Min bedömning: Arbetsgivarnas medverkan är önskvärd men inte en förutsättning för IKS-systemet.

Mitt förslag till utformning av det individuella kompetenssparandet (IKS) utgår i från att det är öppet för alla individer att delta, oberoende av om man är anställd, företagare, arbetslös eller har tillfälliga anställningsformer. Arbetsgivaren ges möjlighet att komplettera individens sparande genom överenskommelser eller avtal. Det är önskvärt och angeläget att arbetsgivare medverkar men det är inte en förutsättning för systemet.

Detta är för mig en viktig principiell utgångspunkt. Individen skall inte vara beroende av sin arbetsgivares intresse för att kunna delta och få del av den statliga subventionen. De sparade medlen skall följa individen och inte vara låsta till nuvarande anställning. Systemets syfte är att öka individens möjligheter att styra sin egen utveckling. Det är individens pengar som individen själv måste ha det odelade inflytandet över.

Samtidigt är jag övertygad om att delaktighet och intresse från den egna arbetsgivaren, de fackliga organisationerna och från arbetskamrater har stor betydelse för de flesta individer. I vissa fall kan det säkerligen vara avgörande för deras vilja att delta i IKS. Detta har understrukits av ett flertal av remissinstanserna och bekräftas i Gallup-undersökningen, där över 70 procent av de tillfrågade uppger att arbetsgivarens medverkan skulle påverka deras intresse att spara i IKS. Det är också av stort värde för arbetsgivaren och för utvecklingen på arbetsplatsen att de anställda deltar i IKS. Det har därför varit en viktig del i mitt utredningsarbete att undersöka förutsättningarna att inom ramen för det generella systemet stimulera kompletterande överenskommelser och olika former av avtal på arbetsmarknaden om IKS.

Jag har under utredningens gång haft nära och täta kontakter med företrädare för parterna. Det har skett dels inom ramen för en samrådsgrupp med parterna som träffats regelbundet under utredningsarbetet, dels genom en rad kontakter med enskilda arbetsgivare, såväl stora företag som småföretagare och egenföretagare, arbetsgivarorganisationer och fackliga organisationer inom både den privata och offentliga sektorn.

Jag har dessutom gett ett särskilt uppdrag till konsulten Claes Stråth att i kontakt med parterna undersöka intresset för att sluta avtal som kan komplettera ett individuellt och generellt system samt ge exempel på sådana avtalskonstruktioner. Claes Stråths rapport publicerades i sin helhet som bilaga till mitt delbetänkande. Jag har låtit genomföra en särskild undersökning bland ett 25-tal slumpvis utvalda småföretagare och egenföretagare om deras motiv för att medverka¹.

Dessutom har jag i en särskild rapport till utredningen, "Företagens syn på individuella kompetenskonton" av Erik Mellander och Eleni Savvidou (SOU 2000:17), låtit analysera industriföretagens och tjänsteföretagens kompetensbehov och hur IKS skulle påverka deras personalutbildning.

Jag gav redan i delbetänkandet uttryck för att mitt bestämda intryck är att det finns en genuin vilja från parterna och från enskilda arbetsgivare att medverka till att det kommer till stånd ett system för individuellt kompetenssparande. Den bilden har i huvudsak bekräftats i mitt fortsatta utredningsarbete och i de undersökningar jag låtit genomföra. Samtidigt framträder allt tydligare att det finns olika syn på IKS mellan olika arbetsgivare. Det gäller främst mellan de stora företagen och de nya moderna kunskapsintensiva företagen å ena sidan som ser mycket positivt på stöd till de anställdas IKS och de traditionella mindre företagen som är mer skeptiska till denna form av kompetensutveckling. Bland de offentliga arbetsgivarna finns båda synsätten representerade. Den dominerande inställning jag möter är dock att IKS kommer att vara ett viktigt komplement till de övriga kompetensutvecklingsinsatser som görs i arbetslivet.

¹ Resultatet av undersökningen finns redovisad i rapporten "Motiv för mindre och medelstora företag, egenföretagare, m.fl. att aktivt medverka i ett system med individuellt kompetenssparande", Hertha Sjö, augusti 2000.

9.1 Motiv för arbetsgivarens medverkan

Min bedömning: De viktigaste motiven för arbetsgivare att bidra till individers kompetenssparande är:

- behoven av ökad generell kompetens i arbetslivet
- de anställdas trivsel och motivation
- att öka attraktionskraften och konkurrensförmågan

Jag angav i delbetänkandet flera motiv för arbetsgivare och för parterna att stimulera individernas deltagande i IKS. Jag har också i kapitel 2 tidigare i detta betänkande givit min bild av utvecklingen på arbetsmarknaden och vilken roll IKS kan spela för att bidra till tillväxt, ökad produktivitet och förnyelse av arbetsorganisationen. Dessa grundläggande motiv är givetvis avgörande också för varje enskild arbetsgivare och för parternas ställningstagande till hur man önskar komplettera och bidra till IKS.

Jag väljer därför att här enbart kort sammanfatta de viktigaste motiven:

Den allt snabbare förändringstakten i arbetslivet, inte minst till följd av den tekniska utvecklingen, ökar kraven på att alla anställda ges möjlighet att utvecklas och ta till sig ny kunskap. Att tillgodose de ökade kompetenskraven enbart med nyrekrytering är inte möjligt. Särskilt inte med den arbetskraftsbrist och den demografiska utveckling vi kan se framför oss de kommande åren. Då blir också den enskildes egen motivation och vilja att ta ett eget ansvar för vidareutbildning och breddning av kompetensen central. IKS kan aktivt bidra till detta.

Moderna och framgångsrika arbetsplatser karaktäriseras ofta av en arbetsorganisation präglad av projekt- och lagarbete, delegerat ansvar och lärande i det dagliga arbetet. Förmåga till nytänkande, samarbete, och beredskap för förändring blir viktig. Det innebär att alla anställda behöver generell kompetens, bra grundläggande kunskaper och, inte minst, olika typer av kunskaper så att man kan komplettera varandra. IKS öppnar möjligheter för fler anställda att få del av generella kunskaper.

En väl fungerande arbetsorganisation förutsätter att de anställda kan känna trivsel, arbetstillfredsställelse och motivation i arbetet. Möjligheten att nå dit ökar påtagligt om arbetsgivaren uppmuntrar och stödjer den anställdes egen önskan till utveckling. Där är IKS ett viktigt instrument.

- Allt fler arbetsgivare upplever svårigheter att rekrytera och bibehålla arbetskraft. För många arbetsgivare är stöd till individens kompetenssparande en viktig konkurrensfördel. Dels för att vara tillräckligt attraktiv som arbetsgivare och därigenom kunna dra till sig ny arbetskraft, dels för att ge fler anställda möjlighet att utvecklas så att de stannar kvar. Denna aspekt på arbetsgivarens medverkan i IKS kommer att bli allt viktigare i takt med att arbetskraften blir äldre.

Med dessa motiv blir det också naturligt att se att IKS kompletterar och samspelar med alla övriga insatser som arbetsgivaren gör för att höja de anställdas kompetens och trivsel.

9.2 IKS och personalutbildningen

Mitt förslag: IKS skall inte och kan inte ersätta arbetsgivarnas ansvar för den verksamhetsrelaterade kompetensutvecklingen. Det är viktigt att systemet utformas så att det inte ger upphov till undanträngningseffekter.

IKS skall inte och kan inte ersätta arbetsgivarens ansvar för den verksamhetsrelaterade kompetensutvecklingen. Det är arbetsgivarens ansvar att de anställda har de kvalifikationer som krävs för de skall kunna utföra sina arbetsuppgifter. Alla anställda måste ges möjlighet att fortlöpande vidareutbilda sig för att bibehålla sina yrkeskunskaper. Detta är arbetsgivarens ansvar och skall också i fortsättningen finansieras fullt ut av arbetsgivaren.

Däremot kan IKS skapa ett stort mervärde också för den verksamhetsanknutna kompetensutvecklingen på arbetsplatsen. Att individen har egna medel och ett eget sparande till den egna kompetensutvecklingen ger ett nytt och mer kvalificerat innehåll i samtalen mellan arbetsgivare och den enskilde exempelvis i samband med utvecklingssamtal på arbetsplatsen. Det skapar ett ökat inflytande för individen men ökar också intresset för utbildning och kompetensutvecklingsfrågor. Om alla anställda på en arbetsplats får del av IKS-systemet föder det med säkerhet också diskussioner och samtal mellan arbetskamrater och mellan anställda och arbetsledare om behovet av kompetensutveckling och om vilken utbildning som bäst gynnar den enskildes utveckling. Det kan också bidra till att både den enskilde och arbetsgivaren

kan se och bättre uppskatta de intressen och kompetenser den anställda har men som kanske inte fullt utnyttjats i det nuvarande arbetet. Dessutom kan individer med hjälp av IKS ta del av mer generell utbildning som i sin tur ger förutsättningar för att ta del av mer kvalificerad personalutbildning.

Samtidigt har det, inte minst från vissa av de fackliga organisationerna, framförts en oro för att IKS skulle kunna riskera att utnyttjas för att finansiera personalutbildning som i dag bekostas av arbetsgivaren.

Jag är medveten om att risken finns. För att undvika eventuella undanträngningseffekter har jag bedömt det som avgörande i mitt förslag att det är individen som skall ha det fulla inflytandet över val av kompetensutveckling. Jag har också försökt att på olika sätt undersöka om det kan finnas några sådana risker för undanträngning. Jag gav därför forskarna Erik Mellander och Eleni Savvidou vid Industrins Utredningsinstitut (UI) i uppdrag att undersöka hur svenska företag tror att ett införande av IKS skulle påverka den personalutbildning de själva bedriver och finansierar.

Undersökningen baseras på ett antal frågor i två enkäter, Planenkäten och Tjänsteenkäten, som Industriförbundet och Industrins Utredningsinstitut genomförde i april år 2000. Planenkäten vände sig i första hand till större företag inom tillverkningsindustrin, merparten med fler än 100 anställda och Tjänsteenkäten till företag i den privata tjänstesektorn. Svarsfrekvensen var 58 procent i Planenkäten men bara 17 procent i Tjänsteenkäten. Slutsatserna om tjänsteföretagen måste därför tolkas med stor försiktighet.

Resultatet av enkäten och innehållet i delrapporten har enligt min uppfattning ett stort värde inte bara för IKS utan också för att belysa kompetensutvecklingsfrågornas betydelse i stort.

En viktig slutsats i rapporten är att skillnaderna i utbildningsnivå mellan industriföretag och tjänsteföretag i dag är betydande och tenderar att öka ytterligare till följd av att tjänsteföretagen satsar mer på personalutbildning och genom att de i större utsträckning nyrekryterar arbetskraft med högre utbildning. Utbildningsbehoven kommer att öka generellt, inte minst genom den pågående strukturomvandlingen där sysselsättningen i traditionell industriproduktion minskar och överförs till tjänsteproduktion, som ofta är kunskapsintensiv.

Av rapporten framgår också att företagen försöker möta de höjda kompetenskraven genom att nyanställa personer som är betyd-

ligt mer välutbildade än den befintliga personalen. För att samtliga anställda skall nå samma utbildningsnivå som de nyanställda krävs mycket omfattande vidareutbildningsinsatser, vilket illustreras av följande räkneexempel ur rapporten:

2/3 av de anställda i industrin med enbart grundskola skulle behöva skaffa sig gymnasiekompetens och 1/3 av de med gymnasieutbildning behöver genomgå eftergymnasial utbildning.

3/4 av tjänsteföretagens anställda med grundskoleutbildning behöver genomgå gymnasieutbildning och mer än hälften av de med gymnasieskola behöver gå vidare och skaffa sig ytterligare utbildning.

Slutsatsen i rapporten är att IKS skulle kunna bidra till att minska detta kompetensgap – som förstärkts över tiden – mellan industri- och tjänstesektorn och mellan nyanställda och övriga anställda. IKS skulle också, enligt rapporten, kunna få särskild betydelse för anställda med lägst utbildningsnivå. De är i störst behov av generella kunskaper som endast i mindre utsträckning i dag erbjuds inom företagets personalutbildning. Vissa studier tyder också på att de med lägst utbildning oftare avböjer erbjudanden om vidareutbildning, främst på grund av tidigare negativa erfarenheter av skolan. Möjligheten som IKS ger att själv välja typ av utbildning och innehåll borde, säger rapportförfattarna, ha en positiv effekt för denna grupp. Att dessutom själv få välja tidpunkt och form för att bedriva utbildningen är minst lika viktigt. Detta gäller sällan i traditionell personalutbildning där utbildningens innehåll och form oftast redan är fastställd.

Vad gäller risken för undanträngning konstaterar Erik Mellander och Eleni Savvidou i sin rapport att det visserligen finns en viss risk att företagen försöker övervältra en del av sina utbildningskostnader på de anställda. Det kan framförallt gälla den del av personalutbildningen som är mer generell. Samtidigt konstaterar man att undersökningens resultat visar att den risken är begränsad, särskilt som författarna finner att företagen inte verkar ha besvarat frågorna utifrån taktiska överväganden. I stället är rapportens slutsats, med stöd av företagets svar, att IKS i första hand kommer att utgöra ett komplement till nuvarande personalutbildning.

Rapportens slutsatser understryker de intryck jag själv fått i kontakter med företag och fackliga organisationer. Det förhindrar inte att detta är ett område som behöver följas noggrant under introduktionen av IKS. Jag ser det också som en central facklig

uppgift att bevaka att IKS inte leder till att arbetsgivarens engagemang för den verksamhetsrelaterade kompetensutvecklingen minskar. För den enskilde individen och medlemmen torde det också vara viktigt att få stöd och vägledning från den fackliga organisationen i de fall arbetsgivare tenderar att övervältra sina kostnader på IKS. Jag utgår från att de fackliga organisationerna aktivt kommer att bevaka att IKS används till sitt syfte; att bidra till individens utveckling.

9.3 IKS och de fackliga organisationerna

<p>Min bedömning: De fackliga organisationerna har en viktig roll för att öka förståelsen för behovet av kompetensutveckling och sprida kunskap om IKS.</p>
--

I delbetänkandet lyfte jag också fram att IKS kan innebära en delvis ny roll för det lokala fackliga arbetet. Jag har i mitt fortsatta utredningsarbete ytterligare styrkts i denna uppfattning. Det är uppenbart att många individer kommer att behöva och efterfråga stöd, information och vägledning i sin användning av IKS. Utbudet av olika utbildningar och kompetensutvecklingsinsatser där IKS kan användas kommer med all sannolikhet att vara mycket stort. Det kommer att vara svårt för den enskilde att överblicka vilka kompetensutvecklingsinsatser som har bra kvalitet och som bäst passar de egna behoven. Efterfrågan på en i förhållande till arbetsgivaren oberoende vägledning och information kommer att öka. Att stödja och stimulera inte minst de kortutbildade att komma över tröskeln att påbörja ett eget kompetenssparande kommer också att vara en central uppgift. I alla dessa avseenden är det angeläget att de fackliga organisationerna breddar sin verksamhet och service för medlemmarna.

Det är givetvis en fråga för de fackliga organisationerna själva att avgöra i hur stor utsträckning och hur mycket de vill bidra till att stödja och stimulera sina medlemmar att delta i IKS. Jag kan dock se att det finns skäl för att särskilt stödja de fackliga organisationernas informationsinsatser om IKS. Inom ramen för Kunskapslyftet gavs ett sådant riktat stöd till uppsökande verksamhet och information. Erfarenheterna har varit positiva och jag kommer därför att i kapitel 11.2 om genomförandet att föreslå att motsvarande stöd skall kunna utgå under introduktionen av

IKS. Motsvarande behov finns för de mindre företagen. Jag föreslår därför att ett stöd till informationsinsatser också ska kunna utgå till småföretagens organisationer.

9.4 Kompletterande avtal och överenskommelser

Min bedömning: IKS kommer att bidra till en utveckling av samarbetsformerna mellan anställda och arbetsgivare. Samarbetet kommer att variera från arbetsplats till arbetsplats och ta hänsyn till olika villkor och förutsättningar.

Som framgår av mitt resonemang ovan är jag övertygad om att arbetsgivare och fackliga organisationer kommer att finna former för arbetsgivarens medverkan i IKS. Formerna kan dock variera beroende på företag och arbetsplats och beroende på de olika förhållanden som finns inom olika branscher och olika verksamheter. Det ser jag enbart som positivt. Det generella systemet får inte centralstyra eller förutsätta en särskild form av medverkan från arbetsgivaren. Det måste i stället vara så flexibelt att det öppnar för arbetsgivaren och parterna att medverka när det bäst passar arbetsplatsen, företagets eller branschens behov och förutsättningar. Jag är också övertygad om att formerna för medverkan kommer att variera mellan olika individer beroende på behov, intresse och anställningsvillkor.

Jag ser således framför mig att arbetsgivarens medverkan till IKS-systemet kommer att ske både via kollektivavtal – såväl centrala på bransch- och förbunds nivå som lokala på företags/arbetsplatsnivå – och via individuella avtal och överenskommelser mellan arbetsgivaren och den enskilde. Vilken typ av avtal och överenskommelser som kan komma till stånd som komplement till IKS är det givetvis parternas ansvar att själva hantera och ta ställning till. IKS bör också kunna bli ett naturligt inslag i den individuella planering som arbetsgivare och den enskilde gör upp tillsammans exempelvis i samband med utvecklingssamtalen. Där kan bidrag till den anställdes IKS ingå i en individuell plan som också innefattar internutbildning och olika former av praktik. För andra kan det handla om att arbetsgivaren påtar sig att bekosta kursavgifter och kurslitteratur eller låter individen disponera lokaler, datautrustning etc. eller står för andra tillkommande kostnader.

Jag har i kapitel 3 tidigare beskrivit möjligheten för regering och riksdag att i lågkonjunktur stimulera uttag från IKS och i perioder av risk för överhettning stimulera sparandet. På liknande sätt bör det också vara möjligt för arbetsgivaren att variera såväl formerna för som storleken på sin medverkan beroende på de konjunkturer och ekonomiska förutsättningar som finns för branschen men också för det enskilda företaget eller arbetsgivaren. Ett sätt att uppnå detta kan vara att IKS blir del i de avtal och överenskommelser som sluts om konjunktur- och efterfrågeanpassad arbetstid.

Jag hoppas också att det kan komma till stånd avtal och överenskommelser mellan parterna om stöd och vägledning till individer och lokala parter i deras arbete med IKS. Det kan handla om projekt och utvecklingsarbete eller exempel på modeller till lokala avtal. Det kan också handla om att erbjuda bra information och vägledning om utbudet av kompetensutveckling eller stöd till uppsökande verksamhet eller andra insatser som bidrar till att ge fler möjlighet att utnyttja IKS.

Jag uttryckte i delbetänkandet min förhoppning att de förslag jag där redovisade skulle kunna stimulera till en diskussion mellan parterna redan inför de avtal som skall slutas våren 2001.

Jag har efter kontakter med parterna kunnat konstatera att det inom vissa branscher och avtalsområden redan inför kommande avtalsförhandlingar finns intresse att aktualisera avsättningar till IKS. På flertalet avtalsområden har man dock ännu inte fastställt sina avtalskrav. Där man lämnat avsiktsförklaringar har parterna bedömt det svårt att nu precisera sina krav eftersom regering och riksdag visserligen tagit ställning till att ett IKS-system skall införas men ännu inte gjort några detaljerade ställningstaganden. Inom flera avtalsområden finns dock IKS med i de förberedande diskussionerna inför avtalsyrkanden.

Jag kan samtidigt konstatera att kompetensutvecklingsfrågorna, inom praktiskt taget samtliga avtalsområden, har lyfts fram och givits en viktig roll i parternas inledande samtal. Exempelvis har man från de fackliga organisationerna inom industrin i sin "avtalspolitiska plattform" framfört att ökade satsningar på kompetensutveckling är nödvändiga. Man lyfter också fram att alla anställda skall ha rätt till en personlig kompetensutvecklingsplan.

Även om det inte varit möjligt för parterna att vid nuvarande tidpunkt explicit behandla IKS så är jag övertygad om att IKS under kommande år kommer att få betydelse i avtalsförhandlingarna. Det gäller inte minst i samband med att man

på allt fler avtalsområden sluter lokala kompetensutvecklingsavtal. När IKS-systemet etablerats och funnits ett antal år bör, enligt min bedömning, IKS kunna bli en naturlig del både i avtalsdiskussioner och i individuella överenskommelser mellan arbetsgivare och anställda.

9.5 Mina förslag vad gäller arbetsgivarnas medverkan

Min bedömning: Mitt förslag i kapitel 3 att också låta arbetsgivare som avsätter medel på individers kompetenssparkonto få del av en subvention kommer att avsevärt öka intresset från arbetsgivare att medverka till individers kompetensutveckling.

Jag har i kapitel 3 föreslagit en nedsättning av arbetsgivaravgifterna med tio procentenheter på det belopp som arbetsgivaren avsätter till individens IKS-konto. Nedsättningen skall vara permanent och gälla alla former av avtal och överenskommelser mellan arbetsgivare och anställda. Arbetsgivarens avsättningar till IKS skall för individen betraktas på samma sätt som individens eget sparande. För arbetsgivaren behandlas avsättningen som lön till den anställde men med lägre arbetsgivaravgifter.

Redan i delbetänkandet gjorde jag bedömningen att en varaktig stimulans också till arbetsgivarens avsättningar avsevärt skulle öka förutsättningarna att få till stånd avtal och överenskommelser på arbetsmarknaden om IKS. Jag avstod dock från att lämna ett sådant förslag. Det främsta skälet var den begränsade statsfinansiella ram riksdagen anslagit för systemet. Jag angav samtidigt att om riksdagen beslutar att ytterligare medel varaktigt kan tillföras systemet bör de användas för att stimulera arbetsgivarnas avsättningar till systemet. Jag anmälde också att remissinstansernas synpunkter på denna punkt, och det gäller då särskilt de avtalsslutande parterna på arbetsmarknaden, kommer att vara avgörande för mina fortsatta överväganden inför utformningen av det slutliga förslaget.

Flertalet arbetsgivare, såväl privata som offentliga, har i sina remissvar understrukt att utan ett ekonomiskt incitament också för arbetsgivarna riskerar deras medverkan att få en begränsad omfattning. Även en lång rad andra remissinstanser, både fackliga organisationer, intresseorganisationer och myndigheter, betonar att förutsättningarna för att IKS skall få stort genomslag ökar betydligt om arbetsgivarna bidrar till individens sparande. Flera

fackliga organisationer pekar på att en stimulans för avtal och överenskommelser skulle vara särskilt betydelsefull för dem som har låga inkomster och svårast att avstå större belopp i sparandet.

Av den Gallupundersökning jag låtit genomföra och som jag tidigare refererat, framgår också tydligt att för en överväldigande majoritet av de tillfrågade skulle intresset för IKS öka om också arbetsgivaren bidrog.

Undersökningens resultat tyder också på att det för många inte bara är en ekonomisk fråga. Att arbetsgivaren avsätter medel till IKS innebär också en bekräftelse av att individens egen önskan att utvecklas och förkovra sig har arbetsgivarens stöd.

Jag har av detta dragit slutsatsen att en viss skattesubvention också bör utgå till arbetsgivare som avsätter medel till individens IKS-konto. Jag är övertygad om att även utan en sådan subvention kommer en rad arbetsgivare att bidra till individens kompetenssparkonto men min bedömning är att det skulle påskyndas om det också finns ett ekonomiskt incitament. För att IKS-systemet skall omfatta många på arbetsmarknaden har jag därför föreslagit att det skall vara ekonomiskt lönsamt för arbetsgivaren att avsätta medel till individens konto jämfört med att betala ut kontant lön. Med mitt förslag blir det också något mer lönsamt för arbetsgivaren att göra avsättningar till kompetenssparande jämfört med motsvarande löneutrymme används till avtalsförsäkringar för pensionsändamål. Jag finner det rimligt mot bakgrund av den vikt jag tillmäter IKS för samhällsekonomin och för den enskilde.

Den tillfälliga nedsättning jag föreslog i delbetänkandet föreslår jag nu skall ersättas med en permanent stimulans till arbetsgivarnas medverkan. I ett varaktigt system anser jag inte att det finns skäl att begränsa rätten till nedsättningar endast till de avsättningar som kommer till stånd efter kollektivavtal. Det bör, som jag också framhöll i delbetänkandet, gälla alla avsättningar till anställdas kompetenssparkonton.

9.6 Villkoren för småföretag och egenföretagare i IKS

<p>Mitt förslag: Särreglering för små företag och egenföretagare bör undvikas. De regeländringar som jag föreslår är nödvändiga för att egenföretagare och delägare i handelsbolag skall ha möjlighet att delta i IKS på samma villkor som övriga.</p>

En viktig utgångspunkt är att IKS skall vara generellt och öppet för alla. Systemet skall präglas av enkelhet och bygga på bestämmelser som kan tillämpas lika för alla som deltar. Jag har därför strävat efter att så långt det är möjligt undvika särskilda regler eller villkor för vissa grupper. Det har också varit styrande för min syn på småföretagens och egenföretagares medverkan i IKS.

De förslag jag redovisar innehåller därför inga särbestämmelser för småföretag utöver det som krävs för att enskilda näringsidkare och personer som är delägare i handelsbolag skall kunna delta på samma villkor som alla övriga i IKS. Jag har i kapitel 3 redovisat de lagtekniska justeringar som detta kräver. De är enligt min bedömning av marginell karaktär och kan inte nämnvärt sägas komplicera IKS-systemets hantering varken för den enskilde företagaren eller för administrationen av IKS som helhet.

Småföretagens medverkan i IKS handlar alltså i första hand inte om att anpassa regler och bestämmelser utan snarare om att vara medveten om de särskilda förutsättningar och villkor som småföretagen arbetar under.

Jag har tidigare i detta kapitel redovisat att det i mina kontakter med företrädare för de mindre företagen finns en större skepsis till att medverka i IKS än hos de flesta andra arbetsgivare. Samma bild framträder i Gallup-undersökningen och i den intervjuundersökning med ett 25-tal småföretagare jag låtit genomföra. Jag är övertygad om att detta avspeglar de arbetsvillkor som gäller för de mindre företagen.

Samtidigt är det viktigt att framhålla att småföretagen är en mycket heterogen grupp av företag. De inrymmer allt från s.k. levebrödsföretag till nystartade snabbt växande företag inom nya sektorer av ekonomin. Givetvis skiljer sig förutsättningarna för dessa olika typer av företag väsentligt åt och det innebär också att inställningen till IKS varierar. Den dominerande delen av småföretag utgörs dock fortfarande av enmans- eller familjeföretag där det huvudsakligen handlar om att klara den egna försörjningen. De har ofta varken förutsättningar eller ambitionen att växa vilket bidrar till att behoven av kompetensutveckling är annorlunda.

I många av de mindre företagen inom snabbväxande sektorer är däremot kompetensutveckling en central del i verksamheten. Där är arbetstagarens ställning ofta mycket stark. De allra flesta av de anställda i dessa företag har också en förhållandevis hög utbildningsnivå och därför görs redan i dag stora investeringar i såväl företagsspecifik som mer generell kompetensutveckling.

Det finns dock vissa förutsättningar som är gemensamma för många mindre företag och som är värda att beakta vid genomförandet av IKS.

En av dem har jag redan berört ovan, nämligen kravet på enkelhet. För mindre företag har enkla regelverk stor betydelse, vilket även gäller reglerna för IKS-systemet. Särregler för vissa företag skapar i sig gränsdragningsproblem, en högre komplexitet och kan dessutom verka avskräckande. Detta kan orsaka lika mycket skada som det ger vissa grupper av småföretag en bättre möjlighet att utnyttja IKS-systemet. Jag har därför avstått från att föreslå några särregler utöver dem som krävs för att göra IKS tillgängligt också för den enskilde företagaren.

En annan förutsättning är att beroendet av varje enskild medarbetare av naturliga skäl är större i ett mindre företag. De gör att sådana företag är mer utsatta och sårbara vid frånvaro bland personalen. Möjligheterna till frånvaro för utbildning och kompetensutveckling är därför mer begränsade i det mindre företaget.

Detta ställer i sig krav på det utbud av kompetensutveckling som erbjuds. Jag har tidigare i kapitel 6 redovisat det omvandlingstryck som jag bedömer att IKS kommer att medföra för hela utbildningsområdet. Det innefattar en utveckling mot mer av distansutbildning och Internetbaserad utbildning, att kunna erbjuda utbildning på arbetsplatsen eller självstudier i kombination med viss handledning vid olika former av lokala lärcentra. Att det verkligen kommer till stånd en bred förnyelse av utbudet av kompetensutveckling i den här riktningen är viktigt för alla som deltar i IKS men är av särskild betydelse för de mindre företagen.

Ett större beroende av de anställda kan också vara en förklaring till att många småföretagare, i den undersökning jag tidigare refererat till, uppger att de i första hand vill satsa på kompetensutveckling där de kan se att den kommer till omedelbar nytta för det egna företaget. De uttrycker en farhåga för att anställda som utvecklar sig inte längre skulle stanna kvar i företaget och att tjänstledigheterna skulle komma att öka så kraftigt till följd av IKS att de skulle bli svåra att hantera för de mindre företagen.

Jag kan delvis ha förståelse för den oron. Samtidigt är jag övertygad om att också de små företagen måste satsa mer på kompetensutveckling och uppmuntra sina anställda att vidareutbilda sig och bredda sin kompetens. Det är nödvändigt för att också det mindre företaget skall klara sig i konkurrensen. Dessutom kommer de små företagen i framtiden att ha svårt att attrahera arbetskraft

om de inte också är beredda att erbjuda goda villkor för individens utveckling.

Jag bedömer inte heller att riskerna är överhängande för att tjänstledigheter för studier skall öka dramatiskt till följd av IKS. Mitt intryck är att just i de mindre företagen finns det en större närhet mellan arbetsgivare och den anställde vilket gör att den anställde är särskilt mån om att bedriva kompetensutveckling vid tider och i former som inte är till men för företaget. Detta är dock ett område som jag anser bör studeras särskilt vid utvärderingen och uppföljningen av IKS. Jag återkommer till detta under kapitel 11. Även om det av vissa arbetsgivare uttryckts oro för hur lagen om rätt till tjänstledighet för studier i framtiden kan komma utnyttjas har jag varken från arbetsgivare eller fackliga organisationer fått några indikationer på att hanteringen av lagen i dag har skapat problem. Jag har därför inte funnit att det finns skäl att nu föreslå någon förändring av lagen. Av de skäl jag tidigare angivit ser jag heller inte att det på detta område finns några skäl att föreslå särregler enbart för småföretagen.

Arbetsgivare med anställda får enligt mitt förslag möjlighet till nedsättning av arbetsgivaravgifterna med tio procentenheter på det belopp de avsätter till den anställdes IKS-konto. För att egenföretagare och delägare i handelsbolag skall ha samma villkor föreslår jag att en motsvarande nedsättning får göras av egenavgifterna. Det kan uppfattas som generöst eftersom de då kan utnyttja nedsättningen på hela det insatta beloppet, dvs. ett helt inkomstbasbelopp. Jag bedömer dock inte att skälen är tillräckliga för att föreslå särskilda begränsningar.

I flera remissvar framförs önskemål om ökade möjligheter till periodiseringar av arbetsgivarens avsättningar till IKS. Motivet är främst att många av de mindre företagen har mycket varierande inkomster och vinster.

Jag konstaterade redan i delbetänkandet att dagens regler om periodiseringsfonder ger möjlighet till uppskjuten beskattning och skatteutjämning även för investeringar i kompetensutveckling. Reglerna är dock generella och används i första hand för att åstadkomma en skattemässig förlustutjämning. Däremot anses de vara mindre effektiva för syftet att särskilt stimulera investeringar i kompetensutveckling. Det finns dock inget som hindrar att de används även för detta.

9.7 Villkoren för personer med tidsbegränsade anställningar

Min bedömning: IKS skall vara ett generellt system, öppet för alla. Jag ser därför inga hinder för individer med tidsbegränsade anställningar, säsongsarbetare eller som på andra sätt saknar fastare relationer till en arbetsgivare att utnyttja möjligheten att kompetensspara.

Jag har angivit som grundläggande utgångspunkt för mina förslag att IKS måste vara öppet och fungera för alla individer. Jag skrev därför redan i delbetänkandet att jag inte såg några hinder för att även de som saknar fast anställning, har tidsbegränsade anställningar eller som på annat sätt har lösare relationer till en speciell arbetsgivare, skulle kunna delta i IKS. Detta har också varit ett vägande skäl till att jag inte valt att göra IKS-systemet beroende av den enskilda arbetsgivarens medverkan.

Flertalet remissinstanser delade den uppfattningen och förordade därför ett frivilligt och individuellt IKS-system. Några remissinstanser uttryckte oro över att visstidsanställda skulle komma i sämre läge än de tillsvidareanställda när det gäller arbetsgivarens medverkan. Några preciserade förslag till vilka förändringar som skulle vara önskvärda för att minska dessa risker lämnades dock inte i remissvaren.

Jag har inte heller funnit att det finns några formella eller regelmässiga hinder som försvårar för personer med olika former av tidsbegränsade anställningar att ta del av IKS på samma villkor som övriga.

Vissa av de föreslagna förändringarna jag nu presenterat jämfört med delbetänkandet kan dock underlätta för denna grupp att få del av arbetsgivarens medverkan. Viktigast är att jag nu föreslår att en subvention också ska utgå för arbetsgivarens avsättning till individens IKS. Med denna ekonomiska stimulans ökar troligen förutsättningarna att arbetsgivaren avsätter medel även för dem som inte är fast anställda. Jag kopplar inte heller den varaktiga subventionen till att arbetsgivarens bidrag enbart sker via kollektivavtal, utan betonar att arbetsgivarens medverkan måste få variera utifrån de olika förutsättningar som gäller på arbetsmarknaden. Därmed öppnas ökade möjligheter även för

visstidsanställda att göra överenskommelser med arbetsgivaren om engångsvisa avsättningar till individens IKS-konto.

Några remissinstanser har också framfört att utformningen av grundplåten skulle försvåra för dem som inte har regelbundna inkomster. Jag har valt att ställa krav på ett regelbundet sparande för att kunna få del av grundplåten. Jag anser det rimligt mot bakgrund av att syftet med grundplåten är att stimulera till att påbörja ett regelbundet sparande för de grupper som antas ha svårast att komma i gång. Däremot är det inte nödvändigt att insättningarna sker varje månad. Kravet är att sparandet skall ha påbörjats under åren 2002 till 2004 och att det skall ha gjorts 12 insättningar under tolv olika kalendermånader på sammanlagt minst 2 500 kr före sista december 2006. Därmed torde det vara möjligt även för dem med mycket oregelbundna inkomster att få del av grundplåten.

9.8 Förmånsbeskattning av utbildning

<p>Mitt förslag: Det i delbetänkandet aviserade förslaget till ändring i inkomstskattelagen gällande förmånsbeskattning av utbildning fullföljs inte.</p>
--

I delbetänkandet aviserade jag att en ändring borde ske i skattelagstiftningen så att det skulle bli tydligt att alla utbildningskostnader som arbetsgivaren bedömer är till nytta för den egna verksamheten också skulle medge befrielse från inkomstbeskattning och inte ligga grund för arbetsgivaravgifter. För att undvika att det i enskilda fall skulle kunna utnyttjas endast i skatteplaneringssyfte förslog jag att detta enbart borde gälla kurskostnader och litteraturkostnader men inte avse kostnaden för resor och uppehåll.

Min utgångspunkt var att förenkla skattereglerna. Med den snabba utveckling som sker i hela arbetslivet betraktade jag det i praktiken som omöjligt för skattemyndigheten att avgöra om en viss utbildning kan vara till nytta för arbetsgivaren eller inte.

Riksskatteverket avstod i sitt remissvar från att framföra synpunkter i denna del tills dess förslaget givits en närmare utformning. Skattemyndigheten i Malmö angav att de förändringar jag föreslog snarare riskerade att skapa nya problem med tillämpningen av lagstiftningen. Jag har i mina fortsatta kontakter med Riksskatteverket funnit att lagstiftningen i praktiken redan tillämpas på ett sådant sätt jag avsåg. Även om lagstiftningen

formellt ställer krav på en direkt koppling till företagets verksamhet är det ytterst få fall där skattemyndigheten underkänner företagets yrkande på avdrag för utbildningskostnader. Det gäller nästan uteslutande kostnader som uppenbart är av privat natur. Ofta är det just kostnader för resor och uppehåll som ifrågasätts av skattemyndigheterna alltså den typen av kostnader jag ändå föreslog borde förmånsbeskattas även fortsättningsvis.

Att helt undanta alla utbildningskostnader, även resor och uppehåll, från förmånsbeskattning anser jag inte rimligt. Det skulle riskera att leda till omfattande missbruk. Jag har mot den bakgrunden funnit att det inte är lämpligt att ändra skattelagstiftningen i denna del.

10 IKS och andra offentliga system

Inledningsvis markerade jag att införandet av ett IKS-system inte på något sätt skall ersätta andra offentliga åtaganden inom utbildnings- eller arbetsmarknadspolitiken. Inte heller bör den som sparar eller kompetensutvecklar sig inom ramen för IKS komma i en sämre situation vad gäller andra stödformer än den som valt att stå utanför. En annan utgångspunkt bör vara att alla oavsett situation i övrigt behandlas lika i IKS-systemet. Det innebär att när en innehavare av ett IKS-konto genomgår kompetensutveckling skall han eller hon alltid kunna ta ut medel från kontot och vara berättigad till kompetenspremien. IKS är avsett att skilja sig från andra offentliga stödsystem i det att det är den enskilde själv som styr över såväl uttag från kontot som vad medlen används till. Det krävs ingen ansökan och det sker ingen prövning av rätten till kompetensutvecklingen. Denna princip bör upprätthållas för alla grupper.

Med denna utgångspunkt och den konstruktion av IKS jag föreslår är det enligt min bedömning inte påkallat med några mer omfattande förändringar i gällande regler för sociala förmåner eller studiestöd. På några områden bör dock lagstiftningen anpassas till IKS.

10.1 Förmånsgrundande inkomster i socialförsäkringen

<p>Mitt förslag: Under tid med studier som bedrivs med uttag från IKS-konto skall den studerande behålla sjukpenninggrundande inkomst enligt samma regler som gäller för studier med studiebidrag m.m.</p>

Som jag redogjort för ovan skall en arbetsgivares insättning på IKS-konto betraktas som lön till den anställde och ingå i underlaget för arbetsgivaravgifter, liksom i underlaget för allmän

pensionsavgift. Därav följer att sådan insättning bör vara förmånsgrundande inom socialförsäkringen.

Enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension utgörs den pensionsgrundande inkomsten (PGI) bl.a. av "lön eller annan ersättning i pengar eller annan skattepliktig förmån som en försäkrad får som arbetstagare i allmän eller enskild tjänst". Det torde vara ostridigt att detta, utöver egna insättningar, inkluderar avsättning till IKS-konto som arbetsgivaren gör.

Enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring utgörs den sjukpenninggrundande inkomsten (SGI) av "den årliga inkomst i pengar som en försäkrad kan antas komma att tills vidare få för eget arbete här i landet, antingen såsom arbetstagare i allmän eller enskild tjänst (inkomst av anställning) eller på annan grund (inkomst av annat förvävarsarbete)". Av försäkringskassans anvisning framgår att förutom lön kan även andra ersättningar i pengar räknas med i årsinkomsten. Det gäller till exempel OB-ersättning, vikariatstillägg och provision. Däremot får inte skattepliktiga förmåner, till exempel värdet av fri bil eller kost och logi eller kostnadsersättningar, till exempel traktamenten, räknas in i SGI, eftersom sådana förmåner ofta inte bortfaller vid sjukdom. Om en arbetsgivare gör regelbundna insättningar på en anställds IKS-konto, t.ex. om det finns kollektivavtal om IKS-sparande, torde dessa kunna räknas in i SGI under förutsättning att de bortfaller för den tid den anställda uppbär sjukpenning, föräldrapenning m.fl. förmåner som baseras på SGI. Detta blir fallet om insättningarna bestäms som en andel av lönen. Innebär avtalet att insättningar fortsätter även om en anställd t.ex. är sjukskriven kan de däremot inte räknas in i SGI.

Nivån på SGI kan behållas under en kortare tids avbrott i förvävarsarbetet, t.ex. för studier. Enligt lagen om allmän försäkring kan SGI behållas även under längre studieperioder (vilande SGI). Det förutsätter dock att den försäkrade under studierna uppbär någon form av offentligt studiestöd (studiemedel, vuxenstudiestöd etc.) Det innebär således att om den studerande blir sjuk under studietiden har han eller hon rätt till sjukpenning på samma nivå som i det tidigare arbetet. Riksförsäkringsverket framhåller i sitt remissvar på delbetänkandet att samma regel bör gälla för studier som bedrivs med uttag från IKS och för vilka kompetenspremie utgår. Jag delar den synen och föreslår därför att en lagändring görs med denna innebörd. Jag kan även dela RFV:s syn att möjligheten

att få vilande SGI under studier inte borde vara avhängigt studiernas finansiering.

10.2 Sjukpenning och förtidspension

Rätt att uppbära sjukpenning eller förtidspension förutsätter att den försäkrade på grund av sjukdom har en nedsatt arbetsförmåga. Vid bedömningen om sjukdom föreligger bortses från arbetsmarknadsmässiga, ekonomiska, sociala eller liknande förhållanden. Om den försäkrade inte kan återgå till sitt tidigare arbete skall prövas om han eller hon är i stånd att utföra annat lämpligt arbete som arbetsgivaren erbjuder eller som är normalt förekommande på arbetsmarknaden.

Det föreligger emellertid inga formella hinder för en förtidspensionär att studera med bibehållen förtidspension. I propositionen om reformerad förtidspension sägs bl.a. "Om studierna bedrivs på heltid, i den studietakt och med de studieresultat som krävs för att få studiestöd, kan det vara en indikation på att det finns en arbetsförmåga som kan tas tillvara. Försäkringskassan kan då utreda den fortsatta rätten till förtidspension. Om utredningen visar att hälsotillståndet eller möjligheten att utnyttja den återstående arbetsförmågan inte väsentligt har förbättrats får den försäkrade behålla förtidspensionen." Samtidigt sägs att "studier bör ses som ett av flera sätt att stimulera till och möjliggöra såväl återvändande till förvärvslivet som ett mer aktivt liv i övrigt. Studier kan i många fall vara det mest effektiva medlet för att förbättra möjligheterna för en förtidspensionär att helt eller delvis försörja sig själv. Förmågan att klara studier måste emellertid, i likhet med förmåga att utföra andra aktiviteter, beaktas vid bedömning av arbetsförmåga." Det bör också påpekas att såväl sjukskrivning som förtidspension bör vara partiell och studier bedrivs på den resterande tiden.

Samma principer för prövning kommer att gälla även studier som bedrivs med uttag från IKS. Jag ser inga skäl att särbehandla sådana studier. Det finns å andra sidan inte heller skäl att begränsa möjligheterna för dessa grupper att ta ut medel från IKS-konto eller att erhålla kompetenspremie. Kompetensutvecklingen kan spridas ut över en lång tidsperiod och ske i former som inte ger skäl att ifrågasätta om arbetsförmågan är nedsatt.

10.3 Föräldrapenning

Motsvarande förhållanden som för sjukförsäkringen gäller för den som uppbär föräldrapenning. Sådan utgår enligt lagen om allmän försäkring "för vård av barn", vilket inte är förenligt med att någon annan vårdar barnet. Men vård av barn kan vara förenligt med många former av kompetensutveckling, varför det inte bör föreligga några principiella hinder att göra uttag från IKS-konto och samtidigt uppbära föräldrapenning.

10.4 Rehabilitering

Om en anställd varit sjuk i mer än fyra veckor eller varit sjuk upprepade tillfällen är en arbetsgivare skyldig att i samråd med den anställda göra en rehabiliteringsutredning. Arbetsgivaren är också skyldig att svara för rehabiliteringsåtgärder som genomförs i anslutning till arbetsplatsen. Om detta inte är tillräckligt eller någon saknar arbetsgivare skall försäkringskassan upprätta en rehabiliteringsplan med åtgärder som behövs för att den försäkrade skall kunna återgå i arbete. Dessa åtgärder kan innefatta olika former av utbildning. Den som deltar i rehabilitering har rätt till rehabiliteringsersättning, som består av dels en inkomstersättning på samma nivå som sjukpenningen, dels särskilda bidrag för att t.ex. täcka kursavgifter och läromedel vid utbildning.

Rehabiliteringsersättning kan inte utgå samtidigt som studiestöd. Om rehabiliteringen exempelvis innefattar högskolestudier kan inte studiemedel beviljas. Med hänsyn till att medel på IKS-konto är individens egna hopspara medel kan enligt min mening inte samma princip tillämpas för IKS. Det skall således vara möjligt för den som uppbär rehabiliteringsersättning att komplettera denna med uttag från sitt IKS-konto. Det förhållandet att bidragsdelen av studiemedlen inte kan uppbäras samtidigt med rehabiliteringsersättning skulle tala för att kompetenspremien inte skulle beviljas i detta fall. Jag menar dock att alla som använder IKS-medel för kompetensutveckling bör ha samma skatteregler.

10.5 Arbetslöshet

Enligt lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring skall dagpenning från arbetslöshetsförsäkringen baseras på den inkomst "som den sökande före arbetslöshetens inträde vanligen fick under arbetstid som var normal för den sökande". På samma sätt som för SGI borde därför avtalsreglerade avsättningar till IKS-konto komma att räknas in i underlaget för dagpenningen.

För rätt till ersättning från arbetslöshetsförsäkringen gäller de s.k. grundvillkoren. Enligt dessa skall den arbetslöse vara oförhindrad att äta sig arbete minst 17 timmar per vecka och minst tre timmar per dag. Vidare skall den arbetslöse vara beredd att anta erbjudet lämpligt arbete. Med lämpligt arbete avses enligt anvisningar från AMS exempelvis arbeten som inte kräver mer än 12 timmar bortavaro från hemmet.

Arbetslöshetsersättning beviljas normalt inte till studerande, som bedriver organiserade studier vid t.ex. högskola, eftersom sådana studerande inte kan anses stå till arbetsmarknadens förfogande.

Däremot samordnas arbetslöshetsersättning inte med t.ex. inkomst från privat pensionsförsäkring. Det kan inte vara aktuellt att uttag från IKS-konto skulle påverka dagpenning från a-kassa.

Kompetenspremien är inte beroende av i vilken utsträckning den enskilde avstår från förvävarsarbete. Det går att arbeta full tid och få maximal kompetenspremie. Samma synsätt bör gälla vid arbetslöshet, dvs. det skall gå att vara arbetslös på heltid och få maximal kompetenspremie. Kompetensutveckling behöver inte lägga hinder för ett aktivt arbetssökande. Det är dock angeläget att den som påbörjar kompetensutveckling görs uppmärksam på de krav som ställs för rätt till arbetslöshetsersättning. Det finns en risk att någon gör uttag, betalar kursavgift m.m. och under utbildningens gång får erbjudande om ett jobb eller en plats i ett arbetsmarknadspolitiskt program. I den situationen kan rätten till arbetslöshetsersättning upphöra om den arbetslöse inte accepterar erbjudandet.

10.6 Bostadsbidrag och socialbidrag

Enligt lagen (1988:786) om bostadsbidrag beräknas den s.k. bidragsgrundande inkomsten som all inkomst av tjänst enligt inkomstskattelagen. Det innebär att exempelvis pension från ett IPS-sparande reducerar bostadsbidraget.

Det är rimligt att samma princip tillämpas för uttag från kompetensparkonto. Detta kan göra det mindre lönsamt att ta ut pengar för en kompetensutveckling för dem som har bostadsbidrag. Men att bostadsbidragen skapar höga marginaleffekter är ett generellt problem, som även påverkar t.ex. det ekonomiska utbytet av att öka sin arbetstid. Det ligger inte inom ramen för denna utredning att behandla denna problematik. Jag ser inte heller utrymme att införa någon undantagsregel för IKS-uttag. Däremot bör enligt min mening kompetenspremien, som ju har formen av en skatte-reduktion, inte påverka bostadsbidragets storlek.

Kommunen skall enligt socialtjänstlagen (1980:620) ge försörjningsstöd i form av socialbidrag om den som söker sådant stöd inte kan tillgodose sina behov på annat sätt. Detta inbegriper en prövning mot den sökandes egna tillgångar. Enligt Socialstyrelsens allmänna råd om försörjningsstöd (SOSFS 1998:11) skall kommunen därvid endast beakta sådana tillgångar som den sökande faktiskt kan förfoga över eller få tillgång till. Som exempel på tillgångar som inte skall beaktas nämns pensionsförsäkring som inte kan återköpas.

Tillgångar på IKS-konto kommer däremot att vara möjliga att få tillgång till även då de inte skall användas till kompetensutveckling. Sådant uttag beläggs dock med en uttagsavgift. Jag bedömer trots detta att det är rimligt att IKS-medel inte beaktas vid kommunernas prövning av socialbidrag. Det kan dock inte anses ligga inom mitt uppdrag att föreslå förändringar i Socialstyrelsens allmänna råd.

10.7 Samordning med andra studiestödssystem

Mitt förslag: Uttag från IKS-konto skall inte räknas in i den inkomst som ligger till grund för inkomstprövning av studiemedel enligt studiestödslagen.

Det finns idag ett omfattande offentligt system för stöd till den som studerar. I flera fall ges stöd även till sådana utbildningar som kommer att ingå i kompetensutvecklingsregistret och således berättiga till uttag från IKS-konto och till kompetenspremie.

Enligt min mening bör det inte ske någon samordning mellan IKS och andra studiestödssystem. Den som studerar med någon form av bidrag bör således, för samma studier, kunna göra uttag från IKS-konto och även beviljas kompetenspremien. Det vore oskäligt att inte medge uttag från IKS-konto, som ju är den enskildes egna medel, om kontoinnehavaren genomgår en utbildning som normalt sett berättigar till sådant uttag. För många är studiestödet lagt i förhållande till den inkomst som går förlorad vid studier. Aktivitetsstöd vid arbetsmarknadsutbildning och särskilt utbildningsbidrag uppgår till högst 580 kr per dag, vilket ger 80 procents ersättningsnivå för inkomster upp till 16 000 kr per månad. Övriga studiestöd ligger på en lägre nivå. Att ha möjlighet att utnyttja IKS-kontot kan för många vara en förutsättning för att de skall välja att studera.

Studiemedel enligt studiestödslagen (1999:1395) är inkomstprövade. Den som har inkomster över det s.k. fribeloppet, som i dag uppgår till 125 procent av ett prisbasbelopp räknat på ett halvår, får studiemedlen reducerade med 50 procent av den del av inkomsten som överstiger fribeloppet. Som inkomst räknas sådana inkomster som i taxeringen hänförs till inkomst av tjänst, inkomst av näringsverksamhet eller inkomst av kapital. Från och med 1 juli 2001 höjs fribeloppet från nuvarande 54 600 kr till 91 000 kr för heltidsstudier. Trots höjningen kan uttag från IKS-konto komma att reducera storleken på de studiemedel som kan beviljas. Studiestödslagen och tillhörande förordning bör därför ändras så att uttag från IKS inte räknas in i den inkomst som ligger till grund för inkomstprövningen av studiemedel.

Aktivitetsstöd, som bl.a. lämnas till den som deltar i arbetsmarknadsutbildning, är samordnad med ersättningar inom socialförsäkringen och andra studiestödsformer. Den som uppbär studiemedel eller särskilt utbildningsbidrag får sitt aktivitetsstöd reducerat med motsvarande belopp. Det går således inte att samtidigt uppbära dessa olika studiestödsformer. En sådan samordning bör inte gälla för uttag från IKS, eftersom det sparade kapitalet inte utgör något bidrag utan är den enskildes egendom.

10.8 Avgränsning mot verksamhetsrelaterad kompetensutveckling och Växtkraft Mål 3

Växtkraft Mål 3 är ett program för kompetensutveckling som delfinansieras av Europeiska socialfonden (ESF). Sverige disponerar omkring 900 miljoner kr per år under perioden 2000-2006 från ESF och ett ungefär lika stort belopp utgör svensk medfinansiering. Programmet administreras av Svenska ESF-rådet.

Målgrupper för programmet är arbetslösa, anställda och ensamföretagare. Diskussioner om samspelet mellan Mål 3 och IKS kan uppkomma när det gäller målgrupperna ensamföretagare och anställda varför enbart de delarna av Mål 3-programmet diskuteras i det följande. Jämfört med övriga EU-länder lägger Sverige en mycket hög andel av programmedlen för Mål 3 på kompetensutveckling för anställda.

Växtkraft Mål 3 omfattar hela arbetsmarknaden men inriktas främst på små och medelstora företag (och motsvarande arbetsplatser inom stat, landsting och kommuner). Stöd till arbetsgivaren kan ges till en del av de utbildnings- och lönekostnader som uppkommer i samband med kompetensutvecklingen. Ett företag kan beviljas högst 400 000 kr.

Begreppet kompetensutveckling ges i samband med Mål 3-programmet en mycket vid tolkning: det handlar i första hand om lärande i arbetet eller annan verksamhetsrelaterad kompetensutveckling, men kan också avse t.ex. komplettering av baskunskaper. Det finns inte några formella hinder för att programmet kan stödja också kvalificerad utbildning på högskolenivå om sådana behov identifieras vid verksamhetsanalysen.

Genomförandet av kompetensutvecklingen inom Mål 3-programmet grundas på en verksamhets- och kompetensanalys. Analysen skall genomföras av arbetsgivaren och de anställda tillsammans och resultera i en handlingsplan. Analyserna syftar till ökad förändringsbenägenhet. Även om analyserna i hög grad utgår från aktuella och framtida behov på den berörda arbetsplatsen kan processen väcka önskemål hos individen om insatser utöver dem som kommer att delfinansieras med Mål 3-medel.

I vissa fall kanske individens önskemål inte alls kan tillgodoses inom ramen för Mål 3 därför att insatsen är alltför omfattande eller inte svarar mot företagets behov. I andra fall kan man tänka sig att en del av kompetensutvecklingen genomförs inom Mål 3 men kompletteras med ytterligare utbildnings- eller kompetensutveck-

lingsinsatser med stöd av IKS. Om individuella önskemål om utbildning, som inte äger så stor tyngd för företaget och därmed inte kan rymmas inom Mål 3, kan länkas över till IKS ökar förutsättningarna till en mer omfattande kompetensutveckling vilket bör vara positivt för såväl individen som samhället.

Både Växtkraft Mål 3 och IKS syftar till att stimulera kompetensutveckling och de vänder sig delvis till samma målgrupper. Medan Mål 3 är starkt knutet till arbetsplatsen och dess kompetensbehov ger IKS individen frihet att själv välja inriktning. En samlad strategi där båda stödformerna ingår skulle kunna ge ytterligare kraft åt kommande kompetensutvecklingsinsatser i arbetslivet och därmed stärka företagen och stimulera individerna.

10.9 Civilrättsliga frågor

Mitt förslag: De civilrättsliga regler som föreslås gälla inom det individuella kompetenssparandet utformas med nära anknytning till vad som gäller i fråga om det individuella pensionssparandet (IPS). Regler om förmånstagarförordnande och bodelning följer vad som gäller inom IPS.

Det utmätningsskydd mot spararens borgenärer som finns inom IPS skall inte gälla inom IKS.

I fråga om kompetenssparande i försäkring gäller försäkringsavtalslagens regler. I försäkringslagen införs en regel som föreskriver att vissa förfoganden är utan verkan om de skett i strid med de föreslagna nya bestämmelserna i 58 a kapitlet inkomstskattelagen om kompetensparförsäkring.

Grundläggande för sparandet inom IKS liksom inom det individuella pensionssparandet (IPS) är att det upprättas ett skriftligt avtal mellan sparinstitutet och spararen. Vissa regler som avser utbetalning av kompetenssparandet skiljer sig naturligen från bestämmelserna inom IPS. De civilrättsliga reglerna ansluter så långt det är möjligt till vad som gäller för IPS. Således införs motsvarande regler om förmånstagarförordnande och bodelning i lagen om individuellt kompetenssparande.

Enligt huvudregeln i lagen om individuellt pensionssparande är tillgångar på ett pensionssparkonto skyddade mot utmätning om spartiden överstiger tio år. Grunden för denna bestämmelse är att ett långsiktigt sparande med viss regelbundenhet är skyddsvärt.

Förebilden för denna bestämmelse finns i bestämmelserna i 116 § försäkringsavtalslagen. I IKS-systemet kommer spartiden inte att bindas på det sätt som gäller inom IPS. Innestående medel skall alltid vara tillgängliga för kompetensutveckling. Därtill kan uttag göras för andra ändamål, efter att en särskild avgift erlagts. Mot den bakgrunden är det inte rimligt att inom IKS ha en motsvarande regel som för IPS om utmätningsskydd.

För kompetenssparande som sker i en försäkring gäller försäkringsavtalslagens bestämmelser. I 3 § försäkringsavtalslagen införs en bestämmelse om att villkor om överlåtelse, pantsättning, förmanstagarförordnande eller annat förfogande över en försäkring är utan verkan om de står i strid med villkor som enligt de föreslagna reglerna i ett nytt 58 a kapitel i inkomstskattelagen skall tas in i ett avtal om kompetenssparförsäkring. Detta innebär bl.a. att en kompetenssparförsäkring under den försäkrades livstid får överlätas endast på grund av utmätning, ackord, konkurs eller bodelning. Det innebär vidare att en kompetenssparares make, sambo eller barn skall kunna sättas in som förmanstagare. Detsamma gäller barn till kompetensspararens make eller sambo. Vidare innebär den föreslagna hänvisningen i försäkringsavtalslagens bestämmelser till det föreslagna nya kapitlet i inkomstskattelagen att villkor om att kompetenssparförsäkringen får pantsättas är utan verkan.

11 Genomförandet

11.1 Uppföljning och utvärdering

Mitt förslag: Statistiska Centralbyrån (SCB) bör få ansvar för den löpande uppföljningen av IKS. Genom samordning av interna och externa dataregister kan SCB leverera de relevanta uppgifter som krävs för den löpande uppföljningen.

För utvärdering och djupare analyser av vilken betydelse och inverkan IKS har i olika avseenden föreslår jag att IKS-styrelsen upphandlar dessa tjänster. Styrelsen bör ansvara för att samordnade utvärderingar på nationell nivå kommer till stånd. Utöver de nationella utvärderingarna bör IKS-styrelsen också stimulera fristående forskningsprojekt och uppmuntra samarbete mellan olika parter för utvärdering av IKS.

I mitt uppdrag har ingått att genomföra en rad analyser av IKS effekter på tillväxt, arbetsmarknad, finansmarknad samt hur utbud och efterfrågan inom utbildningsområdet påverkas. Det är t.ex. analyser om IKS' konsekvenser för olika grupper med olika inkomst- och utbildningsnivå, kön, ålder och etnisk tillhörighet. Staten har ett intresse av att studera IKS ur ett fördelningsperspektiv och pröva hur systemet kan bidra till en mer jämlik utbildningsnivå.

Det är omöjligt att redan nu förutse vad IKS kommer att få för fördelningspolitiska konsekvenser. Det beror till stor del på hur väl vi lyckas motivera människor att delta i sparandet och om de ser IKS som en möjlighet att påverka den egna situationen. Det finns inte heller några jämförbara system att utgå ifrån vid analyser och effekter för införandet av IKS.

Därför föreslår jag att man redan från början skapar en samordnad funktion för uppföljning och utvärdering. Dessa löpande uppföljningar och utvärderingar blir viktiga för att bedöma om IKS tjänar de syften som ställts upp. Kvalificerad forskning och utvärdering som bidrar med kunskap om hur IKS inverkar i olika avseenden kan dessutom utgöra underlag för att vidta åtgärder som förstärker önskade effekter och minimerar de oönskade.

11.1.1 Utgångspunkter

I kommittédirektivet till utredningen anger regeringen fem prioriterade syften för statens medverkan till individuellt kompetenssparande.

Ett första syfte är att bidra till en högre kunskapsnivå hos arbetskraften samt en jämnare fördelning av inhämtandet av kunskaper över livet. Det bidrar till att förebygga risken för arbetslöshet och förtida pensionering samt stärker individens trygghet.

Ett andra syfte är att öka individens valfrihet, stärka individen och dennes inflytande över den egna kompetensutvecklingen.

Ett tredje syfte är att bidra till att stärka företagen och deras konkurrenskraft samt samhällsekonomin i stort.

Ett fjärde syfte är att underlätta omställningar och rörlighet på arbetsmarknaden.

Ett femte syfte är att bryta den etnisk- och könssegregerade arbetsmarknaden och den sociala snedrekryteringen till högre utbildning.

Både individer, arbetsgivare och samhället i stort har ett intresse av att dessa syften uppnås. Jag har tidigare betonat att det individuella kompetenssparandet ska ses som ett komplement till befintliga stöd för vidareutbildning och kompetensutveckling. IKS ska inte ersätta den verksamhetsrelaterade kompetensutvecklingen som arbetsgivaren har ett odelat ansvar för. IKS ska inte heller ersätta samhällets stöd till vuxenutbildning, folkbildning eller arbetsmarknadsutbildning. Samhället har fortsatt ansvar för de individer som har kortast utbildning och störst behov av finansiellt stöd för att komplettera sin grundutbildning. Jag anser att riktade åtgärder för olika grupper inte kan ske inom ramen för ett individuellt kompe-

tenssparande. Riktade åtgärder bör även fortsättningsvis ske inom ramen för reguljär arbetsmarknads- och utbildningspolitik.

En regelbunden uppföljning av IKS kommer också att kunna fungera som utgångspunkt för djupare analyser och forskningsinsatser som olika intressenter kan vilja genomföra. Dessa intressenter kan vara universitet, forskningsinstitutioner, arbetsmarknadens parter, utbildningsanordnare m.fl. som vill kunna analysera beteenden och effekter av IKS inom olika områden.

Innan jag anger omfattning och organisation av den verksamhet som krävs för uppföljning och utvärdering är det viktigt att klargöra vilka frågor som är aktuella att studera och analysera. Verksamheten handlar om två skilda områden som kräver olika hantering och kompetens.

Det första området handlar om löpande uppföljning. Den bedömer jag möjlig att genomföra med hjälp av de uppgifter som IKS genererar, dvs. uppgifter om kontohavare, kontoförare och utbildningsanordnare i kombination med andra dataregister hos t.ex. SCB. För denna uppföljning av befintlig statistik krävs ett dataregister med flexibel programvara som kan anpassas till andra databaser. Denna löpande uppföljning kräver relativt begränsade personella resurser.

Den andra delen, som ligger lite längre fram i tiden, handlar om utvärderings- och forskningsfrågor av kvalitativ art. För detta krävs forskningsinsatser och en mer omfattande organisation vilket medför vissa kostnader. Det handlar till exempel om att studera beteendeffekter. Har IKS medfört att nya individer börjat studera som annars inte skulle ha gjort det? Har nya utbildningar kommit till stånd? Det kan också handla om frågor som rör effekterna på arbetsmarknaden, arbetsorganisation, individens löneutveckling osv. För att dessa frågor ska kunna studeras bör systemet ha varit igång ett antal år.

11.1.2 Frågor och områden för uppföljning och utvärdering

Många av de datauppgifter som är intressanta att följa upp eller utvärdera ur ett IKS-perspektiv kommer att finnas tillgängliga på olika håll. I kapitel 8 redovisar jag förslag på hur organisation och myndighetsuppgifter för IKS bör konstrueras. Jag förordar ett förslag som innebär att en IKS-styrelse bildas där företrädare för berörda myndigheter bör finnas med. Dessa myndigheter har

värdefull information i sina dataregister som är lämplig att samköra med IKS' register för uppföljning av verksamheten.

11.1.3 Löpande uppföljning

Följande områden bör ses som ett koncentrat av frågor som bör bli aktuella för uppföljning. Områdena innehåller inom sig flera följdfrågor. Frågorna är emellertid så konkreta att ett flexibelt dataregister som kan samköras med andra register kommer att kunna leverera relevanta uppgifter under varje område:

Vilka sparar (ålder, kön, inkomstnivå, utbildningsnivå osv.) – hur mycket och hur länge?

Vilken form av kompetensutveckling utnyttjas IKS för och i vilken omfattning?

Sparformen – hur utvecklas avgifter, avkastning osv.

Organisationen – kostnader, tid och effektivitet i utförandet

Studiernas förläggning – arbetstid/fritid, eventuellt arbetstidsbortfall

Den här typen av frågor kan till allra största del besvaras med hjälp av uppgifter från SCB, CSN, befintliga utbildnings- och praktikregister, skatteförvaltningen samt kontoförarna (försäkringsbolag och sparinstitut).

De uppgifter som IKS själv måste ta fram handlar om de utbildningar som inte finns i andra dataregister, dvs. alla nya utbildnings-, kompetensutvecklings- och praktikanordnare och deras kurser som kommer att vara godkända för IKS-uttag.

11.1.4 Utvärdering/forskning

För studier av beteenden och effekter av det individuella kompetenssparandet krävs andra former och resurser än för den löpande uppföljningen. En viktig fråga är om det statliga engagemanget genom införandet av IKS har någon betydelse för individens val att vidareutbilda sig och för valet av inriktning på kompetensutvecklingen. Utvärderingen bör bestå av tidsbegränsade uppdrag såväl som mer långsiktiga studier. SCB:s olika totalregister kan leverera underlag för utvärderingar av IKS men underlagen måste kopplas

till forskningsinsatser som löper över längre tid. Följande frågor och områden kan tjäna som underlag inför utvärderingsuppdragen:

Grundplåtens och kompetenspremiens betydelse (både kvantitativa data och beteendestudier krävs).

Betydelsen av skatteavdrag och beskattning under studieperioden.

Effekter på andra sparformer.

Betydelsen av rådgivning, hjälp och stöd (attitydundersökningar, utvärderingsenkäter efter genomgångna kurser m.m.).

Effekter på individnivå (inkomstutveckling, arbetslöshet, arbetsuppgifter, utbildningsnivå m.m.).

Effekter i arbetslivet (förekomst av IKS-avtal på arbetsplatserna, påverkan på den befintliga personalutbildningen, förändrad arbetsorganisation, studieledighetslagen, effekter för småföretagare m.m.).

Effekter på arbetskraftsutbudet.

Effekter på utbildningssystemet (nya aktörer, förändrat utbud, kvalitetsfrågor m.m.).

Informationsinsatsernas betydelse (följa upp både kvantitativa och kvalitativa mål för informationsinsatserna).

Studera individer som väljer att *inte* spara i IKS. Vad skiljer dem från de som sparar?

Utöver dessa områden blir det IKS-styrelsens ansvar att göra stickprovskontroller av godkända utbildningsanordnare. En annan del av utvärderingsarbetet bör handla om att bearbeta ett urval av de kursutvärderingar som kompetensanordnarna är skyldiga att medverka i.

11.1.5 Organisation av uppföljningen

Statistiska Centralbyrån har tillgång till en stor del av den statistik och de uppgifter som är aktuella att samköra för den löpande uppföljningen av IKS. Exempel på statistik som SCB kan leverera finns i sådana dataregister som SCBTB (totalregister över inkomster, skatter m.m.), RAMS (sysselsättningsregister) CFAR (företags- och arbetsställeregister) LUCAS (longitudinell utbildnings- och arbetsmarknadsstatistik) och RTB (register över totalbefolkningen). Om man matchar IKS uppgifter med dessa totalregister så kan en databas byggas upp för den löpande uppföljningen och för

utvärdering och forskning. Det finns också databaser som innehåller ett stort urval ur SCB:s totalregister, t.ex. HINK (hushållens inkomstdatabas) och LINDA (longitudinella individdata) som också kan matcha IKS-uppgifter.

SCB genomför också personalutbildningsundersökningar två gånger per år som ett tillägg i den regelbundna Arbetskraftsundersökningen (AKU). Här finns det enligt SCB möjlighet att lägga till ett antal frågor om IKS. Så kan man t.ex. få information om i vilken utsträckning arbetsgivarna medverkar till individens kompetenssparande.

Vart tredje år genomför SCB en vuxenutbildningsundersökning. Här finns det enligt SCB möjlighet att få med flera frågor om IKS och dessutom i kombination med ett bredare utbildningsperspektiv. Det pågår också en utbyggnad av skolregistret RTU (rikets totala utbildningsanordnare) som bör ha en naturlig koppling till IKS.

Slutsatsen är att SCB relativt enkelt kan tillhandahålla de uppgifter som krävs för den löpande uppföljningen under förutsättning att kompletteringar kan göras ur IKS-register. När det gäller sparandet kan SCB hämta uppgifter via skatteförvaltningen (individens kontrolluppgift). För uppföljning av sparformerna krävs det kompletterande upplysningar från kontoförarna. Uppgifter om utbildningarna får SCB via CSN men också via det nya IKS-registret.

Mot bakgrund av ovanstående föreslår jag att SCB blir värmyndighet för den löpande uppföljningsverksamheten. Det innebär att SCB får i uppdrag att tillskapa en individdatabas för uppföljning, utvärdering och forskning. För att få tillgång till alla relevanta data måste SCB samarbeta och samråda med andra myndigheter som också berörs av det nya IKS-systemet.

Som redovisats i kapitel 8 är mitt förslag att IKS-styrelsen bör ha det yttersta ansvaret för verksamheten. SCB bör därför regelbundet redovisa uppföljningsresultat till styrelsen. Det blir också IKS-styrelsen som beslutar om nya uppdrag och eventuella åtgärder i systemet mot bakgrund av resultaten från uppföljningarna. En gång om året bör SCB publicera en offentlig statistisk rapport om IKS och däremellan redovisa uppföljningsresultat varje kvartal till IKS-styrelsen.

11.1.6 Organisation av utvärdering/forskning

Utvärderingar av IKS kommer med stor sannolikhet att initieras av flera olika aktörer. Till exempel bör både myndigheter och privata organisationer inom utbildningsområdet ha ett intresse av att följa IKS-spararnas beteenden och val av utbildningar. Fackförbund och arbetsgivare kan vara intresserade av att följa upp avtal och överenskommelser kring IKS. Försäkringsbolag och sparinstitut har intresse av att studera sparbeteendet inom IKS. Forskare som sysslar med lärande, kompetensutveckling, arbetslivsfrågor m.m. är en viktig grupp som sannolikt kommer att intressera sig för IKS och studera beteenden och effekter ur olika aspekter. Alla dessa insatser är ytterst värdefulla för utvärderingen av IKS.

Staten bör på olika sätt stimulera att dessa fristående forsknings- och utvärderingsinsatser kommer till stånd men har dessutom ett intresse av att det genomförs samordnade utvärderingar på nationell nivå. Det kan t.ex. handla om att studera IKS ur ett samhällsekonomiskt perspektiv eller olika former av tvärvetenskaplig forskning. Kommer IKS att utveckla samspelet mellan individen, arbetsgivarna och staten när det gäller utbildning och kompetensutveckling? Utvärderingsinsatserna behöver löpa under flera år och kan i många fall inte komma igång förrän sparande och utnyttjande av IKS pågått under en tid.

Jag föreslår att IKS-styrelsen får i uppdrag att:

Formulera viktiga områden för den nationella utvärderingen. Den bör bestå av både tidsbegränsade projekt och mer långsiktiga studier.

Samordna de nationella utvärderingarna genom att upphandla forskningsinsatser. Större projekt bör utformas i samarbete med olika parter som också bidrar till finansieringen. Det är önskvärt att tvärvetenskapliga studier kommer till stånd kring det individuella kompetenssparandet. IKS handlar om individens beteenden men också om effekter på utbildningssektorn, arbetsmarknaden och samhället i ett bredare perspektiv.

Stimulera att fristående utvärderingar av IKS kommer till stånd. Medel bör avsättas så att organisationer och forskare kan ansöka om pengar för olika utvärderingsprojekt.

11.1.7 Uppskattade kostnader för uppföljning och utvärdering

Kostnaderna för den löpande uppföljningen består dels av det nya register som tillskapas där alla kompetens- och utbildningsanordnare ingår som inte finns registrerade någon annanstans, dels av kostnaderna för samkörning mot olika dataregister hos SCB, CSN, Högskoleverket, Skolverket, Internationella Programkontoret för utbildningsområdet, folkbildning, studieverksamhet, AMS, skatteförvaltningen samt kontoförarna.

De löpande kostnaderna för samkörningen i de olika registren samt SCB:s övriga kostnader för att sköta verksamheten uppskattas till 2 miljoner kr årligen. Summan inkluderar både det nya register som måste upprättas, klassificering av nya utbildningar och kurser samt övriga kostnader för att sköta register och producera en årlig rapport samt kvartalsvisa redovisningar till IKS-styrelsen. Uppföljningen skall börja gälla i samband med IKS' start, dvs. den 1 januari 2002.

När det gäller nationella forsknings- och utvärderingsinsatser samt stimulansen till fristående utvärderingsprojekt föreslår jag en avsättning om 15 miljoner kr för en tioårsperiod. IKS styrelsen får i uppgift att fördela dessa medel. Ett övergripande nationellt utvärderingsprojekt bör ske inom ramen för dessa anslag men det skall också vara möjligt att ansöka om pengar till fristående projekt och samarbetsprojekt mellan olika parter där delar av ett sådant projekt kan finansieras med medel från IKS-styrelsen.

Jag bedömer att forskning och utvärdering för att studera IKS effekter inte på samma sätt som uppföljningen bör starta redan 2002. Det är mer rimligt att tänka sig att analyser av beteenden och effekter som IKS genererar inte blir synliga förrän efter några år. Därför föreslår jag att en nationell utvärdering startar år 2004 för att löpa över en tioårsperiod men att fristående forskningsprojekt kan börja ansöka om pengar från IKS-styrelsen redan från start, dvs. 2002. Jag har i kapitel 8 föreslagit att en samlad avstämning av IKS-styrelsens intäkter och kostnader bör genomföras år 2007. Om det vid avstämningen bedöms att ytterligare medel bör avsättas för forskning och utvärderingsinsatser så kan projekt förlängas och nya projekt kan komma igång.

11.2 Informationsinsatser

Mitt förslag: 30 miljoner kronor avsätts för informationsinsatser under de fem första åren. Jag föreslår också att ett särskilt engångsanslag om 10 miljoner kronor bör avsättas till de fackliga organisationerna och till småföretagens organisationer för ytterligare informationsinsatser om IKS. IKS-styrelsen bör få ansvar för att planera och genomföra informationsinsatserna och fördela medlen till fack- och företagarorganisationer.

Jag har i kapitel 8 beskrivit att det enligt min bedömning finns behov av omfattande informationsinsatser, särskilt under introduktionsperioden av IKS-systemet och att detta blir en central samordningsuppgift för den IKS-styrelse jag föreslår ska inrättas. Jag föreslår att en ekonomisk ram på 30 miljoner kr avsätts för informationsinsatser under de fem första åren. Därutöver tillkommer de löpande insatser som IKS-styrelsen ansvarar för avseende driften av en IKS-portal och kontaktcenter för löpande information och rådgivning. Jag har också föreslagit att ett särskilt engångsanslag på 10 miljoner kr bör avsättas till de fackliga organisationerna och till småföretagens organisationer för deras informationsinsatser om IKS. Sammantaget har jag därmed beräknat att 40 miljoner kr i engångsvisa anslag bör tillföras IKS-styrelsen att disponera under perioden från år 2002 till och med år 2006 för olika informationsinsatser under uppbyggnadsperioden av IKS.

IKS-styrelsen bör få ansvar att planera och genomföra informationsinsatserna. Inför starten av IKS den 1 januari 2002 bör regeringen uppdra till den organisationskommitté, som jag tidigare föreslagit skall inrättas, att ansvara för att genomföra de informationsinsatser som krävs innan systemet är igång. Jag vill dock redan nu peka på några centrala områden, som enligt min bedömning, bör ligga till grund för organisationskommitténs och IKS-styrelsens fortsatta arbete med utformningen av informationsinsatserna.

11.2.1 Utgångspunkter

Informationsinsatserna måste utgå från att IKS är en angelägenhet för alla löntagare och företagare och att därmed praktiskt taget hela

arbetskraften måste omfattas av informationen. Jag har i mina beräkningar antagit att så många som 15 procent av arbetskraften varje år under de tre första åren kan komma att påbörja ett sparande och att när systemet är fullt utbyggt halva arbetskraften varje år aktivt kommer att spara på ett IKS-konto. Förutsättningarna för dessa bedömningar är att alla i arbetskraften, drygt 4 miljoner individer, har nåtts av information om IKS-systemet.

Det handlar inte enbart om att individen får kunskap om själva IKS, vart man vänder sig för att starta ett sparande och hur medlen kan utnyttjas. Minst lika viktigt blir att förstärka en positiv attityd till kompetensutveckling och att det är något som individen är villig att ta ett eget ansvar för. Förutom kunskaps- och attitydmål handlar det också om att med hjälp av olika informationsinsatser skapa ett beteende, dvs. att individen verkligen påbörjar ett sparande på IKS-konto. Såväl omfattningen av antal individer som bredden i informationsinsatserna ställer krav på en väl planlagd och genomförd kommunikationsstrategi.

Informationsinsatserna om IKS måste också utformas utifrån att det finns flera olika målgrupper som måste nås av information och att budskapen varierar för respektive målgrupp. Den primära målgruppen består av hela den yrkesverksamma befolkningen, både löntagare och egenföretagare. En annan central målgrupp är de arbetsgivare som förväntas bidra till individens konto och fackliga organisationer som har intresse av att sluta avtal om IKS och stödja sina medlemmars kompetensutveckling. En tredje målgrupp är alla de intressenter som bidrar till själva IKS-systemet, dvs. alla kompetensutvecklingsanordnare, sparinstitut, banker, försäkringsbolag samt ett flertal myndigheter som på olika sätt berörs av systemet.

Därtill finns det inom respektive målgrupp mycket olika förkunskaper, förutsättningar och intressen som bör vägas in om informationen ska nå sitt syfte. Jag bedömer redan nu att det kommer att behövas särskilda informationsinsatser för invandrare och för småföretagare.

Informationsinsatserna kommer dessutom att behöva förändras över tiden. Vid introduktionen står sparandet i centrum men redan efter några år blir det frågor som rör kompetensutvecklingens innehåll och kvalitet som kommer att kräva större informationsinsatser. Samtidigt är det nödvändigt att redan från start kunna visa på utbudet av kompetensutveckling för att skapa incitament att avsätta medel. Informationsinsatserna måste dessutom successivt anpassas till de behov som framkommer av

den löpande rapporteringen och uppföljningen av IKS. Det blir en viktig uppgift för IKS-styrelsen att noga följa utvecklingen och sätta in särskilda informationsinsatser där det visar sig nödvändigt för att nå de mål och syften som riksdag och regering fastställt för IKS.

11.2.2 Samverka med andra

Min slutsats kring informationsinsatserna är att organisationskommittén och IKS-styrelsen i stor utsträckning måste samspela med och replikera på de informationsinsatser som olika intressenter själva genomför om IKS. Jag har redan tidigare framhållit att IKS på några års sikt kommer att bli ett naturligt inslag i den reguljära informationsverksamheten från såväl sparinstitut, kompetensutvecklingsanordnare som myndigheter. Jag bedömer det också som troligt att fackliga organisationer och arbetsgivare kommer att ha intresse av att löpande informera om IKS. Det innebär att IKS-styrelsens informationsinsatser måste förändras i takt med att andra aktörer övertar ett allt större ansvar för informationsverksamheten. Det är min bedömning att organisationskommittén och därefter IKS-styrelsen måste etablera ett nära samarbete med de olika intressenterna exempelvis genom att tillsammans bilda särskilda projektgrupper för de olika informations- och utbildningsinsatser som blir nödvändiga i uppbyggnadsskedet av IKS. Jag ser även ett behov av att IKS-styrelsen långsiktigt upprätthåller detta samordningsansvar.

11.2.3 Stöd till organisationerna

I enlighet med vad jag här sagt har jag också dragit slutsatsen att det är motiverat att anslå särskilda medel för att stödja de fackliga organisationerna och småföretagens organisationer i deras informationsinsatser vid introduktionen av IKS. Liknande satsning beslutade riksdagen om vid introduktionen av Kunskapslyftet där erfarenheterna har varit mycket goda. Uppsökande verksamhet och information som lämnas via den egna fackliga organisationen eller den egna företagorganisationen kan på ett helt annat sätt anpassas till den enskildes behov och förutsättningar. Jag anser också att organisationerna i detta fall har en viktig samhällsuppgift att motivera och engagera sina medlemmar att delta i IKS.

Resurserna för denna särskilda informationsinsatsning bör disponeras av IKS-styrelsen men skall ograverade gå till organisationernas egen informationsverksamhet. Organisationerna får givetvis själv avgöra om de önskar ta del av medlen. Därför bör IKS-styrelsen fördela medlen efter ansökan från de fackliga huvudorganisationerna och huvudorganisationerna för småföretagen. Det bör vara upp till IKS-styrelsen att i samråd med berörda parter fastställa närmare kriterier för detta riktade informationsbidrag.

11.2.4 Löpande uppföljning och tydliga mål för informationen

Min andra slutsats är att en rad analyser och undersökningar bör genomföras innan man fastställer formerna för olika informationsaktiviteter. Det handlar om att utgå från de kunskaper, intresse och attityder som respektive målgrupp har om IKS innan man bestämmer budskapets innehåll och utformning. Det handlar också om att ta reda på olika intressenters och aktörers intresse och förutsättningar att delta så att de statliga informationsinsatserna på bästa sätt kan komplettera och samspela med övrig information som lämnas om IKS. Jag föreslår därför att organisationskommittén genomför en förnyad opinionsundersökning redan under början av hösten år 2001, motsvarande den som jag låtit genomföra av Gallup. Det bör kompletteras med kvalitativa undersökningar bland olika målgrupper och intressenter. Resultaten av dessa analyser bör sedan ligga till grund för vilka informationsinsatser som bör genomföras och hur de bör utformas.

Jag ser det också som nödvändigt att informationsinsatserna kontinuerligt utvärderas, följs upp och justeras utifrån tydliga, mätbara mål. Det bör exempelvis kunna ske genom att det under hela den femåriga uppbyggnadsperioden genomförs upprepade opinionsundersökningar bland målgrupperna.

11.2.5 Ekonomisk ram

Jag har föreslagit att en budgetram om 40 miljoner kr ska avsättas för informationsinsatser under de fem första åren fram till år 2007. Av dessa skall 10 miljoner kr riktas till fackliga och småföretagarorganisationer. Jag har bedömt att denna ekonomiska ram bör vara tillräcklig eftersom jag räknar med att det kommer att finnas ett mycket stort intresse från en rad andra intressenter att komplettera

den statliga informationen med egen marknadsföring och egna informationsaktiviteter. Jag bedömer också att 10 miljoner kr till organisationerna kan få långt bättre genomslag och effekt än om motsvarande summa satsas på ytterligare statliga informationsaktiviteter. Givetvis blir det viktigt att följa upp också den ekonomiska ramen för informationsinsatserna och innan femårsperiodens slut ta ställning till den nivå som anses rimlig för den löpande, kontinuerliga informations- och rådgivningsverksamheten.

11.2.6 Informationsinsatser under år 2001

Jag har förutsatt att olika informationsinsatser måste påbörjas redan tidigt under hösten 2001 för att sedan intensifieras inför starten av IKS, den 1 januari 2002. Det innebär att en central roll för organisationskommittén blir att förbereda och ansvara för de inledande informationsaktiviteterna i samband med att systemet introduceras. Jag bedömer därför att organisationskommittén bör få disponera ca 10 miljoner kr av de föreslagna medlen. Riksdagen bör därför i tilläggsbudgeten för år 2001 besluta att från avkastningen på Riksgäldskontorets IKS-konto överföra 10 miljoner kr till organisationskommittén för informationsinsatser i samband med starten av IKS.

11.3 Tidsplan

Mitt uppdrag har varit att föreslå hur ett system för individuellt kompetenssparande bör utformas och jag har därför försökt vara mycket konkret i mina förslag. Jag väljer därför att avslutningsvis sammanfatta genomförandet av IKS genom att redovisa en möjlig tidsplan för det kommande arbetet som baseras på mina förslag om organisation, information, uppföljning och utvärdering.

December 2000– mars 2001	Betänkandet remissbehandlas.
Januari 2001	Uppdrag till myndigheterna om förstudie.
April 2001	Lagradsremiss till Riksdagen.
Maj 2001	Proposition till Riksdagen.

Maj 2001	Organisationskommittén påbörjar sitt arbete med utformningen av IKS-styrelsens instruktion, uppgifter och bemanning samt informationsinsatser under hösten.
Oktober 2001	Riksdagen fattar beslut om IKS.
1 januari 2002	IKS startar. IKS-styrelsen påbörjar sitt arbete. Löpande uppföljning av verksamheten redan från start.
2002–2004	Individens sparperiod för grundplåten.
Januari–mars 2002	IKS-portalen öppnar för allmänheten. Informationsinsatser.
2003–2006	Period för utbetalning av grundplåt.
2004–2014	Särskilda resurser avsatta under denna period för forskning och utvärdering av IKS.
2007	Fristående utvärdering av IKS-styrelsens verksamhet.

12 Författningskommentarer

12.1 Förslag till lag om individuellt kompetenssparande

1 kap. Inledande bestämmelser

Tillämpningsområde

1 kap. 1 §

Paragrafen anger lagens tillämpningsområde. Lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande har utgjort förebild för lagen om individuellt kompetenssparande. Några hänvisningar till lagen om individuellt pensionssparande görs därför inte i de särskilda lagrummen. En avvikelse mellan de båda lagarna är att denna lag i vissa delar är tillämplig på sparande i försäkring enligt vad som anges under 1 kap. 1 § andra stycket.

Av paragrafens *första stycke* framgår inledningsvis att lagens reglering avser individuellt sparande, dvs. sparande som bedrivs av en enskild person. Utanför tillämpningsområdet faller således sparande som sker i kollektiva former. Däremot kan en arbetsgivare sätta in pengar på en anställds kompetenskonto. Sparandet skall vidare ske för kompetensutvecklingsändamål. Häri ligger att sparandet i princip skall vara utformat på ett sätt som svarar mot vad som normalt uppfattas som syftet med kompetensutveckling. I 62 kap. 8 a § inkomstskattelagen (1999:1229) om inkomstskatt anges vilka krav som gäller för att avdrag skall medges för avsatta medel.

Ytterligare en förutsättning för att lagen skall vara tillämplig är att sparandet sker enligt ett särskilt avtal med ett sådant kompetenssparinstitut som anges i lagen och att avtalet uppfyller de krav i övrigt som uppställs i lagen. Sparande som sker hos andra institut eller på villkor som avviker från föreskrifter i lagen omfattas således inte heller av lagens bestämmelser i övrigt.

Av paragrafens *andra stycke* framgår att försäkringssparande till en del omfattas av lagens bestämmelser. Bestämmelser om vad som

avses med kompetenssparförsäkring finns i 58 a kapitlet i inkomstskattelagen.

Definitioner

1 kap. 2 §

Paragrafen innehåller definitioner av begreppen kompetenssparavtal, kompetenssparrörelse, kompetenssparinstitut, kompetenssparare, kompetenssparkonto, kontoinnehavare, värdepappersinstitut och IKS-styrelsen.

Med *kompetenssparavtal* avses sådant avtal som anges i 1 kap. 1 §, dvs. ett avtal om individuellt kompetenssparande med ett kompetenssparinstitut. Vilka företag som kan få tillstånd till kompetenssparrörelse och därmed vara kompetenssparinstitut anges i 1 kap. 5 §. Regler om kompetenssparavtal finns i 3 kap. 1 och 2 §§.

Kompetenssparrörelse är enligt lagens definition en verksamhet som består i att erbjuda allmänheten kompetenssparavtal. Föreskriften att verksamheten skall rikta sig till allmänheten innebär att sparande som står öppet endast för en sluten krets, t.ex. de anställda i ett visst företag faller utanför lagens tillämpningsområde. Användningen av ordet "rörelse" liksom kretsen av tillåtna sparinstitut innebär även att verksamheten skall bedrivas fortlöpande och yrkesmässigt.

Med *kompetenssparinstitut* avses företag som fått Finansinspektionens tillstånd att bedriva kompetenssparrörelse. Regler om vilka företag som kan beviljas sådant tillstånd och förutsättningarna för detta återfinns som tidigare nämnts i 1 kap. 5 §. Bestämmelserna kommenteras vidare nedan.

En *kompetenssparare* är som anges i paragrafen en person som träffat avtal om kompetenssparande med ett kompetenssparinstitut.

Kompetenssparkonto är det sammanhållande konto som skall föras av kompetenssparinstitutet. I 3 kap. 5 § anges vad som skall antecknas på kompetenssparkontot. Reglerna om sådana konton kommenteras närmare i anslutning till denna paragraf.

Kontoinnehavare till ett kompetenssparkonto är dels kompetenssparare, dvs. de som ursprungligen har tecknat ett kompetenssparavtal, dels de som genom förmånstagarförordnande eller bodelning förvärvat rätt enligt ett kompetenssparavtal. Om flera samtidigt är förmånstagare och tillgångarna inte fördelats mellan flera kompe-

tenssparkonton enligt bestämmelserna i 4 kap. 12 § tredje stycket är samtliga förmånstagare att anse som kontoinnehavare med avseende på det gemensamma kontot. Den som är berättigad enligt ett kompetenssparavtal är också ägare till tillgångarna på kompetenssparkontot. Denna äganderätt är dock inskränkt genom begränsningarna i möjligheterna att förfoga över tillgångarna. Med rätt enligt ett kompetenssparavtal avses denna inskränkta äganderätt, dvs. i första hand rätten att besluta om tillgångarnas förvaltning inom de ramar som lagen ger och att uppbära betalningar enligt kompetenssparavtalet.

Ett *värdepappersinstitut* är enligt 1 kap 2 § lagen (1991:981) om värdepappersrörelse ett företag som fått tillstånd att bedriva värdepappersrörelse. Kretsen av företag som kan erhålla sådant tillstånd utgörs enligt samma lag av svenska aktiebolag, bankinstitut, dvs. bankaktiebolag, sparbank, medlemsbank och utländskt bankföretag som har tillstånd att driva bankrörelse från filial här i landet, samt utländska företag som driver värdepappersrörelse från filial här i landet. De närmare förutsättningarna för tillstånd för de olika typerna av företag anges i 2 kap. lagen om värdepappersrörelse.

IKS-styrelsen är den myndighet som godkänner vilken kompetensutveckling som berättigar till avgiftsfritt uttag från kompetenssparkonto och till kompetenspremie.

Sundhetskrav

1 kap. 3 §

I paragrafen uppställs ett grundläggande sundhetskrav för den som bedriver kompetenssparrörelse. Bestämmelsen är utformad efter förebild av motsvarande regler i bl.a. lagen (1991:980) om handel med finansiella instrument och lagen (1991:981) om värdepappersrörelse. Sundhetskravet skall ligga till grund för prövningen av verksamhetens organisation och bedrivande. I detta innefattas bedömning av t.ex. kontroll- och säkerhetsrutiner, utformningen av avtalsvillkor, rutiner för hantering av byte av kompetenssparinstitut, informationen och rådgivning till spararna placingsstrategier.

Vid prövningen av om verksamheten kan anses vara sund bör särskild hänsyn tas till att det är fråga om ett sparande på medellång sikt som ur spararens synvinkel är bundet. Sundhetskravet skall

givetvis tillämpas såväl vid den inledande tillståndsprövningen som vid den löpande tillsynen.

Tillståndsplikt

1 kap. 4 §

Paragrafen innehåller det grundläggande kravet på att det fordras Finansinspektionens tillstånd för att få bedriva kompetenssparrörelse. Förutsättningarna för tillstånd kommenteras i anslutning till 1 kap. 5 och 6 §§.

1 kap. 5 §

Bestämmelsen i paragrafens *första stycke* anger vilka företag som får meddelas tillstånd att bedriva kompetenssparrörelse. Vad som avses med värdepappersinstitut anges ovan i kommentaren till 1 kap. 2 §. Avgränsningen till värdepappersinstitut innebär att kompetenssparinstituten kommer att omfattas av de allmänna bestämmelser som gäller för sådana företag, t.ex. de rörelse regler och regler om kapitaltäckning som gäller enligt bankrörelselagen och lagen om värdepappersrörelse.

I paragrafens *andra stycke* anges kriterierna för den materiella tillståndsprövningen. Punkterna 1 och 3 fordrar ingen ytterligare kommentar. Innebörden i det i punkten 2 uppställda sundhetskravet har behandlats i anslutning till 1 kap. 3 §.

1 kap. 6 §

Syftet med bestämmelsen är att ge Finansinspektionen ett fullgott underlag för bedömning av tillståndsfrågan. Det framstår som naturligt att det i planen bl.a. anges vilken eller vilka sparformer verksamheten skall omfatta, hur dessa är tänkta att utformas, rutiner för bokföring, registrering och förvaring av värdepapper och andra uppgifter av betydelse för tillståndsfrågan. Några detaljföreskrifter om verksamhetsplanens innehåll bör inte tas in i lagen. Det bör i stället överlätas åt regeringen, eller efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen att vid behov meddela närmare föreskrifter härom.

1 kap. 7 §

Förvaltningen av kompetenssparmedlen kommer att ske på ett sätt som i stora delar överensstämmer med bestämmelserna om det individuella pensionssparandet (IPS). De institut som har tillstånd att vara pensionssparinstitut bör därför kunna få sin ansökan om tillstånd prövad på ett enklare sätt. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen får meddela närmare föreskrifter om villkoren för en förenklad tillståndsgivning.

2 kap. Sparformer

2 kap. 1 §

Här anges de sparformer som det individuella kompetenssparandet omfattar. Härutöver kan kompetenssparande ske i försäkring som omfattas av denna lagstiftning enligt vad som närmare anges i 1 kap. 1 § andra stycket. Av formuleringen framgår att sparandet får fördelas mellan inlåning, andelar i värdepappersfond samt obligationer och andra fordringsrätter. Tillgångarna på kompetenssparkontot får också flyttas mellan de olika sparformerna och mellan olika placeringar.

De enskilda sparformerna kommenteras nedan.

2 kap. 2 §

Begreppet bankföretag omfattar både det som avses med bankinstitut i 1 kap. 2 § 3 lagen om värdepappersrörelse, dvs. bankaktiebolag, sparbank, medlemsbank och utländskt bankföretag som fått tillstånd att driva bankrörelse från filial här i landet, samt utländskt bankföretag utan etablering i Sverige.

Kännetecknande för bankinlåning är att den avser kontoinlåning från allmänheten med i princip likalydande villkor från alla insättare, att behållningen är nominellt säker och helt likvid och att den inte är förknippad med några skyldigheter för insättarna och inte heller kopplad till någon annan typ av näringsverksamhet eller rörelse.

2 kap. 3 §

Genom reglerna i lagen (1990:1114) om värdepappersfonder infördes EG:s direktiv (85/611/EEG) om samordning av lagar, förordningar och administrativa föreskrifter som avser företag för kollektiva investeringar i överlåtbara värdepapper (UCITS-direktivet) i svensk rätt. Hänvisningen i paragrafen till utländska fondföretag avser sådana som uppfyller kraven i direktivet. De fonder som blir aktuella är således i första hand fonder i länder inom det Europeiska samarbetsområdet (EES), vilka är underkastade i allt väsentligt samma regler som svenska fonder.

2 kap. 4 §

Paragrafen reglerar placeringar i obligationer och andra fordringsrätter. I paragrafen föreskrivs att placeringar får ske endast i papper som är föremål för allmän omsättning.

3 kap. Kompetensparörelse

Kompetenssparavtal

3 kap. 1 §

I paragrafen uppställs ett krav på skriftlig form för kompetenssparavtal. Kravet motiveras av att avtalet i vissa fall kan komma att gälla under lång tid och även efter spararens död. Obligatoriska uppgifter är att sparandet är avsett för kompetensutveckling och de villkor som gäller för utbetalning av kompetenssparmedlen. Avtalet får inte innehålla villkor om att en insättning inte får understiga 100 kr. Aktuella bestämmelser om utbetalning av kompetenssparmedel i kompetensutvecklingssyfte finns i 8 och 9 §§. I 12 § finns bestämmelser om utbetalning i andra fall än för kompetensutveckling. I fråga om uppdelningen av bestämmelser mellan lagen om individuellt kompetenssparande och olika skatteförfattningar har i förevarande paragraf intagits en bestämmelse om att kompetenssparavtalet även skall innehålla fullmakt för kompetenssparinstitutet att förfoga över tillgångar på kompetenssparkonto för betalning av avkastningsskatt. I ett kompetenssparavtal måste givetvis regleras även andra frågor. Särskilda föreskrifter om avtalets innehåll i

övrigt kan inte bedömas vara nödvändiga i lagen om kompetenssparande. Däremot föreskrivs att sådana villkor för att civilrättsligt kunna åberopas mot kontoinnehavaren skall tas in i avtalet. Motivet för detta är i huvudsak detsamma som för kravet på skriftlig form. Regeln är också ägnad att inskräpa vikten av att kompetenssparavtal utformas på ett tydligt och fullständigt sätt. Ett kompetenssparavtal får inte ingås av den som uppbär ålderspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension.

3 kap. 2 §

I paragrafen erinras om de krav som i inkomstskatterettsligt hänseende ställs på innehållet i ett kompetenssparavtal. Bestämmelsen har förts in här i stället för i inkomstskattelagen.

Sparmedlens förvaltning

3 kap. 3 §

I paragrafens *första stycke* uttrycks en grundprincip bakom den föreslagna lagstiftningen, nämligen att kontoinnehavaren själv, inom de ramar som lagen anger, får bestämma hur tillgångarna vid varje tid skall förvaltas. Kompetenssparinstitutet skall således följa kontoinnehavarens anvisningar i fråga om placeringar. Därvid måste givetvis iaktas de begränsningar av tillättna placeringar som följer av reglerna i 2 kap. I lagen ges inga föreskrifter om att placeringarna måste fördelas på visst sätt inom eller mellan de olika sparformerna. Den som önskar prioritera säkerhet i sparande kan som placering välja inlåning. Som en naturlig del i kompetenssparrörelse bör ingå att institutet i den utsträckning kontoinnehavaren önskar och behöver det, bistår denne med placeringsråd och annan vägledning. Härigenom torde i flertalet fall kunna undvikas förluster till följd av oförsiktighet eller bristande kunskaper. Kontoinnehavaren kan också uppdra åt kompetenssparinstitutet att sköta placeringarna. Institutet skall därvid självfallet iaktta föreskrifterna om tillättna sparformer och de begränsningar som kan följa av spararens instruktioner.

I paragrafens *andra stycke* finns en allmän målbestämmelse för förvaltningen av kompetenssparmedlen. Den kommenteras närmare i avsnitt 7.3.3.

3 kap. 4 §

I paragrafen regleras vilka värdepappersfonder och utländska fondföretag som kan komma i fråga. Den begränsning detta innebär kommenteras närmare i avsnitt 7.3.3.

3 kap. 5 §

Kompetenssparinstitutet skall för varje kompetenssparavtal föra ett särskilt kompetenssparkonto. Detta skall skiljas från inlåningskonton. Kompetenssparkontot är det sammanhållande kontot för samtliga placeringar. På kompetenssparkontot skall fortlöpande antecknas alla förvaltningsåtgärder som vidtas och kontot skall vid varje tidpunkt ge en samlad bild av hur kontoinnehavarens tillgångar är placerade.

3 kap. 6 §

Bestämmelsen följer av den valda lösningen att kontoinnehavaren förblir ägare till medel som inte placeras som inlåning direkt i kompetenssparinstitutet. Sparmedel som inbetalas till annat kompetenssparinstitut än bank skall således avskiljas och hållas avskilda från institutets tillgångar. Detsamma gäller obligationer och andra fordringsrätter som förvärvas för kontoinnehavarens räkning oavsett om institutet är en bank eller annat värdepappersinstitut. Beträffande avskiljande och formerna härför gäller vanliga regler. Avskiljandet innebär att tillgångarna inte kan utmätas för kompetenssparinstitutets skulder och inte heller ingår i konkursboet i fall av institutets konkurs.

3 kap. 7 §

I bestämmelsen ges kompetenssparinstitutet rätt att för i paragrafen angivna ändamål avyttra tillgångar på ett kompetenssparkonto för att göra likvida medel tillgängliga. Punkterna 1 och 2 fordrar ingen närmare kommentar. Punkten 3 avser i första hand utsöknings- och familjerättsliga förhållanden. Avyttringen bör ske med utgångspunkt från vad som bedöms vara mest förmånligt för kon-
toinnehavaren.

Utbetalning av kompetenssparmedel för kompetensutveckling

3 kap. 8 §

Beträffande bestämmelserna om utbetalning i paragrafen kommenteras den i avsnitt 3.6.

Möjligheten till utbetalningar enligt föreskrifter i annan författning avser i första hand utsöknings- och familjerättsliga förhållanden.

Krav på godkänd kompetensutveckling

3 kap. 9 §

Paragrafen kommenteras i avsnitt 3.6. och 8.3.

Kompetenspremie

3 kap. 10 och 11 §§

Paragraferna kommenteras i avsnitt 3.7.

Utbetalning av kompetenssparmedel i andra fall

3 kap. 12 §

Paragrafen kommenteras i avsnitt 3.8.

*Flyttning av kompetenssparmedel till annat kompetenssparinstitut**3 kap. 13 §*

Enligt bestämmelsen får spararen flytta tillgångarna mellan de tillåtna sparformerna och också flytta kompetenssparavtalet till ett annat kompetenssparinstitut. Den sistnämnda flyttningmöjligheten är primärt avsedd att tillsammans med reglerna om information i 15 och 16 §§ bidra till konkurrens mellan instituten i fråga om avgifter och service.

Flyttning av kompetenssparavtalet förutsätter att ett avtal träffas med ett annat kompetenssparinstitut. Det avtal som träffas med detta institut skall därvid anses utgöra en direkt fortsättning av det tidigare. Det åligger det institut med vilket avtal ursprungligen träffats att kontrollera att det föreligger ett avtal med ett annat institut innan några tillgångar överförs. Några tillgångar får inte betalas ut till spararen utan att det föranleder att avgift tas ut enligt 12 §. Överföringen skall i stället ske mellan de berörda instituten. Vid flyttning får en skälig avgift tas ut.

*Flyttning av kompetenssparmedel i andra fall**3 kap. 14 §*

I paragrafens *första stycke* föreskrivs att en kompetenssparare får flytta sitt sparande till det individuella pensionssparandet i samband med att denne börja uppbära någon form av ålderspension enligt 5 kap. lagen om inkomstgrundad ålderspension.

I paragrafens *andra stycke* föreskrivs att för flyttning enligt första stycket och för flyttning av sparmedel i samband med avveckling av kompetenssparrörelse enligt 6 kap. 3 § får avgift inte tas ut.

*Information**3 kap. 15 §*

Bestämmelsen motsvarar i huvudsak vad som gäller om avräkningsnotor, men omfattar här även andra transaktioner såsom flyttning av medel mellan olika inlåningskonton.

3 kap. 16 §

I paragrafens *första stycke* åläggs kompetenssparinstitutet skyldighet att årligen ge kontoinnehavaren en utförlig redovisning av tillgångarnas förvaltning. Denna regel är tvingande. Kontoinnehavaren får härigenom en överblick av tillgångarnas placering, värde och avkastning. I redovisningen kan också avläsas vilka kostnader som varit förenade med sparandet.

I paragrafens *andra stycke* anges att kompetenssparinstitutet i sin årliga redovisning över förvaltningen av tillgångarna på kompetenssparkontot skall ge särskild information till sådana kontohavare som under året har haft tillgångar placerade i en sådan värdepappersfond som avses i lagen om värdepappersfonder. Bestämmelsen har utformats i anslutning till 27 a lagen om värdepappersfonder.

4 kap. Spararens förfoganden

Allmänna bestämmelser

4 kap. 1 §

Bestämmelsen i paragrafens *första stycke*, som är utformad huvudsakligen efter förebild av 3 § andra stycket lagen (1927:77) om försäkringsavtal, innehåller en civilrättslig ogiltighetsregel beträffande förfoganden över tillgångar på ett kompetenssparkonto eller över den rätt som följer av ett sparavtal om förfogandet skett i strid mot lagens bestämmelser. Här bör särskilt noteras bestämmelserna i 3 kap. 2 § om bl.a. förbud mot pantsättning eller belåning av tillgångarna på kontot.

I 5 kap. 5 § utsökningsbalken finns ett principiellt förbud mot utmätning av egendom som inte får överlätas. Med hänsyn till denna föreskrift har i andra stycket tagits in en regel om att överlätelseförbudet som sådant inte hindrar utmätning och andra exekutiva förfaranden. I 3 § försäkringsavtalslagen finns en regel med samma innebörd.

4 kap. 2 §

För tydlighetens skull anges uttryckligen i paragrafen att lagens begränsningar i fråga om möjligheterna att förfoga över medel på ett kompetenssparkonto inte gäller om kompetenssparavtalet upphör att gälla.

4 kap. 3 §

Det individuella kompetenssparandet är konstruerat så att kontoinnehavaren är ägare till värdepapper och fondandelar som antecknats på kompetenssparkontot. I olika situationer kan då en samäganderätt uppkomma. Så kan t.ex. bli fallet om kompetensspararen avlider och flera personer är insatta som förmänstagare. Samäganderättslagen skulle då bli tillämplig. Den lagens regler, t.ex. om förordnande av god man och om försäljning på offentlig auktion, framstår dock som onödigt tyngande, eftersom samäganderätten inom det individuella kompetenssparandet kan avse endast ett slags lätt omsättbara tillgångar som dessutom förvaltas av särskilda institut. Genom en särskild bestämmelse undantas därför tillgångar på ett kompetenssparkonto från samäganderättslagens tillämpningsområde. Samägandesituationer regleras i stället i 4 kap. 12 och 16 §§ lagen om individuellt kompetenssparande. Dessa bestämmelser kommenteras i anslutning till resp. paragraf.

Förmänstagarförordnande

4 kap. 4 §

Bestämmelsen i paragrafens *första stycke* svarar mot 102 § försäkringsavtalslagen som innehåller den grundläggande regeln om möjlighet för försäkringstagaren att förordna förmänstagare, varvid förordnandet kan göras oåterkalleligt. Kretsen av förmänstagare begränsas till samma personkrets som enligt 58 kap. 27 § inkomstskattelagen.

Regeln i paragrafens *andra stycke* svarar mot 106 § försäkringsavtalslagen och avser fallet att förmänstagaren avlider före kompetensspararen.

4 kap. 5 §

Efter förebild i 103 § försäkringsavtalslagen gäller enligt paragrafens *första stycke* att formkravet att ett förmånstagarförordnande och återkallelse därav skall skriftligen meddelas kompetenssparinstitutet eller dokumenteras i kompetenssparavtalet. Paragrafen har även i övrigt utformats i enlighet med denna bestämmelse.

Bestämmelsen i paragrafens *andra stycke* har i huvudsak oförändrad överförts från 103 § andra stycket försäkringsavtalslagen som angetts ovan.

Verkan av förmånstagarförordnande

4 kap. 6 §

Paragrafen svarar mot 104 § första stycket försäkringsavtalslagen och innehåller huvudregeln att sparmedlen inte ingår i spararens kvarlåtenskap, om en förmånstagare har förordnats. Avlider kompetensspararen utan att förmånstagare förordnats upphör kompetenssparavtalet att gälla. Verkan av detta har behandlats i anslutning till 2 §.

Jämkning av förmånstagarförordnande

4 kap. 7 §

Den i paragrafen angivna jämningsregeln till förmån för efterlevande make eller bröstarvinge har utformats efter mönster av bestämmelsen i 104 § andra stycket försäkringsavtalslagen.

4 kap. 8 §

Här återfinns motsvarigheten till den jämningsregel som i försäkringsavtalslagen finns i 104 § tredje stycket. Det är alltså fråga om en situation då spararen avlider sedan det dömts till äktenskapskillnad mellan honom och hans maka eller sedan talan om äktenskapskillnad har väckts. Vid försäkring skall prövningen av om maken "får ut sin andel" grundas på försäkringens återköpsvärde. Eftersom något återköpsvärde inte finns vid det individuella kompetenssparandet får vid beräkningen användas marknadsvärdet av

tillgångarna på kompetenssparkontot. På motsvarande sätt som skett i 7 § har paragrafen omformulerats för att markera att det även i denna situation är fråga om en engångsbetalning.

4 kap. 9 §

I likhet med vad som gäller enligt försäkringsavtalslagen (104 § fjärde stycket) gäller en ettårig preskriptionstid för väckande av talan mot en förmånstagare om jämkning enligt vad som anges i 7 och 8 §.

Tolkning av förmånstagarförordnande

4 kap. 10 §

I 105 § försäkringsavtalslagen finns vissa tolkningsregler i fråga om bestämmelser som rör en förmånstagares rätt till försäkringsbelopp. I andra stycket anges att om make betecknats som förmånstagare förordnandet skall gälla för den som försäkringstagaren var gift med vid sin död. Vidare skall ett sådant förordnande anses förfallet om mål om äktenskapsskillnad mellan makarna då pågick. I tredje stycket föreskrivs att i det fall försäkringstagarens barn insatts som förmånstagare, förordnandet skall gälla till förmån för försäkringstagarens bröstarvingar, därvid beloppet skall fördelas mellan dem efter de grunder som gäller i fråga om arvsrätt efter försäkringstagaren. Fjärde stycket innehåller tolkningsregler för det fall make och barn insatts som förmånstagare.

I förevarande paragraf har föreskrivits att nämnda tolkningsregler i försäkringsavtalslagen skall på motsvarande sätt tillämpas beträffande tolkningen av bestämmelser om förmånstagares rätt enligt ett kompetensparavtal.

*Övriga bestämmelser om förmånstagarförordnande m.m.**4 kap. 11 §*

Bestämmelsen svarar mot 109 § försäkringsavtalslagen och anger att en förmånstagare inte under spararens livstid får förfoga över sin rätt enligt kompetenssparavtalet. Detta gäller oavsett att förordnandet gjorts oåterkalleligt.

4 kap. 12 §

Bestämmelsen i paragrafens *första stycke* anknyter till 11 § och anger ramarna för en förmånstagares förfoganden sedan förordnandet börjat tillämpas. Grundregeln är att förmånstagaren inträder i kompetensspararens rätt enligt kompetenssparavtalet. Förmånstagaren får således göra omplaceringar och också byta kompetenssparinstitut. Förmånstagaren får däremot inte ändra vad som bestämts i kompetenssparavtalet. En förmånstagare får inte heller göra inbetalningar till kompetenssparkontot.

Bestämmelsen i paragrafens *andra stycke* avser situationen att flera samtidigt inträder som förmånstagare. Det mest praktiska exemplet är kanske att förordnandet gjorts till förmån för kompetensspararens barn eller make/maka och barn. Som angetts i anslutning till 3 § gäller då inte samäganderättslagen. I förevarande stycke har i stället intagits bestämmelser som i materiellt avseende väsentligen motsvarar de grundläggande reglerna i den lagen.

Omplaceringar och byte av kompetenssparinstitut fordrar således samtliga förmånstagares samtycke. Några undantagsregler motsvarande de i samäganderättslagen har med hänsyn till tillgångarnas art inte ansetts nödvändiga. Vid längre sjukdom eller frånvaro torde förmånstagaren i allmänhet företrädas av god man enligt reglerna i föräldralken. Det föreligger inte heller några hinder mot att en förmånstagare enligt vanliga regler ger någon annan fullmakt att företräda honom.

Om förmånstagarna inte kan enas, kan några förvaltningsåtgärder inte vidtas. En sådan lösning är olämplig. I tredje stycket föreskrivs därför att en förmånstagare i sådant fall kan begära att kompetenssparinstitutet skall upprätta ett konto för var och en av förmånstagarna och fördela tillgångarna mellan kontona. En sådan delning kan också föreskrivas av kompetensspararen i anslutning till förmånstagarförordnandet. Varje förmånstagare kan därefter

själv besluta om tillgångarna på sitt konto inom ramen för reglerna i första stycket. Vid fördelningen skall förmånstagarna anses ha lika rätt till kompetenssparmedlen om inte kompetensspararen fördelat andelarna på annat sätt i förordnandet.

4 kap. 13 §

I 111 § försäkringsavtalslagen anges att ett återkalleligt förordnande om förmånstagare förfaller, om försäkringstagaren överlåter den rätt försäkringsavtalet medför i förhållande till försäkringsgivaren. Samma verkan torde följa av bodelning och utmätning.

I överensstämmelse med det sagda föreskrivs i denna paragraf att ett förmånstagarförordnande upphör att gälla, om rätten enligt ett kompetenssparavtal övergått på annan av annan orsak än kompetensspararens eller en tidigare förmånstagares död och om det är fråga om ett förordnande som kan återkallas.

4 kap. 14 §

I paragrafens *första stycke* anges som huvudregel att kompetenssparavtalet upphör att gälla om sedan kompetensspararen avlidit också förmånstagaren avlider. Tillgodohavandet på kompetenssparkontot faller då ut i förmånstagares dödsbo. Härvid gäller reglerna i 2 §. Finns det flera samtida förmånstagare gäller att kompetenssparandet upphör att gälla till den del tillgångarna vid en fördelning enligt 12 § tredje stycket belöper på den avlidne.

Regeln i paragrafens *andra stycke* stadgar undantag från huvudregeln i första stycket för det fall spararen i det ursprungliga förmånstagarförordnandet föreskrivit att detta skall övergå på annan om den förste förmånstagaren avlider. Även för förordnanden av detta slag gäller bestämmelserna i 4 kap. 4 § i fråga om kretsen av tillåtna förmånstagare.

4 kap. 15 §

I paragrafen upptas de bestämmelser som svarar mot reglerna om förverkande av eventuell rätt till försäkringsbelopp när någon orsakat en försäkringstagares eller en förmånstagares död genom vissa

våldsbrott. Om förmånstagarförordnande saknas upphör kompetensparavtalet att gälla vid dödsfallet och tillgångarna faller då ut i dödsboet efter den avlidne. Därvid gäller i stället reglerna i 15 kap. ärvdabalken om förlust av rätten att ta arv eller testamente.

4 kap. 16 §

I paragrafen regleras fallet att rätten enligt ett kompetensparavtal vid bodelning helt eller delvis tillagts kontoinnehavarens make. Om rätten enligt kompetensparavtalet i sin helhet övergått till den andre maken övertar denne också kompetenssparkontot. Har rätten enligt avtalet delats skall kompetenssparinstitutet upprätta ett kompetenssparkonto även för den andre maken och fördela tillgångarna mellan kontona i enlighet med vad som bestämts vid bodelningen. Genom hänvisning till vad som gäller för förmånstagare enligt 12 § första stycket anges att den som genom bodelning förvärvat rätt enligt ett kompetensparavtal inte får göra egna inbetalningar till kompetenssparkontot och inte själv förordna förmånstagare.

5 kap. Förhållandet till spararens borgenärer

5 kap. 1 §

Rätten till medel enligt kompetensparavtal likställs med annan egendom vad gäller möjligheten till utmätning för spararens skulder. Om det föreligger ett oåterkalleligt förmånstagarförordnande och kompetensspararen således inte kan förfoga över rätten enligt kompetensparavtalet torde dock följa av allmänna principer att inte heller utmätning får ske.

5 kap. 2 §

Om en förmånstagare har insatts ingår belopp som utbetalas efter spararens död inte i dennes kvarlåtenskap. I denna paragraf öppnas som en motsvarighet till 116 § andra stycket försäkringsavtalslagen – möjlighet för den avlidnes borgenärer att ta i anspråk tillgångar på ett kompetenssparkonto, om det är fråga om ett icke

utmättningsfritt sparande med ett återkalleligt förmånstagarförordnande.

6 kap. Avveckling av kompetenssparrörelse

Obligatorisk avveckling

6 kap. 1 §

Bestämmelsen innehåller en uttrycklig föreskrift att kompetenssparrörelse skall upphöra i de fall som anges i paragrafen.

Frivillig avveckling

6 kap. 2 §

Kompetenssparrörelse får enligt paragrafens *första stycke* i annat fall än som anges i 1 § avvecklas endast med Finansinspektionens tillstånd. Tillstånd får meddelas om avvecklingen bedöms kunna genomföras utan försämring av kontoinnehavarnas ställning eller om det finns särskilda skäl. Sådana skäl skulle t.ex. kunna vara att rörelsen drar oproportionerligt höga kostnader i förhållande till sin storlek eller att den övriga rörelsens inriktning skall ändras på sådant sätt att det inte skäligen kan begäras att kompetenssparrörelsen skall fortsättas. Även andra skäl för tillstånd kan föreligga.

För att Finansinspektionen skall kunna göra en bedömning av förutsättningarna för tillstånd till avvecklingen och av allmänna tillsynsskäl skall ansökan enligt andra stycket åtföljas av en plan för hur avvecklingen skall ske. Institutet skall även i övrigt lämna de upplysningar som inspektionen begär.

Genomförande av avvecklingen

6 kap. 3 §

Paragrafen reglerar det inledande skedet i en avveckling. Med hänsyn till den fria flyttningsrätt mellan olika institut som i övrigt gäller inom kompetenssparandet bör kontoinnehavarna även i en

avvecklingssituation beredas tillfälle att i första hand själva välja till vilket institut de vill flytta sina sparmedel. Det kan dock inte antas att alla berörda utnyttja sin flyttningsrätt och ett antal kompetenssparavtal kommer då att kvarstå. I nästa paragraf föreskrivs för detta fall överlåtelse av det återstående beståndet. För att en sådan överlåtelse skall kunna genomföras på ett ordnat sätt krävs att beståndet av kompetenssparavtal inte fortlöpande förändras. Av detta skäl har i förevarande paragraf föreskrivits att flyttning inte får ske efter utgången av en viss tidsfrist. Som angetts i anslutning till 3 kap. 14 § andra stycket får avgift inte tas ut för flyttning av sparmedel enligt denna paragraf.

6 kap. 4 §

Motsvarande bestämmelser finns i 14 kap. 26 och 26 a §§ försäkringsrörelselagen (1982:713). Reglerna gäller dock här oberoende av skälet för avvecklingen. Vidare saknas motsvarighet till det registreringsförfarande som gäller enligt försäkringsrörelselagen. Sedan en överlåtelse skett gäller inte längre begränsningen i föregående paragraf, utan kontoinnehavaren kan herefter enligt de vanliga reglerna byta sparinstitut om han så önskar.

6 kap. 5 §

Bestämmelsen reglerar fallet att det efter de åtgärder som skall vidtas enligt 3 och 4 §§ ändå finns ett kvarstående bestånd av kompetenssparavtal. De återstående avtalen upphör att gälla efter utgången av den angivna fristen. Av bestämmelsen i 4 kap. 2 § framgår att kontoinnehavaren därefter fritt får förfoga över tillgångar som antecknats på kompetenssparkontot. Enligt bestämmelser i inkomstskattelagen skall det dock först ske en avskattning av värdet av tillgångarna på kontot.

*Övriga bestämmelser**6 kap. 6 §*

Paragrafen innehåller förbud mot att träffa nya kompetenssparavtal när en avveckling är inledd eller förestående. En liknande bestämmelse finns i 14 kap. 23 § försäkringsrörelselagen.

6 kap. 7 §

I paragrafen föreskrivs att kompetenssparutbetalningarna i angivet fall skall fortsätta i den mån det finns avskilda medel tillgängliga.

7 kap. Tillsyn m.m.*Tillsynens inriktning**7 kap. 1 §*

I bestämmelsen ges en allmän anvisning om tillsynens inriktning. Innebörden i sundhetskravet har behandlats i anslutning till 1 kap. 3 §.

*Övriga tillsynsfrågor**7 kap. 2 §*

I paragrafen utnyttjas genom hänvisning till lagen om värdepappersrörelse den lagens generella regler om tillsyn över värdepappersinstitut och om överklagande av Finansinspektionens beslut i tillsynsfrågor. Vad som där anges gälla enligt den lagen skall i stället avse lagen om individuellt kompetenssparande.

7 kap. 3 §

Enligt 1 kap. 5 § får tillstånd att bedriva kompetenssparrörelse endast meddelas företag som har tillstånd att driva värdepappersrörelse. I konsekvens härmed skall, om sådant tillstånd återkallas eller

annars upphör att gälla detsamma gälla även tillståndet att bedriva kompetenssparrörelse.

Avgifter till Finansinspektionen

7 kap. 4 §

Bestämmelsen har hämtas från 11 kap. 9 § lagen (1992:543) om börs- och clearingverksamhet.

Överklagande

7 kap. 5 §

Bestämmelsen följer vad som i allmänhet gäller i fråga domstolsprövning av förvaltningsbeslut.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

I punkten 2 medges av praktiska skäl att tillståndsfrågor får prövas redan före ikraftträdandet.

Punkten 3 kommenteras i avsnitt 4.

I punkten 4 fastställs att sparpremien inte skall beskattas vid insättningen. Den får inte heller ingå i underlaget för allmänt avdrag enligt 62 kap. 8 a §. Genom bestämmelsen kommer sparpremien således inte ingå i den taxerade inkomsten för kompetensspararen. Detta medför att hänsyn inte skall tas till den vid beräkning av en studerandes inkomst enligt 3 kap. 19 § studiestödslagen (1999:1395).

Premien kommer att ingå i behållningen på kompetensspararens kompetenssparkonto eller kompetenssparförsäkring, och blir föremål för inkomstbeskattning vid uttag från kompetenssparandet. Detta framgår av 11 kap. 48 § inkomstskattelagen.

12.2 Förslag till lag om ändring i äktenskapsbalken

Förslaget till lag om ändring i äktenskapsbalken har gjorts så att kompetenssparade medel får samma ställning som sparande enligt lagen om individuellt pensionssparande.

12.3 Förslag till lag om ändring i ärvdabalken

Skälen till ändring framgår av kommentaren till lagen om ändring av äktenskapsbalken.

12.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1927:77) om försäkringsavtal

3 §

Paragrafen kompletteras med hänsyn till att tvingande föreskrifter om försäkringsavtalet införts i nya 58 a kap. 10 § inkomstskattelagen (1999:1229).

12.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt

12 §

I paragrafen har förts in ett nytt sista stycke med anledning av det individuella kompetenssparandet.

Första meningen i tionde stycket avser att klargöra att en förmånstagare till utbetalningar från ett kompetenssparkonto inte skall arvsbeskattas för utfallande belopp eller det kapitaliserade värdet av beloppen. Bestämmelsen gäller såväl för en ursprunglig förmånstagare som för den som trätt i en avliden förmånstagares ställe. Bestämmelsen motsvarar den som enligt nionde stycket samma paragraf gäller för förmånstagare till pensionssparkonto.

Styckets andra mening behandlar de fall då medel finns på ett kompetenssparkonto som efter ett dödsfall inte skall utbetalas enligt ett förmånstagarförordnande utan i stället skall ingå i den dödes kvarlåtenskap.

Fört det första avses det fallet att ett kompetenssparavtal vid spararens död inte innehåller något giltigt förmånstagarförordnande. Det spelar ingen roll om spararen har avstått från att göra ett sådant förordnande eller om ett förordnande har förfallit, t.ex. på grund av att den utsedde förmånstagaren har avlidit. Finns inget giltigt förordnande skall kontobehållningen ingå i kvarlåtenskapen efter kompetensspararen. En motsvarande situation föreligger i det fallet en förmånstagare, som inträtt i sin rätt, avlider utan att någon ny förmånstagare skall träda in i hans ställe. Den återstående delen

av medlen på kontot skall då ingå i kvarlåtenskapen efter förmåntagaren.

Från behållningen skall i dessa fall dock avräknas inkomstskatt på grund av avskattningen enligt 59 a kap. 15 § inkomstskattelagen (1999:1229). Den inkomstskatt som skall avräknas har schablonmässigt bestämts till halva behållningen. Hänsyn tas alltså till inkomstskatteskulden på så sätt att tillgångarna tas upp till halva värdet.

12.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

3 kap. 5 §

Införandet av den nya punkten 7 motiveras av att den som bedriver godkänd kompetensutveckling enligt lagen om individuellt kompetenssparande och bekostar den med medel från sitt kompetenssparande inte skall behandlas annorlunda än den som finansierar sina studier genom studiemedel m.m. enligt punkterna 1–4.

12.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1984:151) om punktskatter och prisregleringsavgifter

1 kap. 1 och 3 §§.

Ändringarna föranses av att lagen gäller för avkastningsskatt som skall tas ut på kompetenssparande enligt lagen (1991:661) om avkastningsskatt på pensionsmedel och kompetenssparmedel.

12.8 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:325) om självdeklaration och kontrolluppgifter

2 kap. 11 §

I tillägget till paragrafen stadgas att skattemyndigheten skall på den förenklade självdeklarationen förtrycka uppgift om det allmänna avdrag som skall medges för avgift till kompetenssparförsäkring och inbetalning till kompetenssparkonto.

Skattemyndigheten får möjlighet att göra detta genom de kontrolluppgifter som skall lämnas enligt de nya 17 b och 17 c §§ i 3 kap.

3 kap. 1 §

Paragrafen har anpassats till att kontrolluppgift enligt 11 § förslaget skall lämnas för att skattereduktion i vissa fall skall kunna medges vid kompetenssparande.

11 §

När en kompetenssparare använder sparmedlen för kompetensutveckling som anordnas av en godkänd kompetensutvecklingsanordnare kan han beviljas skattereduktion om högst en fjärdedels inkomstbasbelopp enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension. Skattereduktionen är beroende av omfattningen av kompetensutvecklingsåtgärden. Det är IKS-styrelsen som har att pröva om den skattskyldige är berättigad till skattereduktion. IKS-styrelsen fastställer i enlighet med reglerna i 3 kap. 10–11 §§ lagen (0000:000) om individuellt kompetenssparande en kompetenspremie för den skattskyldige. Och skall enligt förevarande paragraf lämna kontrolluppgift till skattemyndigheten om denna. Att uppgift skall lämnas även till spararen framgår av 59 §.

14 a §

Utbetalning från kompetenssparkonto beskattas som inkomst av tjänst hos kompetensspararen.

I *första stycket* stadgas att försäkringsbolag och understödsföreningar skall lämna kontrolluppgift om gjorda utbetalningar. En lägsta gräns för kontrolluppgiftsskyldigheten om 200 kronor har införts i enlighet med vad som gäller för kompetenssparmedel.

Enligt *andra stycket* skall kompetenssparinstitut lämna kontrolluppgift om gjorda utbetalningar. I enlighet med de regler som gäller för utbetalning från pensionssparkonton föreskrivs en lägsta gräns om 200 kr för kontrolluppgiftsskyldigheten. Kontrolluppgiften är en förutsättning för att de skattskyldiga som deklarerar på förenklad självdeklaration skall kunna få beloppet förtryckt och för

att skattemyndigheten skall kunna kontrollera att utbetalningarna beskattas.

15 §

Ändringen i *första stycket* beror på att kompetenssparmiddel hos försäkringsbolag och kompetenssparinstitut m.m. skall beskattas genom avkastningsskatt i stället för som inkomst av kapital hos kompetensspararna.

17 b §

Den i paragrafen stadgade kontrolluppgiftsskyldigheten är nödvändig för att skattemyndigheten skall kunna kontrollera att kompetensspararen får rätt allmänt avdrag för avgift till kompetenssparförsäkring.

Uppgiften om värdet av försäkringen behövs för att kunna kontrollera att det totalt sparade beloppet inte överstiger 12 inkomstbasbelopp vid utgången av året före inkomståret. Om värdet vid denna tidpunkt är högre medges enligt 59 a kap. 2 § inkomstskattelagen (1999:1229) inte avdrag för avgifter under inkomståret.

Modellen att beräkna värdet på försäkringen har hämtats från 15 § lagen (1997:323) om statlig förmögenhetsskatt. För fondförsäkringar kan det försäkringstekniska återköpsvärdet beräknas till marknadsvärdet på de tillgångar som ingår i fonden. För andra försäkringar skall i värderingen ingå försäkringens andel av upplupen avkastning.

17 c §

Kontrolluppgift skall lämnas för kompetenssparkonto. I dessa fall beräknas värdet av kontot till kontobehållningen inklusive räntor och utdelningar vid årets slut.

23 §

Eftersom ränta på kompetenssparkonto inte inkomstbeskattas hos den skattskyldige, utan i stället är föremål för avkastningsskatt enligt lagen (1990:661) om avkastningsskatt på pensionsmedel och

kompetenssparmedel och inte heller är föremål för förmögenhetsbeskattning tas kontrolluppgiftsskyldigheten avseende ränta och fordran för inkomståret bort.

27 §

Kontrolluppgiftsskyldigheten tas av skäl som framgår i kommentaren till 23 § bort även för utdelning och tillgångar på kompetenssparande.

59 §

Av samma skäl som anförs nedan under 61 § bör tiden för under rättelse till de skattskyldiga om kompetenspremien utsträckas till tid som föreskrivs av Riksskatteverket.

60 §

Paragrafen har kompletterats med hänsyn till den nya 14 a §.

61 §

Riksskatteverket har getts möjlighet att föreskriva att kontrolluppgift om kompetenspremie får lämnas på annat sätt och vid annan tid än vad som gäller övriga kontrolluppgifter.

Skälet till detta är att IKS-styrelsen kan behöva hämta in uppgifter från olika håll och sammanställa dessa för att kunna fatta beslut om kompetenspremie. Dessa uppgifter kommer ofta att avse förhållanden vid inkomståret utgång och det torde inte vara möjligt för IKS-styrelsen att lämna kontrolluppgiften redan den 31 januari året efter inkomståret.

IKS-styrelsen måste ha tid att sammanställa uppgifterna och fatta beslut om kompetenspremie. Med användande av modern teknik torde det arbetet gå fort. Det går dock inte att komma ifrån att en viss tid behövs för att behandla uppgifterna. Mot detta står kravet att skattemyndigheterna skall få uppgifterna i så god tid att de kan ta hänsyn till en beräknad skattereduktion redan i den preliminära skatteberäkning som följer med den förenklade deklara-

tionen till de skattskyldiga. Vid en avvägning av dessa intressen, och med beaktande av att skattemyndigheten kan förutsättas få uppgifterna från IKS-styrelsen via datamedia torde skattemyndigheterna hinna med att hantera uppgifterna på en kortare tid än vad som normalt behövs för kontrolluppgifter.

De skattskyldiga har intresse av att så fort som möjligt kunna beräkna skattereduktionens storlek, för att ha möjlighet att betala in skatt till sina skattekonton i så god tid att de undviker ränta på eventuell kvarskatt. De har dock redan kännedom om såväl uttagen från kompetenssparandet och den tidsmässiga kvalifikation den genomgångna kompetensutvecklingen innebär. Med dessa uppgifter bör de ha möjlighet att själva beräkna den slutliga skatten med det skatteberäkningsprogram som förutsätts finnas åtkomligt på Riksskatteverkets hemsida åtminstone senast den 31 januari under taxeringsåret. De har dessutom möjlighet att vända sig direkt till skattemyndigheten och få hjälp med uträkningen.

12.9 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:661) om avkastningsskatt på pensionsmedel

Lagens rubrik ändras för att avspegla att lagen även gäller beskattning av avkastning från kompetenssparförsäkringar och kompetenssparkonton.

2 §

Genom tillägget i första stycket punkten 6 görs obegränsat skattskyldiga som innehar kompetenssparkonto skattskyldiga enligt lagen. Därigenom undantas de från beskattning för avkastningen på kontot enligt reglerna i inkomstskattelagen (1999:1229) efter förebild från reglerna om individuellt pensionssparande.

Begränsat skattskyldiga omfattas inte av lagen. De kan därför få betala kupongskatt enligt kupongskattelagen (1970:624) för utdelning från värdepappersfond.

3 §

Skattesatsen skall på samma sätt som för pensionssparkonto vara 15 % av kapitalunderlaget för kompetenssparandet. Detta innebär

som framgår av avsnitt 3.5 en lägre skatt på avkastningen än om motsvarande medel sparats utanför kompetenssparsystemet.

9 §

Paragrafens *tredje stycke* har kompletterats med hänsyn till ändringen i 2 §

10 §

Ändringarna medför att kompetenssparande behandlas på samma sätt som pensionssparande. Även i detta fall är det kompetenssparinstitutet som för den skattskyldiges räkning har att betala avkastningsskatten.

Vad som avses med kompetenssparinstitut framgår av 1 kap. 2 § lagen (0000:000) om individuellt kompetenssparande. Terminologin i lagrummet har ändrats genom att termen sparinstitut används som gemensam benämning för pensionssparinstitut och kompetenssparinstitut.

Reglerna att återbetalning av skatt om det ursprungliga kontot har avslutats, i stället skall göras till det pensionssparkonto eller kompetenssparkonto till vilket de tillgångar som var hänförliga till det ursprungliga kontot flyttats får betydelse även i de fall ett kompetenssparkonto har avslutats i samband med att kompetenssparare som uppbär ålderspension har bestämt att medlen skall överföras till pensionssparkonto. Att detta kan ske utan att medlen beskattas framgår av 11 kap. 48 § inkomstskattelagen (1999:1229).

12.10 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:659) om särskild löneskatt på vissa förvärvsinkomster

1 §

Paragrafens *tredje stycke* har kompletterats så, att avdrag får göras på samma sätt som beträffande arbetsgivaravgifter från skatteunderlaget om arbetsgivare betalar in en andel av lönen till den anställdes kompetenssparande.

2 §

Ändringen i paragrafens andra stycke föranleds av att underlaget för skatt skall reduceras även för dessa grupper på motsvarande sätt som beträffande dem som betalar egenavgifter enligt socialavgiftslagen (2000:980) när de betalar in medel till kompetenssparande.

12.11 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:586) om särskild inkomstskatt för utomlands bosatta

5 §

Genom införandet av punkten 15 kommer även begränsat skattskyldiga att få betala skatt på utbetalningar från kompetenssparsystemet. Reglerna säkerställer att den som sparat skattesubventionerat i slutändan måste betala skatt på utbetalning från systemet även om han flyttat utomlands. Genom stadgandet i paragrafens sista stycke, som behållits oförändrat, kommer överföringar som kan göras skattefritt enligt inkomstskattelagens (1999:1229) regler inte heller att beskattas enligt lagen om särskild inkomstskatt för utomlands bosatta.

Någon avdragsrätt för kompetenssparande är inte aktuell för dem som är inskränkt skattskyldiga.

12.12 Förslag till lag om ändring i lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande

Den föreslagna ändringen i lagen om individuellt pensionssparande är en följd av att en kompetenssparare enligt 3 kap. 14 § lagen om individuellt kompetenssparande har rätt att flytta sitt kompetenssparande till ett pensionssparkonto enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande. Det skall därvid anses som om pensionssparvalet har ingåtts vid tidpunkten för det ursprungliga kompetenssparavtalet.

12.13 Förslag till lag om ändring i lagen (1997:323) om statlig förmögenhetsskatt

3 §

Genom reglerna undantas avsatta medel för kompetenssparande såväl genom kompetenssparförsäkring, som genom kompetenssparkonto från förmögenhetsskatt. Skälen till detta har närmare berörts i avsnitt 3.5

12.14 Förslag till lag om ändring i skattebetalningslagen (1997:483)

8 kap. 8 §

Utbetalningar från kompetenssparförsäkring eller kompetenssparkonto är skattepliktig inkomst av tjänst enligt 10 kap. 3 § inkomstskattelagen (1999:1229). Avdrag skall därför göras för preliminär skatt avseende mottagare som har inte har eller åberopar F-skatt. I de allra flesta fallen torde utbetalningen inte komma att utgöra mottagarens huvudsakliga inkomst av tjänst. Därför har skatteavdraget bestämts till 30 % i likhet med skatteavdraget från sidoinkomster. Skulle detta inte förslå – eller vara för högt – kan reglerna om särskild beräkningsgrund för skatteavdrag i 11 § och om ändrad beräkning av preliminär skatt i 29 § eller i 6 kap. 5 § vara tillämpliga.

8 kap. 21 a §

Lagrummet, som är nytt, undantar ersättning för arbete från skatteavdrag till den del arbetsgivaren direkt använder ersättningen för betalning av avgifter för kompetenssparförsäkring eller betalar in beloppet på mottagarens kompetenssparkonto. Skälet för undantaget är att insättningar upp till ett inkomstbasbelopp enligt 1 kap. 6 § lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension per år till dess kompetenssparandets övre tak om tolv inkomstbasbelopp uppnåtts, motsvaras av en rätt till allmänt avdrag enligt 62 kap. 8 a § inkomstskattelagen (1999:1229). Någon begränsning av befrielsen från skatteavdrag motsvarande den som gäller för avdragsrätten har inte bedömts nödvändig. Eftersom alla

utbetalningar från kompetenssparsystemet beskattas som inkomst av tjänst, oavsett om sparandet har föranlett avdrag vid inkomstbeskattningen eller inte, torde inte något missbruk av undantaget från skatteavdrag uppkomma.

Ikraftträdandet

Reglerna bör vara ikraft innan kompetenssparandet påbörjas, så att hänsyn kan tas till de ändrade reglerna redan vid beräkning av den preliminära skatten för inkomståret 2002.

12.15 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension

2 kap. 9 a §

Arbetsgivares insättning på anställdas kompetenssparkonton eller betalning av premier till deras kompetenssparerförsäkringar är att anse som vanlig lön. Trots att de anställda vid inkomsttaxeringen kan beviljas allmänt avdrag för inkomståret med ett belopp som kan motsvara hela inbetalningen, får de sin pensionsgrundande inkomst beräknad även på den del av bruttolönen som arbetsgivaren betalat in till kompetenssparerförsäkring eller kompetenssparkontot.

Syftet med förevarande paragraf är att tydliggöra att utbetalning av kompetenssparmedel inte kan medföra att pensionsgrundande inkomst ånyo beräknas på beloppet, även om det vid inkomsttaxeringen skall behandlas som inkomst av tjänst.

Motsvarande gäller för enskilda näringsidkare och andra som har inkomst av annat förvärvsarbete.

12.16 Förslag till lag om ändring av inkomstskattelagen (1999:1229)

1 kap. 11 §

Lagrummet har kompletterats på grund av att regler om skattereduktion för kompetenspremie införts.

1 kap. 17 §

Ändringen beror på att lagen (1990:691) om avkastningsskatt på pensionsmedel och kompetenssparmedel fått en ny benämning.

8 kap. 24 §

Alla utbetalningar på grund av kompetenssparande utgör skattepliktig inkomst av tjänst. Detta är en princip, som gör att begränsningar av sparandet i form av tak för insättningarnas belopp eller antal försäkringsgivare eller kompetenssparinstitut som en skattskyldig kan tillåtas ha inte är nödvändiga. Genom den ofördelaktiga dubbla inkomstbeskattning som blir följden av insättningar som inte motsvaras av allmänt avdrag, blir systemet i denna del i praktiken självkontrollerande.

9 kap. 7 §

Tillägget innebär att avdrag inte får göras för den avgift som enligt 3 kap. 12 § lagen (0000:000) om individuellt kompetenssparande skall betalas när kompetenssparmedel tas ut för annat ändamål än det avsedda. Avgiften är 3 % av det uttagna beloppet, dock minst 100 kronor.

10 kap. 3 §

I paragrafen har tillagts tre nya punkter med anledning av det nya kompetenssparandet.

I *punkterna 6 och 7* stadgas det att de belopp som skall avskattas på grund av reglerna i 58a kap. 143 § respektive 59 a kap 8 § utgör inkomst av tjänst.

I *punkten 8* fastställs att utbetalningar från kompetenssparandet är inkomst av tjänst.

11 kap 48 §

Stadgandet innebär att utbetalningar från kompetenssparandet undantas från beskattning till den del de avser godkänd överföring för den som uppbär ålderspension enligt lagen om inkomstgrundad ålderspension.

12 kap 3 a §

Utbetalningar från kompetenssparandet utgör inkomst av tjänst för mottagaren. Paragrafen har införts för att klargöra att detta i sig inte innebär att kostnader för kompetensutveckling är avdragsgilla kostnader för inkomsternas förvärvande. För det fall kostnaderna på andra grunder skulle vara avdragsgilla, utgör stadgandet inget hinder för avdrag.

42 kap. 5 a §

Avkastning från medel som står inne på kompetenssparkonton eller är placerade i kompetenssparförsäkringar skall inte beskattas enligt inkomstskattelagen. Utgifter och kapitalförluster får inte heller dras av. I stället beskattas avkastningen enligt lagen (1990:661) om särskild avkastningsskatt på pensionsmedel och kompetenssparmedel. Reglerna i paragrafen undantar dessa inkomster och kostnader från inkomstskattelagens tillämpning.

58 kap. 2 §

I paragrafens *andra stycke* klargörs med anledning av det nya kompetenssparandet att inte heller kompetenssparförsäkringar skall anses som kapitalförsäkringar.

58 kap. 4 och 33 §§

Ändringen föranleds av den nya benämningen på lagen om avkastningsskatt på pensionsmedel och kompetenssparmedel.

58 a kap.

Kapitlet, som är nytt, har införts på grund av det nya kompetenssparandet. I stora delar har det sin förebild i 58 kap. Det innehåller regler om kompetenssparande genom kompetensspar försäkringar och kompetenssparkonton. En stor del av regelsystemet, framförallt beträffande kompetenssparkonton återfinns i lagen om individuellt kompetenssparande.

58 a kap. 1 §

Paragrafen är närmast att se som en innehållsförteckning till kapitlet.

58 a kap. 2 §

I paragrafen definieras begreppet kompetenssparförsäkring. Till skillnad mot vad som gäller vid pensionsförsäkring behandlas inte en premiefrielseförsäkring på samma sätt som huvudförsäkringen. Skälet för detta är att sparandet inte primärt har samma syfte som pensionssparandet. Det skall inte vara långsiktigt på samma sätt. Det begränsade utrymmet för skattefritt sparande har i stället avsatts helt för kompetenssparförsäkringen. Inget hinder finns naturligtvis mot att meddela premiefrielseförsäkring, men det får då göras utanför det skattesubventionerade området.

58 a kap. 3 §

Endast fysiska personer får teckna kompetenssparförsäkringar. Detta beror på att kompetenssparandet är avsett uteslutande för sådana och på att arbetsgivare inte får teckna kompetenssparförsäkringar för sina anställda. Försäkringen skiljer sig på detta vis från pensionsförsäkringar, där arbetsgivare kan

teckna tjänstepensionsförsäkringar för sina anställda. Skillnaden har sin bakgrund i att inbetalningen till försäkringen alltid skall beskattas som inkomst av tjänst hos kompetensspararen, liksom utbetalningar från försäkringen, medan avdragsrätten för insättningar är begränsad till ett inkomstbasbelopp per år. Om arbetstagaren inte ensam tillagts rätten att avgöra vilka belopp han vill spara, skulle han kunna drabbas av ofördelaktiga skattekonsekvenser.

58 a kap. 4 §

Stadgandet innebär att den som till någon del uppbär ålderspension inte längre får teckna ny kompetenssparförsäkring. Det föreligger dock inget hinder att delta i kompetensutvecklingsåtgärder bekostade av ett tidigare sparande. Alternativt kan spararen föra över försäkringen till pensionsförsäkring utan kostnad. Detta framgår 13 §.

58 a kap. 5 §

Stadgandet i paragrafen är infört efter förebild i 58 kap. 4 § och säkerställer att den befrielse från inkomstskatt på kapitalinkomster som beviljats för sparandet motsvaras av avkastningsskatt hos försäkringsbolaget.

58 a kap. 6 §

Reglerna har sin förebild i 58 kap. 6 §. De innebär att utbetalning kan ske till samma personkrets som avseende pensionsförsäkring. Kompetenssparandet har införts för att tillgodose kompetensspararens behov av kompetensutveckling. När kompetensspararen uppbär ålderspension enligt lagen om inkomstgrundad ålderspension, har regler införts som innebär att det sparade kapitalet kan överföras till pensionssparande. Det finns därför ingen anledning att behandla kompetenssparandet på annat sätt än pensionssparandet i detta avseende.

58 a kap. 7 §

Skälen för stadgandet framgår av kommentaren till 4 § ovan.

58 a kap. 8 §

Stadgandet innebär att kompetenssparmedlen inte kan tillfalla kollektivet, utan måste utbetalas till försäkringstagarens dödsbo, om inget förmånstagarförordnande utställts.

58 a kap. 9 §

Paragrafens *första stycke* innehåller begränsningar i rätten att fortsätta en annans kompetenssparförsäkring. Kompetenssparandet är avsett för kompetensspararens egen kompetensutveckling.

Andra stycket innehåller begränsningar av vilken personkrets ett förmånstagarförordnande kan riktas till. Skälen till begränsningarna har berörts i kommentaren till 6 §.

58 a kap. 10 §

Paragrafen innehåller begränsningar i försäkringsavtalets utformning. Den har utformats efter förebild i 58 kap. 16 §.

58 kap. 11 §

Paragrafens stadgande om lägsta minimigräns som får sättas upp för premien har tillkommit för att inte utesluta dem som har ett lågt sparutrymme från kompetenssparandet. Det föreligger inga hinder för försäkringsgivaren att acceptera lägre belopp.

58 a kap. 12 §

I paragrafen regleras under vilka förutsättningar försäkringen får överlätas. Kompetenssparandet är avsett för spararens personliga kompetensutveckling. Det finns inget lagligt hinder att ta ut medlen för annat ändamål än för kompetensutveckling, men om det sker får spararen betala en uttagsavgift. Det har inte bedömts att

det sparade beloppet, som efter en tid kan uppgå till icke oväsentliga belopp, från spararens borgenärer eller från bodelning.

58 a kap. 13 §

Syftet med kompetenssparandet är att bereda spararen eller försäkringstagaren möjligheter att utveckla sin kompetens. Genom paragrafen stipuleras hur resterande kompetenssparmedel skall behandlas när spararen upphör med sitt yrkesverksamma liv. En möjlighet har införts för den som uppbär ålderspension enligt lagen om inkomstgrundad ålderspension att utan skattekonsekvenser föra över sitt sparande till pensionssparande. Det föreligger inga hinder för kompetensspararen att i stället välja att utnyttja medlen för kompetenssparande.

58 a kap 14 §

Paragrafen innehåller regler om avskattning i vissa speciella fall när försäkringen på ett icke avsett sätt upphör att vara kompetenssparförsäkring utan att medlen utbetalas. Regeln har sin förebild i 58 kap. 19 §.

58 a kap. 16 §

Reglerna om kompetenssparkonto återfinns framförallt i lagen (0000:000) om individuellt kompetenssparande. Förevarande paragraf hänvisar också till den lagen för definitioner av begrepp som rör kompetenssparkonton.

58 a kap. 17 §

Paragrafen innehåller motsvarande regler för kompetenssparinstitut som i 5 § införts för försäkringsbolag avseende kompetenssparförsäkringar.

58 a kap. 18 §

Lagrummet har utformats efter förebild i 58 kap. 30 §. Förbud mot villkor att rätten enligt kompetenssparavtalet får pantsättas eller belånas har införts i 3 kap. 2 § lagen (0000:000) om individuellt pensionssparande.

58 a kap. 19 §

Paragrafen innehåller regler om avskattning i vissa fall av kompetenssparkonto. Reglerna har sin förebild i 58 kap 33 §.

59 a kap. 1 §

I kapitlet finns närmare bestämmelser om avdrag för inbetalningar till kompetenssparförsäkringar och till kompetenssparkonton. Att avdraget medges som allmänt avdrag framgår av 62 kap. 8 a §.

59 a kap. 2§

Avdrag medges endast för inbetalningar till den skattskyldiges eget kompetenssparande. Det föreligger dock inget krav på att det rent faktiskt är den skattskyldige som verkställer inbetalningen. Det är tvärtom möjligt att den skattskyldige och dennes arbetsgivare kommer överens om att en del av lönen skall betalas till den skattskyldiges kompetenssparande i stället för direkt till den skattskyldige. Sådana utbetalningar premieras genom att arbetsgivaren får lägre arbetsgivaravgifter på sådana utbetalningar 2 kap. 31 § socialavgiftslagen (2000:980).

Avdraget enligt denna paragraf är begränsat med hänsyn till storleken på sparandet. *I andra stycket* har intagits en regel om att inget avdrag får medges om den skattskyldiges totala behållning inom kompetenssparandet vid utgången av året före inkomståret översteg 12 gånger inkomstbasbeloppet enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension. Här inkluderas den behållna avkastningen av sparandet i gränsbeloppet.

59 a kap. 3 §

Paragrafen reglerar det maximala avdraget. Oavsett hur mycket pengar den skattskyldige satt in i kompetenssparandet, kan avdraget aldrig överstiga ett inkomstbasbelopp enligt lagen om inkomstgrundad ålderspension.

59 a kap. 4 §

I paragrafen regleras att avdraget skall göras som allmänt avdrag och mot vilka inkomster avdraget får göras.

59 a kap. 5 §

Det skattesubventionerade sparandet är avsett för dem som är obegränsat skattskyldiga i Sverige. I paragrafen regleras även hur avdraget skall beräknas för dem som obegränsat skattskyldiga här bara under en del av året.

62 kap. 1 §

Genom tillägget i paragrafen förklarats att kapitlet numer innehåller bestämmelser om allmänt avdrag för kompetenssparande.

62 kap. 8 a §

Paragrafen, som är ny, föreskriver att allmänt avdrag skall göras för kompetensutvecklingssparande i den utsträckning som framgår av 59 a kap.

65 kap. 10 §

I paragrafen stadgas att skattereduktion skall medges med belopp som svarar mot fastställd kompetenspremie. Det är IKS-styrelsen som fattar beslut om kompetenspremie och meddelar skattemyndigheten detta. Premien är beroende av uttagets storlek och längden på den godkända kompetensutvecklingsåtgärden som beloppet används till. Reglerna finns kommenterade i kommentaren till

3 kap. 10–11 §§ lagen (0000:000) om individuellt kompetenssparande.

65 kap. 12 §

I paragrafens andra stycke har stadgats i vilken ordning skattereduktion för kompetenspremie skall medges.

12.17 Förslag till lag om ändring i studiestödslagen (1999:1395)

Förslaget till lag om ändring i studiestödslagen reglerar uttryckligen att uttag som görs enligt lagen om individuellt kompetenssparande och sparpremie enligt samma lag inte skall räknas som inkomst.

12.18 Förslag till lag om ändring i socialavgiftslagen (2000:980)

2 kap. 31 §

Systemet med kompetenssparande skall subventioneras genom en nedsättning av socialavgifterna på de belopp som betalas för ändamålet. I den nya paragrafen stadgas att avdrag får göras med 10 % av avgiftsunderlaget till den del det avser avgifter till anställdas kompetenssparförsäkringar eller inbetalningar till deras kompetenssparkonton.

Någon begränsning av avdraget har inte ansetts behövas. Eftersom arbetsgivaren inte kan öppna kompetenssparförsäkringar eller kompetenssparkonton för sina anställdas räkning, innebär den begränsningen som ligger i att den anställda endast får avdrag med som mest ett inkomstbasbelopp per kalenderår, medan alla uttagna belopp inkomstbeskattas som inkomst av tjänst, tillräckligt hinder mot att systemet missbrukas.

Avdraget får göras även av utländska arbetsgivare som skall betala arbetsgivaravgifter i Sverige.

3 kap. 20 §

Paragrafen, som är ny, medger motsvarande avdrag vid beräkning av egenavgifterna som enligt 2 kap. 31 § medges från underlaget för arbetsgivaravgifter. Inte heller här är något tak för avdraget nödvändigt, då överinsättningar till kompetenssparande drabbas av en ofördelaktig inkomstbeskattning.

Paragrafen avses även vara tillämplig då en arbetsgivare betalat avgifter för den anställdes kompetenssparförsäkring eller satt in pengar på hans kompetenssparkonto, under förutsättning att den anställda själv skall betala socialavgifter i form av egenavgifter på inkomsten. Detta kan bl.a. vara fallet om s.k. omvänt likställighetsavtal enligt 2 kap. 8 § har tecknats, eller om den anställda har åberopat en F-skattesedel.

12.19 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:981) om fördelning av socialavgifter*11 §*

Genom det avdrag som enligt 31 § socialavgiftslagen (2000:980) införs för arbetsgivares betalning av avgift till anställdas kompetenssparförsäkring eller inbetalning till anställdas kompetenssparkonton, finns det risk för att arbetsmarknadsavgiften, som för närvarande är 5,84 % av avgiftsunderlaget, inte räcker till för avdraget. Därför har, efter förebild från reglerna i 13 § om egenavgifter, angivits i vilken ordning arbetsgivaravgifterna skall sättas ned.

13 §

Paragrafen har genom hänvisningen till 20 § utvidgats till att också avse avdrag för kompetenssparande.

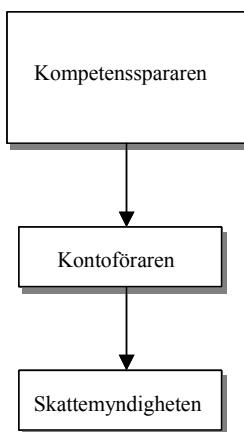
Appendix

Huvudsaklig hanteringsordning för IKS-systemet

Hanteringsordning för:

- sparandet i IKS
- registrering av kompetensutveckling
- uttag från IKS-konto
- fastställande av kompetenspremien
- rådgivning, information och utvärdering

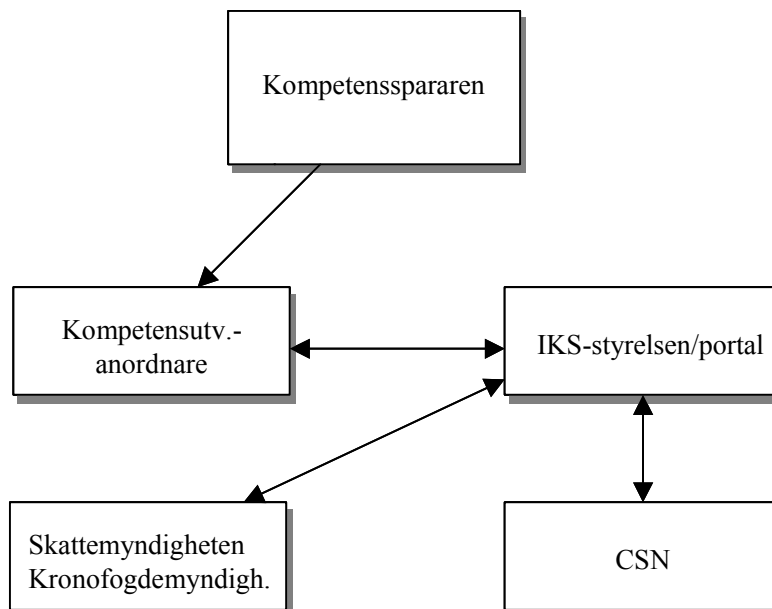
Hantering av sparandet

- Spararen öppnar ett IKS-konto hos den bank eller det försäkringsbolag den själv önskar och påbörjar sitt sparande.
- Medel till individens IKS-konto kan sättas in av spararen själv eller av individens arbetsgivare och ger rätt till avdrag mot inkomst upp till ett inkomstbasbelopp/år.

- Sparinstitutet (bank eller försäkringsbolag) är kontoförare och lämnar kontrolluppgift till skattemyndigheterna, betalar skatt på avkastningen etc. enligt samma hantering som i dag gäller för individuellt pensionssparande.

Hantering av registrering av kompetensutveckling

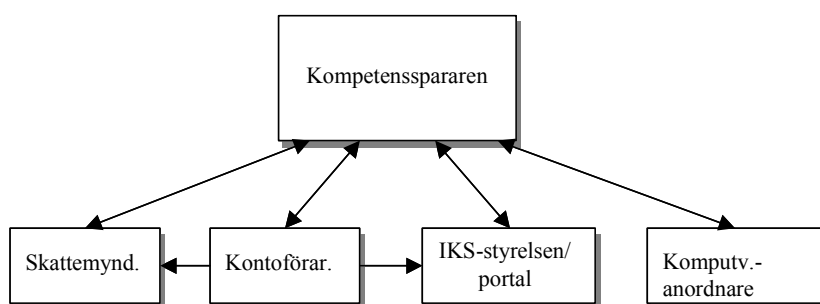

- IKS-styrelsen fastställer och redovisar via IKS-portalen de kurser, den praktik eller annan kompetensutveckling som är IKS-registrerad och anger kompetensutvecklingens omfattning.
- Samtliga kurser och utbildningar som berättigar till studiestöd och som finns registrerade hos CSN bör utan annan prövning automatiskt finnas IKS-registrerade.
- För övriga kurser, praktikplatser eller motsvarande skall den ansvarige kompetensutvecklingsanordnaren till myndigheten ansöka om att få kompetensutvecklingen registrerad och godkänd för IKS-uttag. En enskild individ som vill genomföra kompetensutveckling som inte finns registrerad kan själv ta initiativ till att anordnaren anmäler praktikplats eller kurs.
- Ansökan skall kunna göras via elektroniska blanketter. Ett besked till anordnaren om att den aktuella kompetensutvecklingen är godkänd skall kunna ske i det

närmaste automatiskt samtidigt som den förs upp i IKS-portalen.

- Vissa kriterier för att få ingå i registret är utformade så att de via datafiler kan kontrolleras gentemot skattemyndighet och kronofogdemyndighet.
- Anordnaren skall för att få ingå/kvarstå i registret redovisa resultatet av en av myndigheten fastställd utvärderingsenkät bland deltagarna.
- Kompetensutvecklingsanordnare som önskar få sin kurs, praktik eller motsvarande registrerad skall erlægga en registreringsavgift per verksamhet och kalenderår. Avgiften bör kunna hållas på en låg nivå förslagsvis 200 kr per kurs eller motsvarande per år.

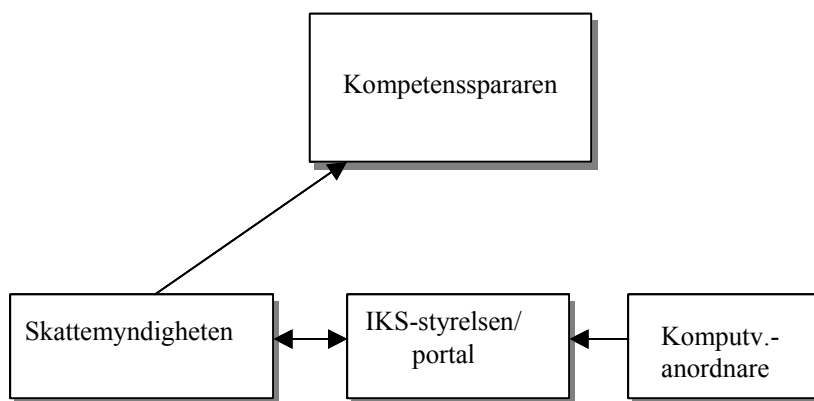
Hantering av uttag från IKS-konto

- Ansökan om att delta i kompetensutveckling sker hos respektive anordnare som också sköter antagning enligt de befintliga rutiner som gäller för respektive verksamhet.
- Kompetensanordnaren lämnar besked till spararen att han/hon är antagen och uppger den kod eller motsvarande som kursen/praktiken har i IKS –portalen.
- Vid uttag från IKS-konto skall spararen kunna visa kontoföraren detta besked och kontoföraren kan via IKS-portalen se att kompetensutvecklingen är registrerad hos IKS-styrelsen och därmed berättigar till uttag.
- Kontoföraren drar preliminärskatt, lämnar kontrolluppgift om uttag till skattemyndigheten och uttaget beskattas hos individen som inkomst av tjänst.

- Spararen skall ha möjlighet att få del av kompetenspremien redan under den period han/hon deltar i kompetensutveckling genom att i samband med uttag begära jämkning hos skattemyndigheten. Det bör underlättas genom att det via IKS-portalen ges möjlighet att räkna ut sin slutliga skatt, inklusive den del som avser kompetenspremien samt finnas möjlighet att direkt göra ansökan om jämkning.
- Vid uttag för annat ändamål än kompetensutveckling belastar kontoföraren spararens IKS-konto med den skatt (benämnd uttagsavgift) som gäller i dessa fall och kontoföraren betalar in avgiften till skattemyndigheten. (se kap 3.8)

Hantering av utbetalning av kompetenspremien

- Anordnaren har i samband med ansökan om att få kompetensutvecklingen IKS-registrerad också angett kompetensutvecklingens omfattning som läggs till grund för kompetenspremiens storlek.
- Hur stor kompetenspremie som utgår för respektive kurs, praktik eller motsvarande framgår av informationen via IKS-portalen.
- Vid varje årsskifte lämnar anordnaren uppgifter till IKS-styrelsen om vilka som genomgått kompetensutveckling samt resultatet av utvärderingsenkäten.
- IKS-styrelsen meddelar skattemyndigheten det belopp som individen är berättigad till i kompetenspremie och som läggs till grund för skattemyndigheternas beslut om skattereduktion.

Rådgivning, information och utvärdering

- IKS-portalen redovisar varje kurs/praktik eller motsvarande som berättigar till uttag samt dess omfattning. Därmed framgår också hur stor kompetenspremie den berättigar till. Dessutom finns uppgifter om ansvarig kompetensanordnare.
- Det öppnas möjligheter att via IKS-portalen få tillgång till en rad andra sökfunktioner för ytterligare service och information. Det bör i första hand kunna ske via länkfunktioner till andra myndigheters/intressenters elektroniska informationstjänster. Exempelvis bör individen via IKS-portalen få uppgift om hur man anmäler sig samt hur och var ytterligare information om respektive kompetensutveckling kan inhämtas. Via länkar till kontoföraren bör individen få information om det egna sparandet och hur långt det räcker för att genomföra den kompetensutveckling man tänkt sig. Även länkar till skattemyndighetens hemsida bör finnas som gör det möjligt att räkna ut den egna skatten, skattereduktionen och den disponibla inkomsten under den tid man deltar i kompetensutveckling. På motsvarande sätt bör man via CSN kunna få information om hur studiestödet kan komplettera det egna IKS-sparandet.
- IKS-portalens kompetensutvecklingsregister bör vara öppet för alla. Det innebär att varje enskild sparare men också kontoförare, vägledare i skolväsendet, på arbetsförmedlingar, vägledningscenter, personal/utbildningsfunktioner i företag och fackliga organisationer m.fl. får tillgång till alla de uppgifter som krävs för att inleda ett kompetenssparande och för att ta del av kompetensutveckling.
- Resultatet av den obligatoriska utvärderingen skall via IKS-portalen finnas tillgänglig för alla.
- Information om vilka sparinstitut som erbjuder IKS-konton bör också framgå på IKS-portalen och länkar till deras hemsidor.
- IKS portalens kompetensutvecklingsregister kommer också att fylla en viktig funktion för rapportering, redovisning och utvärdering av IKS-systemet. (se vidare kap. 11.1)